

POVEZANOST DUGOROČNIH REZERVIRANJA S FINANCIJSKIM REZULTATOM I KARAKTERISTIKAMA PODUZEĆA

Durdov, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:787089>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**POVEZANOST DUGOROČNIH REZERVIRANJA
S FINANCIJSKIM REZULTATOM I
KARAKTERISTIKAMA PODUZEĆA**

Mentorica:

Prof. dr. sc. Željana Aljinović Barać

Studentica:

Magdalena Durdov

Broj indeksa: 2181037

Split, srpanj, 2021.

SADRŽAJ:

1. UVOD	4
1.1. Problem i predmet istraživanja	4
1.2. Istraživačke hipoteze	9
1.3. Ciljevi istraživanja	10
1.4. Metode istraživanja	11
1.5. Doprinos istraživanja	12
1.6. Struktura rada	13
2. RAČUNOVODSTVENI ASPEKT DUGOROČNIH REZERVIRANJA	15
2.1. Računovodstvena regulativa	16
2.2. Dugoročna rezerviranja prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 37 - Rezerviranja, nepredvidive obveze i nepredvidiva imovina	17
2.2.1. Definicija rezerviranja	17
2.2.2. Priznavanje rezerviranja	17
2.2.3. Mjerenje rezerviranja	18
2.2.4. Učinak vremenske vrijednosti novca	19
2.2.5. Nadoknađivanja od drugih	20
2.2.6. Promjene i uporaba rezerviranja	21
2.2.7. Objavljivanje	22
2.3. Dugoročna rezerviranja prema Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja ...	22
3. POREZNI ASPEKT DUGOROČNIH REZERVIRANJA	25
3.1. Porezno priznata rezerviranja	26
3.1.1. Rezerviranja za mirovine i otpremnine	26
3.1.2. Rezerviranja za obnavljanje prirodnih bogatstava	29
3.1.3. Rezerviranja za troškove u jamstvenom roku	30
3.1.4. Rezerviranja za porezne obveze i započete sudske sporove	32
3.1.5. Rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore	32
3.2. Porezno nepriznata rezerviranja	34
3.2.1. Rezerviranja za restrukturiranje.....	34
3.2.2. Rezerviranja za štetne ugovore	36
3.2.3. Rezerviranja za jubilarne nagrade	36

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DUGOROČNIH REZERVIRANJA LISTANIH PODUZEĆA U RH	38
4.1. Definiranje varijabli	39
4.2. Rezultati istraživanja	41
4.2.1. Analiza strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta	41
4.2.2. Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama društva – PLR	49
4.2.3. Test utjecaja karakteristika poduzeća na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR	54
4.2.4. Oblikovanje regresijskog modela	60
5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DUGOROČNIH REZERVIRANJA S POREZNOG ASPEKTA	64
5.1. Definiranje uzorka, metodologije istraživanja i varijabli	64
5.2. Rezultati istraživanja	65
5.2.1. Analiza strukture dugoročnih rezerviranja s poreznog aspekta	65
5.2.2. Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja udjela ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća – porezni PLR	71
5.2.3. Test utjecaja karakteristika poduzeća na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR	75
5.2.4. Oblikovanje regresijskog modela	81
6. ZAKLJUČAK	85
7. SAŽETAK	88
8. SUMMARY	89
9. LITERATURA	90
POPIS TABLICA	92
POPIS GRAFIKONA	93

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

Rezerviranje je sadašnja obveza neodređenog vremena ili iznosa, proizašla iz prošlih događaja, a za čije se podmirenje očekuje da će doći do odljeva resursa koji stvaraju ekonomske koristi.¹ Rezerviranja se priznaju kada: a) subjekt ima sadašnju obvezu kao rezultat prošlog događaja, b) je vjerojatno da će podmirenje obveze zahtijevati odljev resursa koji stvaraju ekonomske koristi i c) se iznos može pouzdano procijeniti.² Iznos priznat kao rezerviranje treba biti najbolja procjena izdataka potrebnih za podmirivanje obveze, dok samu procjenu iznosa rezerviranja određuje menadžment trgovačkog društva.³ Kod prosuđivanja iznosa u uvjetima neizvjesnosti potrebno je paziti da prihodi ili imovina nisu precijenjeni, a rashodi ili obveze nisu podcijenjeni.⁴

Ovaj princip povlači za sobom pojam računovodstvenog konzervativizma koji se do posljednjih nekoliko godina spominjao kao jedna od kvalitativnih karakteristika koje čine financijske izvještaje i informacije koje pružaju korisnima. Pojam konzervativizma uključuje stupanj opreza pri procjenama u uvjetima neizvjesnosti i rizika na način da se imovina ili financijski rezultat ne precjenjuju, a troškovi i obveze ne podcjenjuju. Upotreba računovodstvenog konzervativizma ne dozvoljava stvaranje skrivenih rezervi ili prekomjernih rezerviranja, namjerno podcjenjivanje imovine i prihoda ili namjerno precjenjivanje obveza i troškova jer u tom slučaju financijski izvještaji više ne bi bili kvalitetni i pouzdani.⁵

Rezultati istraživanja provedenih u razdoblju od 2010. do 2012. godine pokazali su povezanost između stupnja računovodstvenog konzervativizma zemlje u kojoj posluje društvo i iznosa iskazanih rezerviranja. Rezultati ukazuju na to da poduzeća u zemljama s višim stupnjem konzervativizma pripisuju znatno veći stupanj neizvjesnosti ukupnom iznosu obveza. Stupanj neizvjesnosti povezan s podmirivanjem obveza poduzeća mjeri se pokazateljem PLR, odnosno

¹ Međunarodni računovodstveni standard 37 – *Rezerviranja, nepredviđene obveze i nepredviđena imovina*, t.10

² *Ibid.*, t.14

³ *Ibid.*, t.36-39

⁴ Guzić Š. (2014.), Računovodstvo rezerviranja, *Računovodstvo, revizija i financije*, 08/14, str. 29

⁵ Suer A. Z. (2014.) The Recognition of Provisions: Evidence from BIST100 Non-financial Companies, *Procedia Economics and Finance*, vol. 9, str. 392

provisions to liabilities ratio, ili udio rezerviranja u ukupnim obvezama.⁶ Odnosno, trgovačka društva koja posluju u konzervativnoj poslovnoj kulturi imaju tendenciju iskazivati mnogo veće iznose rezerviranja. Budući da Hrvatska pripada grupi s konzervativnom računovodstvenom kulturom, zajedno s Francuskom i Njemačkom, od koje je preuzela legislativu⁷, za očekivati je da se gore navedeni zaključci odnose i na trgovačka društva unutar Hrvatske.

Srednja vrijednost pokazatelja PLR (udio rezerviranja u ukupnim obvezama) je u 2010. godini u Europskoj Uniji iznosila oko 5%, a u zemljama s konzervativnom računovodstvenom kulturom 7,33%⁸, dok se u Hrvatskoj kretala oko 9%⁹ pa je logično bilo zaključiti da je i Hrvatska bila dio te konzervativne skupine.

Izvor konzervativizma u Hrvatskoj leži u velikoj razlici između računovodstvenih pravila i zakona te poreznih pravila i zakona što bi zahtijevalo sastavljanje dvaju financijskih izvještaja. Nasuprot tome, vremenski je manje zahtjevno držati se poreznih zakona i zadovoljiti državu kao dionika kojem je najbitnije da se redovito i u potpunosti ispunjavaju obveze prema njoj. Zbog toga se preko 60% poduzeća drži primarno poreznih zakona pri sastavljanju godišnjih financijskih izvještaja.¹⁰

Potrebno je napomenuti da bez obzira na sve vrste rezerviranja koje je moguće priznati, nisu sve pod istim poreznim tretmanom. Prema Zakonu o porezu na dobit porezno su priznata, odnosno ne uvećavaju osnovicu poreza na dobit: rezerviranja za otpremnine, rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava, rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima, rezerviranja za troškove po započetim sudskim sporovima,¹¹ rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore.¹²

S druge strane, u pasivi godišnjeg izvještaja o financijskom položaju velikih poduzetnika (bilanci) u odjeljku B nalazi se šest propisanih pozicija za rezerviranja. Redom po pozicijama

⁶ Feleagă et al. (2010.), National accounting culture and the recognition of provisions: an application of the prudence principle, *Crises et nouvelles problématiques de la Valeur*, str. 10-12

⁷ Dražić Lutitsky I. (2016.), Accounting treatment and manipulation with the corporate income tax of the small limited liability companies, *Conference: Proceedings of the 5th International Scientific Symposium „Economy of Eastern Croatia - Vision and Growth“*, str. 3

⁸ Feleagă et al. (2010.), *op. cit.*, str. 10

⁹ Aljinović Barać Ž., Reljanović K. (2012), Interdependence of Accounting Provision and Company's Financial Performance, *The Business Review Cambridge*, vol. 19, no. 2; str. 97

¹⁰ Dražić Lutitsky I. (2016.), *op. cit.*, str. 7-10

¹¹ Zakon o porezu na dobit, NN 177/04 čl. 11 st. 2

¹² Zakon o porezu na dobit, NN 80/10, čl. 11 st. 6

od 1 do 6 to su: rezerviranja za otpremnine i mirovine, rezerviranja za porezne obveze, rezerviranja za započete sudske sporove, rezerviranja za obnavljanje prirodnih bogatstava, rezerviranja za troškove u jamstvenom roku i druga rezerviranja.

Može se uočiti da su samo dvije razlike između Zakona i između računovodstvenih pravila prema kojima su sastavljene kategorije bilance. Rezerviranja za godišnje odmore nisu zasebno iskazana, ali pri sastavljanju izvještaja mogli bismo ih svrstati u prvu kategoriju odjeljka B jer se odnose na radnike, a i porezno su priznata. Pogotovo je jasna logika uzmemo li u obzir obvezu isplate neiskorištenog godišnjeg odmora radniku prilikom prekida radnog odnosa. Druga je razlika ta što su zasebno iskazana rezerviranja za porezne obveze te time čine jedinu poziciju iskazanu u bilanci koja nije porezno priznat trošak prema poreznom zakonu. Druga porezno nepriznata rezerviranja skrivena su pod pozicijom broj 6 – ostala rezerviranja, a detaljnije objašnjena tek u bilješkama uz godišnje financijske izvještaje.

Budući da rezerviranja u velikoj mjeri podliježu diskreciji i slobodnoj procjeni menadžmenta, mogu se koristiti u svrhe upravljanja zaradama (*eng. earnings management*) ili kako bi se „uljepšao“ financijski rezultat.¹³ Politika rezerviranja pri upravljanju zaradama obično se koristi sa svrhom smanjenja zarada u uspješnijim godinama. Način na koji su to radi je da se dobit smanji na razinu koja je još uvijek dovoljno visoka da zadovolji dioničare i dionike, a onda u narednim razdobljima, kada financijski rezultat pada, rezerviranja se ukidaju i priznaju kao prihod čime se održava pozitivan trend. U ekstremnim slučajevima koristi se tehnika *big bath accounting*. Kada društvo, odnosno menadžment, shvati da u tekućoj godini moraju objaviti loš financijski rezultat i da ga ne mogu više namjestiti nijednom metodom upravljanja zaradama, odlučuju svojevolumno, dodatno smanjiti financijski rezultat iskazivanjem rezerviranja. To se radi sa svrhom da se u narednim razdobljima polako ukidaju rezerviranja, priznaju kao prihodi i da se naizgled čini da društvo brže izlazi iz financijske krize.

Stoga, glavni fokus MRS-a 37 postaju *big bath* rezerviranja i ograničavanje zlouporabe obračunskih kategorija. MRS 37 zabranjuje korištenje rezerviranja da bi se manipuliralo financijskim rezultatom precjenjivanjem iznosa rezerviranja u jednoj godini s ciljem prikazivanja većih prihoda u sljedećem razdoblju, odnosno ima za cilj spriječiti priznavanje nerealnih rezerviranja kako bi se ublažila fluktuacija financijskog rezultata.¹⁴

¹³ Aljinović Barać Ž., Reljanović K. (2012.), *op.cit.*, str. 94

¹⁴ Suer A. Z. (2014.), *op. cit.*, str. 394-395

Osim *big bath* tehnike koja se koristi kada se očekuje loš financijski rezultat samo u tekućoj godini, Peek je istraživanjem na nizozemskim društvima koja kotiraju na burzi potvrdio da se koriste i druge tehnike manipulacija kao što je *earnings smoothing*. Osim navedenoga, rezerviranja se mogu koristiti i za signaliziranje dioničarima. Rezultati njegovog istraživanja pokazali su da trgovačka društva iskazuju neobično visoke iznose rezerviranja u godinama kada su prihodi, time i financijski rezultat vrlo visoki pa ih žele ublažiti, stoga se može govoriti o tehnici *earnings smoothing*. Osim toga, iskazuju se i veliki iznosi rezerviranja kada se u narednoj godini očekuju povećani prihodi i financijski rezultat pa se može govoriti da se koriste u svrhu signaliziranja dioničarima da ulože dodatan novac.¹⁵

Teorija korištenja rezerviranja kao alat upravljanja zaradama (*eng. earnings management*) dokazana je i na hrvatskim trgovačkim društvima. Istraživanje je pokazalo da hrvatska profitabilna i likvidna društva, koja ne koriste financijsku polugu, priznaju rezerviranja u većim iznosima nego ona neprofitabilna i insolventna, koja koriste financijsku polugu.¹⁶

Osim navedenoga, zbog utjecaja nacionalnih računovodstvenih i poreznih zakona, postoje i druge primjene rezerviranja pa nisu povezana samo s obvezama, već i s imovinom i prilagodbom njene vrijednosti. U Poljskoj je uobičajeno korištenje rezerviranja za očekivane gubitke vrijednosti imovine ili tekućih poslova, za revalorizacije i slično, dok je to zabranjeno u Hrvatskoj i velikoj većini ostalih zemalja Europske Unije jer se povećava stupanj diskrecije. Shodno navedenoj upotrebi rezerviranja, rezultati su pokazali da rezerviranja mogu utjecati i nekoliko postotnih poena na vrijednost imovine prilikom procjene vrijednosti poduzeća što opet otvara mogućnost manipulacija.¹⁷

Prilikom istraživanja provedenog na trgovinskim poduzećima, dokazana je povezanost između iskazanih iznosa rezerviranja i performansa poduzeća. Poduzeća s većim iznosima dugoročnih rezerviranja imala su veći postotak prodaje i zadovoljstva kupaca od poduzeća s manjim iznosima rezerviranja iskazanim u bilanci. Dokazana je i pozitivna veza između rezerviranja i financijskog rezultata.¹⁸

¹⁵ Peek E. (2004.), The Use of Discretionary Provisions in Earnings Management: Evidence from The Netherlands, *Journal of international accounting research*, vol. 3, no. 2, str. 35-38

¹⁶ Aljinović Barać Ž., Reljanović K. (2012), *op. cit.*, str. 99-100

¹⁷ Gdawaska J. (2011.), Effect of Provisions on the Valuation of a Company, *Equilibrium*, vol. 6, no. 2, str. 109-111

¹⁸ Lukić R. (2017.), The Impact of Long-Term Provision Cost on Performance of Trade in Serbia, *Economic and Environmental Studies*, vol. 17, no. 3 (43/2017), str. 459-468

Rezerviranja bi se, između ostaloga, mogla koristiti i za upravljanje porezima te indirektno novčanim tokom. Naime, rezerviranja se pri priznavanju knjiže kao trošak razdoblja, a po prestanku rizika ili po nastanku obveze knjiže se na teret prihoda tekuće godine. Ukoliko bi provedena rezerviranja bila porezno priznata, umanjila bi osnovicu poreza na dobit te zadržala novac u poduzeću. Tek likvidacijom rezerviranja nastao bi prihod i došlo bi do odljeva novca. Vrijedi i suprotno, kada bi menadžment procijenio da je rezultat tekuće godine povoljan te si društvo može priuštiti veće novčane izdatke, može se provesti porezno nepriznata rezerviranja, platiti porez na dobit, a u godini kada rezultat nije zadovoljavajući, mogu se ukinuti rezerviranja, odnosno priznati prihod bez plaćanja poreza, a uz to i očuvati novčani tok.

Rezerviranja kratkoročno mogu imati velik utjecaj na financijski rezultat i iznos poreza, međutim dugoročno nemaju nikakav utjecaj jer se rezultati i porezne obveze samo odgađaju. Računovodstvenom politikom rezerviranja nije moguće stvoriti financijski rezultat, ali je moguće upravljati njime u smislu da se dobit može rasporediti tijekom razdoblja prema dinamici koja odgovara društvu. Isto tako, politikom rezerviranja nije moguće izbjeći poreze, ali ih je moguće u određenoj mjeri kontrolirati, odnosno rasporediti prema razdobljima.

Predmet istraživanja ovog rada je teorijski definirati pojam dugoročnih rezerviranja u skladu s Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja, odnosno Međunarodnim računovodstvenim standardima te ih shodno tome analizirati s računovodstvenog i poreznog aspekta. Računovodstveni aspekt podrazumijeva usklađenost s hrvatskim i međunarodnim standardima u vidu načina priznavanja, mjerenja iznosa rezerviranja i ukidanja. Porezni aspekt odnosi se na poštivanje poreznih pravila i zakona pri sastavljanju računa dobiti i gubitka te određivanja obveze poreza na dobit. Empirijski će se ispitati postoji li povezanost između obilježja poduzeća koja primjenjuju politiku rezerviranja i udjela dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama kao pokazatelja neizvjesnosti. Isto tako, istražit će se utječe li financijski rezultat na određivanje iznosa rezerviranja, a sve kako bi se mogli donijeti zaključci o mogućim upotrebama tehnika kreativnog računovodstva u upravljanju zaradama.

1.2. Istraživačke hipoteze

S obzirom na definirani problem i predmet istraživanja postavlja se glavna hipoteza koja glasi:

H₁... Financijski rezultat i karakteristike poduzeća povezana su s visinom iznosa dugoročnih rezerviranja iskazanih u pasivi balance

Iz navedenog mogu se definirati varijable: pokazatelji profitabilnosti kao mjera financijskog rezultata, karakteristike poduzeća (veličina, vlasništvo i industrija) i dugoročna rezerviranja. Dugoročna rezerviranja mogu se promatrati s dva aspekta, računovodstvenog i poreznog. Pod računovodstvenim aspektom rezerviranja će se promatrati na ukupnoj razini, a s poreznog aspekta će se promatrati samo porezno priznata rezerviranja. Kod računovodstvenog i poreznog aspekta promatrat će se povezanost i utjecaj dugoročnih rezerviranja s ostalim varijablama. Osim toga, neće se promatrati apsolutni iznosi rezerviranja, već njihov udio u ukupnim obvezama društva (pokazatelj PLR, eng. provisions to liabilities ratio).

Uzimajući u obzir definirane varijable i oba aspekta, potrebno je postaviti i pomoćne hipoteze.

H_{1.1}. ... Postoji povezanost između pokazatelja profitabilnosti, karakteristika poduzeća i pokazatelja udjela dugoročnih rezerviranja za troškove i rizike u ukupnim obvezama poduzeća,

H_{1.2}. ... Postoji povezanost između pokazatelja profitabilnosti, karakteristika poduzeća i pokazatelja udjela porezno priznatih dugoročnih rezerviranja za troškove i rizike u ukupnim obvezama poduzeća.

Temeljem prijašnjih provedenih istraživanja koja su dokazala pozitivnu vezu između financijskog rezultata i visine dugoročnih rezerviranja¹⁹ očekuje se pozitivna veza između pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR. Također se očekuje statistički značajna povezanost između veličine poduzeća i industrije s pokazateljem PLR, dok se ne očekuje povezanost između vlasništva i pokazatelja PLR.²⁰ Za očekivati je da će veća poduzeća imati potrebu iskazivati veće iznose rezerviranja zbog svojeg kompleksnog načina poslovanja te da

¹⁹ Rezultati istraživanja npr. Aljinović Barać i Reljanović (2012.), Feleagă (2010.), Peek (2004.), Suer (2014.) i ostali

²⁰ Aljinović Barać Ž., Reljanović K. (2012.), *op. cit.*, str. 95

će određene industrije zbog prirode poslovanja utjecati na visinu priznatih dugoročnih rezerviranja, dok vlasništvo ne bi trebalo značajno utjecati.

Iako se očekuje da će na ukupnoj razini prevladavati porezno priznata rezerviranja, ne može se predvidjeti smjer povezanosti ni statistička signifikantnost rezultata testova s poreznog aspekta jer se uobičajeno istraživanja ne baziraju na poreznim zakonima zbog neusporedivosti rezultata između država uslijed različitih nacionalnih poreznih propisa.

1.3. Ciljevi istraživanja

Istraživanje će primarno biti podijeljeno na dva dijela, teorijsko i empirijsko. U teorijskom dijelu bit će prikazani i objašnjeni računovodstveni i porezni aspekt rezerviranja u okviru odgovarajućih regulativa, zakona i standarda. Računovodstveni aspekt određuje pod kojim uvjetima i kako se rezerviranja priznaju i ukidaju. S druge strane, porezni aspekt se bazira na Zakonu, odnosno Pravilniku o porezu na dobit koji propisuje porezno priznata rezerviranja. Sva ona rezerviranja koja su provedena u skladu sa standardima, a nisu spomenuta u Zakonu ili Pravilniku o porezu na dobit smatraju se porezno nepriznatim rezerviranjima, to jest uvećavaju osnovicu poreza na dobit.

U empirijskom dijelu rada cilj je prikladnim istraživačkim metodama doći do rezultata koji će dokazati ili opovrgnuti postavljene hipoteze. Istraživanje će se provesti obradom podataka iz financijskih izvještaja poduzeća odabranih za uzorak čime će se ispitati utječu li pokazatelji profitabilnosti te karakteristike poduzeća na iznos dugoročnih rezerviranja. Uzorak će činiti 61 poduzeće od početnih 107 čijim se vrijednosnicama trguje na Zagrebačkoj burzi isključivanjem iz uzorka poduzeća koja nisu dionička društva, koja su financijske institucije jer se podaci ne bi mogli usporediti, subjekata koji su u likvidaciji te, najvažnije, u uzorak ne ulaze poduzeća koja nemaju iskazanu stavku dugoročnih rezerviranja u pasivi bilance. Cilj istraživanja je spomenute čimbenike ispitati i s računovodstvenog i s poreznog aspekta te u skladu s teorijskim spoznajama iznijeti rezultate i donijeti zaključke. Rezultati će se, između ostalog, usporediti i s drugim istim ili sličnim istraživanjima.

1.4. Metode istraživanja

Da bi se prikupljeni podaci pravilno obradili protumačili, koristit će se sljedeće znanstvene metode:

- **Induktivna i deduktivna metoda**

Uzimajući financijske izvještaje kao temelj i izvor podataka za provođenje istraživanja donijet će se sud o utjecaju pokazatelja profitabilnosti te karakteristika poduzeća na iznos dugoročnih rezerviranja za svaki pojedinačni subjekt iz odabranog uzorka, na temelju čega se može donijeti i sud za sva ostala poduzeća koja kotiraju na Zagrebačkoj burzi.

- **Metoda analize i sinteze**

Istraživanje će se provoditi s dva aspekta, računovodstvenog i poreznog, a definirane varijable će se raščlaniti na precizne pokazatelje iz skupine pokazatelja profitabilnosti za čije će računanje biti potrebni detaljni podaci iz tri seta izvještaja dok će se karakteristike poduzeća promatrati na temelju veličine, vlasništva i djelovanja u industriji, a tek spajanjem svih elemenata se može doći do konačnih zaključaka.

- **Metoda apstrakcije posebnog**

Izdvajanjem bitnog iz općeg odabrale su se 3 varijable na kojima će se temeljiti istraživanje i od mogućih 107 subjekata odabrao se 61 koji čini reprezentativan uzorak.

- **Metoda dokazivanja i opovrgavanja**

Primaran cilj istraživanja je dokazati ili opovrgnuti već postavljene hipoteze. U slučaju dokazivanja, odnosno opovrgavanja postavljene H_1 hipoteze, uzajamno se isključuje ili prihvaća H_0 hipoteza, koja nije postavljena, ali nemogućnost aporije pretpostavlja nemogućnost istovremene istinitosti oba suprotna stava.

- **Metoda klasifikacije**

Kako bi istraživanje bilo što razumljivije, a rezultati točniji i konkretniji, podjela će biti izvršena temeljem pokazatelja profitabilnosti, karakteristika poduzeća te dugoročnih rezerviranja koja se i sama razlikuju ovisno o računovodstvenom ili poreznom aspektu.

– **Metoda deskripcije**

Opisat će se i objasniti teoretske spoznaje i rezultati dobiveni empirijskim istraživanjem te će se utvrditi odnos i veza istih.

– **Metoda kompilacije i komparacije**

Preuzeti će se rezultati prijašnjih istraživanja kako bi se mogli usporediti u sličnostima i razlikama s određenim rezultatima planiranog istraživanja. Budući da će se utjecaj financijskog rezultata i karakteristika poduzeća na dugoročna rezerviranja promatrati s računovodstvenog i poreznog aspekta, isto tako će se moći rezultati usporediti i između aspekata.

– **Statističke metode**

Na temelju obilježja iz odabranog uzorka saznat će se neke opće određenosti, pravilnosti i zakonitosti o dugoročnim rezerviranjima računanjem prosječnih i srednjih vrijednosti, mjera disperzije i korelacije, testirajući hipoteze, radeći regresijski model te grafički prikazujući dobivene rezultate.

1.5. Doprinos istraživanja

Ovim istraživanjem će se identificirati obilježja poduzeća koja primjenjuju računovodstvenu politiku rezerviranja. Početna hipoteza će se testirati i utvrditi postoji li povezanost između obilježja poduzeća i visine iznosa rezerviranja. Ukoliko se utvrdi povezanost, moći će se donijeti zaključci o povezanosti i utjecaju financijskog rezultata i obilježja poduzeća na iznos rezerviranja. Ukoliko se dokaže pozitivna veza između financijskog rezultata i iznosa rezerviranja moći će se govoriti o mogućem korištenju politike rezerviranja u svrhu upravljanja zaradama. U slučaju da se ne dokaže pozitivna veza između ove dvije varijable, odnosno dokaže se suprotno, moći će se govoriti o mogućnosti korištenja *big bath* tehnike.

Usporedbom rezultata sa sličnim istraživanjima utvrdit će se prati li Hrvatska trend politike rezerviranja s drugim državama članicama Europske Unije, je li se računovodstvena kultura liberalizirala, odnosno jesu li se Hrvatska poduzeća uskladila s Međunarodnim standardima pri financijskom izvještavanju ili je još uvijek financijsko izvještavanje većinski pod utjecajem načela konzervativizma.

Ovaj rad bi se trebalo odraziti i na buduća istraživanja koja će obuhvaćati isto ili slično područje pružanjem uvida u tijek kretanja i promjene pokazatelja PLR i porezni PLR te na način da rezultati ovog istraživanja pomognu u sljedećim radovima u donošenju zaključaka o očekivanom smjeru kretanja i jakosti veza između financijskog rezultata, karakteristika poduzeća i udjelu dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama.

1.6. Struktura rada

U uvodu će se definirati problem i predmet istraživanja, izložiti rezultati ranijih istraživanja koja će postaviti očekivanja i smjer istraživanja, postaviti istraživačke hipoteze i cilj istraživanja koji se temelji na prethodnim spoznajama te će se odrediti primjerene metode kojima će se doći do traženih rezultata.

U drugom poglavlju dugoročna rezerviranja će se promatrati s računovodstvenog aspekta koji podrazumijeva definiciju i način upotrebe, odnosno priznavanje i ukidanje rezerviranja u okviru regulatornog okvira Međunarodnog računovodstvenog standarda te Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja.

U trećem poglavlju dugoročna rezerviranja promatraju se s poreznog aspekta te ih se definira u okviru Zakona o porezu na dobit. Također će se detaljno obraditi porezno priznata rezerviranja te najčešća porezno nepriznata rezerviranja u okviru odgovarajućih zakona, propisa i ostalih standarda koji ih definiraju, sve u svrhu boljeg uvida u prirodu rezerviranja.

U četvrtom poglavlju provest će se empirijsko istraživanje povezanosti udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama društva, financijskog rezultata, odnosno pokazatelja profitabilnosti i karakteristika poduzeća s ciljem potvrđivanja ili opovrgavanja postavljenih hipoteza. U ovome poglavlju istraživanje se provodi s računovodstvenog aspekta pa će zavisna varijabla regresijskog modela biti pokazatelj PLR.

U petom poglavlju provest će se empirijsko istraživanje povezanosti udjela ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama društva, financijskog rezultata, odnosno pokazatelja profitabilnosti i karakteristika poduzeća s ciljem potvrđivanja ili opovrgavanja postavljenih hipoteza. U ovome poglavlju istraživanje se provodi s poreznog

aspekta pa se iz uzorka isključuju poduzeća koja nemaju iskazana porezno priznata rezerviranja, a zavisnu varijablu regresijskog modela čini nova varijabla porezni PLR.

U zaključku se daje sažeti pregled rezultata istraživanja s naglaskom na objašnjenje rezultata u okviru početno postavljenih hipoteza i mogućih alternativa.

U sljedećem dijelu rada daje se sažetak rada na hrvatskom i engleskom jeziku.

Na kraju rada prikazat će se popis korištenih izvora u radu te popis prikazanih tablica i grafikona u radu.

2. RAČUNOVODSTVENI ASPEKT DUGOROČNIH REZERVIRANJA

Politikom dugoročnih rezerviranja na računovodstveni i porezno dopustiv način stvaraju se obveze za očekivane troškove u budućim razdobljima, a koji proizlaze iz sadašnjih poslovnih aktivnosti.²¹ Provođenjem dugoročnih rezerviranja stvaraju se „pričuve“ za očekivane troškove kako ne bi došlo do „udara“ na troškove u jednom razdoblju. Odnosno, dugoročna rezerviranja stvaraju balans financijskog rezultata iz razdoblja ostvarivanja prihoda do razdoblja nastanka troškova povezanih s ostvarenim prihodima.²² Iskazivanje pozicije dugoročnih rezerviranja trebalo bi imati za cilj realniji prikaz poslovanja društva kao i povećanje pravovremenosti priznavanja troškova.

Rezerviranje karakterizira neizvjesnost u vezi iznosa i vremena nastanka pa se može definirati kao sadašnja obveza proizašla iz prošlih događaja, a za čije se podmirenje očekuje odljev imovine društva. Rezerviranja pritom treba razlikovati od nepredvidivih obveza koje su moguće obveze za koje se ne može tvrditi da postoje na dan bilance pa se ni ne iskazuju u njoj. Pojednostavljeno, nepredvidive obveze su one obveze koje ne udovoljavaju definiciji rezerviranja jer se ne može pouzdano procijeniti iznos ili nije vjerojatno da će obveza nastati.²³

Temeljna isprava na osnovu koje se provodi, odnosno knjiži rezerviranje je *Odluka uprave o dugoročnom rezerviranju* s tabličnim ili drugim pregledom osnova i iznosa za koje se provodi rezerviranje.²⁴ Prema tome, uprava, odnosno menadžment društva je taj koji donosi odluku o visini rezerviranja za troškove i rizike. Način na koji se određuje visina rezerviranja je računovodstvena procjena koja zahtijeva poznavanje poslovanja društva, iskustvo u takvim ili sličnim poslovima, a ponekad i savjet stručnjaka.²⁵ Jer podliježu procjeni, rezerviranja je prema zahtjevu t. 39 MRS-a 8 potrebno raščlaniti prema vrsti i svoti u bilješkama uz financijske izvještaje.²⁶

²¹ Brkanić V. (2017.), Troškovi dugoročnih rezerviranja, *Računovodstvo, revizija i financije*, 10/2017., str. 46

²² *Ibid.*, str. 50

²³ Guzić Š. (2014.), *op. cit.*, str. 28

²⁴ Guzić Š. i drugi (2018.), *Računovodstvo poduzetnika s primjerima knjiženja*, XI. izmijenjena i dopunjena naklada, RRIF plus, Zagreb, str. 532

²⁵ Guzić Š., *op. cit.*, str. 29

²⁶ Cirkveni Filipović (2018.), Računovodstvene procjene, *Računovodstvo, revizija i financije*, 1/2018., str. 206

2.1. Računovodstvena regulativa

Prema Zakonu o računovodstvu, poduzetnici se razvrstavaju na mikro, male, srednje i velike²⁷ gdje prve tri skupine primjenjuju Hrvatske standarde financijskog izvještavanja (HSFI), a veliki poduzetnici primjenjuju Međunarodne računovodstvene standarde (MRS), odnosno Međunarodne standarde financijskog izvještavanja (MSFI).²⁸ Ovakva podjela primjene računovodstvene regulative naziva se dualni sustav računovodstva.

Kako u Hrvatskim računovodstvenim standardima ne postoji samo jedan standard koji obuhvaća regulativu rezerviranja potrebno se osloniti na *HSFI 13 – Obveze*, *HSFI 15 – Prihodi* te *HSFI 16 – Rashodi* koji između ostalog sadrže i odredbe o rezerviranjima, iako pojednostavljene, direktno preuzete iz MRS-a 37 – *Rezerviranja, nepredvidive obveze i nepredvidiva imovina* kojeg su dužni primjenjivati veliki poduzetnici.

Veliki poduzetnici, osim na MRS 37, moraju se osloniti i na neke druge standarde u kojima će pronaći specifičnosti za određene vrste rezerviranja u pojedinim djelatnostima pa će tako koristiti primjerice MRS 11 – *Ugovor o izgradnji*, MRS 12 – *Porez na dobit*, MRS 17 – *Najmovi*, MRS 19 – *Primanja zaposlenih* te MSFI 4 – *Ugovori o osiguranju*. MRS 37 definira rezerviranja, način priznavanja i ukidanje, ali je vrlo štur s definicijama pojedinih rezerviranja. Na primjer, kod rezerviranja za mirovine i otpremnine, opće odredbe o rezerviranju mogu se pronaći u MRS-u 37, ali točnu definiciju mirovine i otpremnine, u kojim uvjetima i iz kojih razloga će se rezerviranje izvršiti te kako će se izračunati potreban iznos ipak daje MRS 19. Postoje i drugi primjeri poput toga da MRS 37 ostavlja mogućnost nadoknađivanja od drugih, ali da bi ispravno obavili rezerviranja treba se osloniti na MSFI 4 jer je najčešći slučaj da će osiguravajuće društvo pokriti troškove i slični slučajevi koji zahtijevaju primjenu ostalih standarda.

²⁷ Zakon o računovodstvu (NN 78/15), čl. 5 st. 1

²⁸ *Ibid.*, čl. 17 st. 2-3

2.2. Dugoročna rezerviranja prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 37 - Rezerviranja, nepredvidive obveze i nepredvidiva imovina

2.2.1. Definicija rezerviranja

Rezerviranje je sadašnja obveza neodređenog vremena ili iznosa, proizašla iz prošlih događaja, a za čije se podmirenje očekuje da će doći do odljeva resursa koji stvaraju ekonomske koristi.²⁹ Prošli događaj koji dovodi do sadašnje obveze naziva se obvezujući događaj koji stvara zakonsku ili izvedenu obvezu koji ima za posljedicu da subjekt nema druge alternative nego podmiriti obvezu. Zakonska obveza je obveza koja proizlazi iz djelovanja ugovora, zakona ili drugih pravnih propisa. Izvedena obveza je ona obveza koja proizlazi iz prošle prakse, objavljenih politika ili dovoljno detaljne sadašnje izjave na temelju koje se stvaraju opravdana očekivanja kod drugih strana da će se obveze uistinu i ispuniti.³⁰

Po prirodi sva su rezerviranja nepredviđeni događaju budući da su neodređeni u vremenu i iznosu, ali ipak ih treba razlikovati od nepredviđenih obveza po tome što je nepredviđena obveza moguća obveza čije će postojanje biti potvrđeno samo nastankom ili nenastankom jednog ili više budućih događaja koji nisu u potpunosti pod kontrolom subjekta. Isto tako, ako za rezerviranje ne možemo objektivno i pouzdano procijeniti iznos ili je veća vjerojatnost da do odljeva resursa neće doći nego da će doći, tretira se kao nepredviđena obaveza te se ne priznaje nego se objavljuje u bilješkama.³¹

2.2.2. Priznavanje rezerviranja

Rezerviranje se priznaje kada:

- subjekt ima sadašnju obvezu (zakonsku ili izvedenu) kao rezultat prošlog događaja,
- je vjerojatno da će podmirenje obveze zahtijevati odljev resursa koji stvaraju ekonomske koristi,
- se iznos može pouzdano procijeniti.³²

Ako navedeni uvjeti nisu ispunjeni, rezerviranje ne treba priznati, nego se priznaje nepredviđena obveza u bilješkama.

²⁹ MRS 37, t.10

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*, t. 14

Povremeno neće biti jasno postoji li sadašnja obveza. U takvim se slučajevima, uzimajući u obzir sve raspoložive dokaze, smatra da sadašnja obveza kao posljedica prošlog događaja postoji ako je vjerojatnije da će obveza postojati na kraju izvještajnog razdoblja, nego da ista ne postoji.³³ Pritom se kao donja granica uzima vjerojatnost od 50%.³⁴

Problem vjerojatnosti sadašnje obveze može nastati i tamo gdje postoje brojne slične obveze, poput danih jamstava proizvođača. Vjerojatnost da će za podmirivanje biti potreban odljev resursa određuje se sagledavanjem skupine obveza kao cjeline. Iako će možda vjerojatnost odljeva za neku pojedinačnu stavku biti mala, veća je mogućnost da će biti potreban odljev resursa za skupinu obveza kao cjeline. Ako je to slučaj, rezerviranje se priznaje.³⁵

Nadalje, iako se neke stavke prvotno tretiraju kao nepredviđene obveze, u onom trenutku kada stavka ispuni prethodno navedene uvjete, odnosno iznos se može sa sigurnošću procijeniti i postoji vjerojatnost da će doći do odljeva resursa, rezerviranje se mora priznati.³⁶

2.2.3. Mjerenje rezerviranja

Iznos priznat kao rezerviranje treba biti najbolja procjena izdataka potrebnih za podmirivanje obveze. Najbolja procjena opisuje se kao iznos koji bi subjekt mogao objektivno platiti radi podmirivanja obveze na datum bilance ili da ju u isto vrijeme prenese trećoj strani.³⁷

Ishod i finansijski učinak procjenjuje menadžment društva vlastitom prosudbom uz pomoć poznavanja poslovanja, iskustva u istim ili sličnim transakcijama, a ponekad i uz pomoć vanjskog nezavisnog stručnjaka.³⁸ Pri procjeni, rukovodstvo se koristi raznim metodama. Primjerice, kada rezerviranje uključuje velik broj stavki (poput rezerviranja za troškove popravka u jamstvenom roku), koristi se statistička metoda „očekivane vrijednosti“ koja podrazumijeva ponderiranje svih mogućih ishoda s odgovarajućom vjerojatnosti moguće pojave, a kada svi ishodi imaju jednaku vjerojatnost, onda se uzima srednja vrijednost ishoda.

³³ *Ibid.*, t. 15

³⁴ Horvat Jurjec K. (2012.), Računovodstveno i porezno motrište rezerviranja, *Računovodstvo, revizija i financije*, 1/2012., str. 174

³⁵ MRS 37 t. 24

³⁶ *Ibid.*, t. 30

³⁷ *Ibid.*, t. 36-37

³⁸ *Ibid.*, t. 38

S druge strane, ukoliko se mjeri samo jedna obveza, najvjerojatniji pojedinačni ishod može biti najbolja procjena obveze. Međutim, isto treba uzeti u obzir i druge moguće ishode jer ako su drugi mogući ishodi uglavnom viši ili uglavnom niži od najvjerojatnijeg ishoda, najbolja procjena će ipak biti viši ili niži iznos.³⁹

Pri procjeni iznosa rezerviranja treba uzeti u obzir razne rizike i neizvjesnosti koji prate buduće događaje i okolnosti. Kod prosuđivanja u uvjetima neizvjesnosti potrebno je paziti da prihodi ili imovina nisu precijenjeni, a rashodi ili obveze nisu podcijenjeni. Međutim, neizvjesnost ne opravdava prekomjerna rezerviranja ili namjerno precjenjivanje obveza.⁴⁰

2.2.4. Učinak vremenske vrijednosti novca

“Novac uvijek vrijedi više danas nego novac u nekom budućem razdoblju”⁴¹ poslovna je filozofija menadžerskog vođenja društva. Ako je učinak vremenske vrijednosti novca značajan, iznos rezerviranja treba biti sadašnja vrijednost očekivanih izdataka potrebnih za podmirivanje obveze. Obično, što je duži rok dospijeca neke obveze, odnosno što su rokovi plaćanja neke obveze dulji, to je vremenski učinak vrijednosti novca značajniji, odnosno ima manji teret u sadašnjosti te je rezerviranja potrebno diskontirati. Diskontna stopa treba biti stopa prije poreza, koja odražava tekuću tržišnu procjenu vremenske vrijednosti novca i rizika specifičnih za obvezu, bez odražavanja rizika za koje su korigirane procjene budućih novčanih tijekova.⁴² Nadalje, treba voditi računa o mogućim budućim događajima koji mogu utjecati na iznos potreban za podmirivanje obveza ukoliko postoji objektivan dokaz da će ona uistinu i nastati poput razvoja tehnologije ili novih zakona i propisa čija je primjena najavljena u kraćem vremenskom roku.⁴³

Sadašnja se vrijednost budućih očekivanih izdataka može procjenjivati putem odgovarajućih računskih obrazaca. Tako se može koristiti obrazac⁴⁴:

³⁹ *Ibid.*, t. 39-40

⁴⁰ *Ibid.*, t. 42-43

⁴¹ Guzić Š., *op. cit.*, str. 29

⁴² MRS 37, t. 45-47

⁴³ *Ibid.*, t. 48-50

⁴⁴ Horvat Jurjec K., *op. cit.*, str. 180

$$V_0 = \frac{V_t}{(1+k)^t} \quad (1)$$

Objašnjenje oznaka:

V_0 – sadašnja vrijednost novčanog toka

V_t – novčani izdatci

k – diskontna stopa

t – broj godina

Kada bi obveze odjednom dospjele, onda bi se mogle koristiti II. financijske tablice, a ukoliko bi se radilo o više ravnomjernih isplata, odnosno dospijeća onda bi se mogle koristiti IV. financijske tablice jer predstavljaju sadašnju vrijednost više jednakih svota koje se javljaju ravnomjerno.⁴⁵

2.2.5. Nadoknađivanja od drugih

Rezerviranje bi se trebalo priznati samo ako će procijenjeni iznos biti trošak poduzeća i ako će ga morati platiti iz vlastite imovine.⁴⁶ Kada to nije slučaj, odnosno ako se očekuje da će neke ili sve izdatke potrebne za podmirivanje rezerviranja nadoknaditi druga strana, povrat se priznaje samo kada je sigurno da će se naknada primiti.

S naknadom koja će se primiti od drugih treba postupati kao s odvojenom imovinom. Priznati iznos naknade ne smije prelaziti iznos rezerviranja. Ukoliko je rezerviranje u društvu proknjiženo, a primila se naknada od druge strane, onda se u računu dobiti i gubitka može prikazati rashod povezan s rezerviranjem umanjen za priznat iznos povrata. Druga strana povrat može izvršiti u smislu refundacije za troškove koje je društvo pokrilo ili može platiti izravno.⁴⁷

Najčešći slučajevi kada se prima naknada od drugih je polica osiguranja pa sve eventualne troškove podmiruje osiguranje, a ne društvo. U tom se slučaju ne knjiži rezerviranje, nego potraživanje od osiguravajućeg društva za iznos naknade.⁴⁸

⁴⁵ Guzić Š., *op. cit.*, str. 30

⁴⁶ *Ibid.*, str. 29

⁴⁷ MRS 37, t. 53-55

⁴⁸ Guzić Š., *op. cit.*, str. 29

Također je česta situacija da društvo ostaje odgovorno za cijeli iznos pa ako druga strana iz bilo kojeg razloga ne isplati naknadu, društvo mora podmiriti cijeli iznos, a rezerviranje se priznaje u punom iznosu obveze. Ukoliko se trošak ipak nadoknadi, onda se tretira kao novčana imovina i prihod.

Ponekad se isto tako događa da društvo nije odgovorno za troškove ni onda kada ih druga strana ne podmiri. U tom slučaju društvo nema nikakvu obvezu i ne provodi se rezerviranje.⁴⁹ Primjer toga bi bio da trgovac daje jamstvo na svoje ime, ali troškove popravaka podmiruje proizvođač. U tom slučaju, trgovac ne može priznati rezerviranje za troškove popravka jer nije odgovoran za obvezu koja će nastati.⁵⁰

2.2.6. Promjene i uporaba rezerviranja

Rezerviranje je potrebno pregledati na kraju svakog izvještajnog razdoblja te ga uskladiti ukoliko je potrebno kako bi odražavalo tekuću najbolju procjenu. Ukoliko se rezerviranje diskontira, zbog odraza protoka vremena iznos rezerviranja će se povećati, a razlika uslijed povećanja priznaje se kao trošak prosudbe. Ako više nije vjerojatno da će podmirenje obveze zahtijevati odljev resursa s ekonomskim koristima, rezerviranje se ukida.⁵¹

Rezerviranja je dozvoljeno koristiti samo za izdatke za koje je rezerviranje prvotno priznato. Pokrivanje izdataka iz rezerviranja koje je prvotno bilo priznato u neke druge svrhe imalo bi učinak prikrivanja dvaju različitih događaja.⁵²

Iako se u nekim državama rezerviranja koriste u vezi sa stavkama kao što su amortizacija, umanjenje vrijednosti imovine te sumnjiva i sporna potraživanja, u smislu ovoga standarda to nije dozvoljeno jer su to usklađivanja knjigovodstvene vrijednosti.⁵³ Isto tako rezerviranje se ne može priznati za gubitke budućeg razdoblja.⁵⁴

⁴⁹ MRS 37, t.56-57

⁵⁰ Guzić Š., *op. cit.*, str. 29

⁵¹ MRS 37, t. 59-60

⁵² *Ibid.*, t. 61-62

⁵³ *Ibid.*, t. 7

⁵⁴ *Ibid.*, t. 63

2.2.7. Objavljivanje

Za svaku skupinu rezerviranja društvo je dužno objaviti sljedeće informacije:

- knjigovodstveni iznos na početku i na kraju razdoblja,
- dodatna rezerviranja, uključujući i povećanje postojećih rezerviranja u razdoblju,
- iskorištene iznose tijekom razdoblja,
- neiskorištene iznose ukinute tijekom razdoblja,
- povećanja tijekom razdoblja proizašla iz diskontiranja iznosa zbog proteka vremena,
- sažeti opis vrste rezerviranja i očekivano vrijeme odljeva sredstava,
- pokazatelj neizvjesnosti u vezi iznosa i vremena tih odljeva,
- iznos očekivanih povrata uz navod iznosa imovine koja je bila priznata u vezi s tim očekivanim povratom.⁵⁵

2.3. Dugoročna rezerviranja prema Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja

Rezerviranje je u sva tri prethodno spomenuta Hrvatska standarda financijskog izvještavanja definirano kao obveza čija je priroda jasno određena i za koju je na datum bilance vjerojatno ili sigurno da će nastati, ali postoji neizvjesnost u pogledu iznosa ili datuma kada će nastati.

Rezerviranje se priznaje ako i samo ako:

- poduzetnik ima sadašnju obvezu (zakonsku ili izvedenu) kao rezultat prošlog događaja,
- je vjerojatno da će podmirivanje obveze zahtijevati odljev resursa koji utjelovljuju ekonomske koristi,
- se iznos obveze može pouzdano procijeniti.⁵⁶

Zakonska obveza je obveza koja proizlazi iz ugovora, zakona ili drugog djelovanja zakona. Izvedena obveza je obveza koja proizlazi iz djelovanja poduzetnika gdje se putem prakse, objavljenih politika ili dovoljno specifičnih izjava stvara očekivanje kod drugih strana da će preuzeti odgovornost podmirenja obveze.⁵⁷ Prošli događaj koji dovodi do sadašnje obveze

⁵⁵ *Ibid.*, t. 84-85

⁵⁶ Hrvatski standard financijskog izvještavanja 13 - *Obveze*, t. 25;

Hrvatski standard financijskog izvještavanja 16 - *Rashodi*, t. 23

⁵⁷ HSFI 13, t. 14-16

naziva se obvezujući događaj, a da bi događaj bio obvezujući znači da poduzetnik nema druge opcije nego podmiriti obvezu bilo zbog zakonske prinude ili izvedene obveze koja je stvorila očekivanja kod druge strane.⁵⁸

Nepredviđena obveza, koju je potrebno razlikovati od rezerviranja, definirana je kao moguća obveza proizašla iz prošlih događaja čije će ostvarenje biti potvrđeno nastankom ili nenastankom budućih poslovnih događaja koji nisu pod kontrolom poduzetnika, odnosno kao obveza za čije podmirivanje nije vjerojatno da će zahtijevati odljev resursa. Također je bitno napomenuti da se nepredviđena obveza ne priznaje, nego se samo objavljuje u bilješkama uz financijske izvještaje.⁵⁹

Iznos rezerviranja treba biti najbolja procjena izdataka potrebnih za podmirivanje sadašnje obveze na datum sastavljanja financijskih izvještaja. Pri tome je potrebno uzeti u obzir rizike i neizvjesnosti koji se vežu uz događaje i ostale okolnosti pri provođenju rezerviranja. Prilikom utvrđivanja iznosa rezerviranja ne smiju se uzeti u obzir prihodi od očekivanog otuđenja imovine.⁶⁰ Isto tako, određeno je standardima da se rezerviranja ne smiju koristiti u svrhu usklađivanja vrijednosti imovine.⁶¹

Ako je učinak vremenske vrijednosti novca značajan, potrebno je uskladiti iznos rezerviranja na sadašnju vrijednost očekivanih izdataka potrebnih za podmirivanje obveze. Diskontna stopa treba biti stopa prije poreza koja odražava tekuću tržišnu procjenu vremenske vrijednosti novca i rizika specifičnih za obvezu. Diskontna stopa ne smije odražavati rizike za koje su korigirane procjene budućih novčanih tokova.⁶²

Ako se očekuje da će neke ili sve izdatke potrebne za podmirivanje rezerviranja nadoknaditi druga strana, rezerviranja se priznaje samo kada je gotovo sigurno da će se naknada primiti ili ako poduzetnik podmiri obvezu. S naknadom primljenom za nadoknadu troškova postupa se kao s odvojenom imovinom i samo do visine priznatog iznosa rezerviranja. Prilikom

⁵⁸ HSFI 16, t.25

⁵⁹ HSFI 13, t. 16 i t. 26

⁶⁰ HSFI 13, t. 29; HSFI 16, t. 26 i t. 28

⁶¹ HSFI 13, t. 13; Hrvatski standard financijskog izvještavanja 15 – *Prihodi*, t. 16; HSFI 16, t. 16

⁶² HSFI 16, t. 27

sastavljanja računa dobiti i gubitka, u rashodima se može prikazati iznos u vezi s rezerviranjem umanjen za iznos naknade.⁶³

Rezerviranje je potrebno pregledati na svaki datum izrade financijskih izvještaja i ako se utvrdi da više nije vjerojatno da će podmirivanje obveze zahtijevati odljev resursa koji stvaraju ekonomske koristi ili ako se svota više ne može pouzdano procijeniti, onda se rezerviranje ukida prijenosom u prihode. Pritom treba obratiti pozornost na to da se rezerviranje može ukinuti samo za izdatke za koje je rezerviranje početno priznato.⁶⁴

Informacije o rezerviranjima koje je poduzetnik dužan objaviti u bilješkama uz financijske izvještaje su opis, iznos i očekivano vrijeme odljeva ekonomskih koristi vezanih uz rezerviranja.⁶⁵

Iz svega prethodno navedenoga može se uočiti da su Hrvatski standardi financijskog izvještavanja zapravo pojednostavljena verzija Međunarodnih računovodstvenih standarda, a definicije su gotovo pa prepisane. Hrvatski standardi imaju malo blaža pravila pa se tako ne zahtjeva da iznos rezerviranja bude neodređen u vremenu i iznosu već je dovoljno da se obveza definira kao obveza neodređenog vremena ili iznosa, odnosno ne moraju nužno biti ispunjena oba uvjeta. Prilikom procjene iznosa rezerviranja u HSFI se ne spominju budući događaji koje bi trebalo uzeti u obzir prilikom procjene iznosa kao što je to sugerirano u MRS-u. Isto tako i manji su zahtjevi HSFI-ja za popratne podatke o rezerviranjima, dok su u MRS-u definirani opsežni zahtjevi za informacijama za svaku skupinu rezerviranja. Nadalje, iz MRS-a se ne da zaključiti da bi informacije morale biti objavljene baš u bilješkama, dok je u HSFI 16 to vrlo jasno. Jedini segment u kojem HSFI daju informaciju više nego MRS je zahtjev da se po ukidanju rezerviranje prenese u prihode što nije eksplicitno definirano MRS-om, ali je definirano s HSFI 16 – *Prihodi*.

⁶³ *Ibid.*, t. 29

⁶⁴ HSFI 13, t. 33-34; HSFI 16, t. 36; HSFI 16, t. 30

⁶⁵ HSFI 16, t. 40

3. POREZNI ASPEKT DUGOROČNIH REZERVIRANJA

U okviru poreza na dobit, u Hrvatskoj su rezerviranja regulirana Zakonom o porezu na dobit (ZoPD), čl. 11 st. 2 i 5 te Pravilnikom o porezu na dobit čl. 36.

Porezno priznata rezerviranja su:

- rezerviranja za otpremnine,
- rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava,
- rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima,
- rezerviranja za troškove po započetim sudskim sporovima,⁶⁶
- rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore,⁶⁷
- rezerviranja kod banaka za rizike od potencijalnih gubitaka,⁶⁸
- rezerviranja kod osiguravajućih društava koja se obvezatno formiraju u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje.⁶⁹

Sva ostala rezerviranja koja nisu spomenuta u ZoPD tretiraju se kao porezno nepriznati rashodi, stoga oni uvećavaju poreznu osnovicu prilikom godišnje prijave poreza na dobit.

Fokus će se u ovome radu staviti na prvih pet vrsta rezerviranja te će ih se dodatno obraditi. Isto tako će se obraditi neka porezno nepriznata rezerviranja koja se u praksi često javljaju, a to su:

- rezerviranja za mirovine,
- rezerviranja za porezne obveze,
- rezerviranja za restrukturiranje poduzeća,
- rezerviranja za štetne ugovore,
- rezerviranja za jubilarne nagrade.

⁶⁶ Zakon o porezu na dobit, NN 177/04, čl. 11 st. 2

⁶⁷ Zakon o porezu na dobit, NN 80/10, čl. 11 st. 5

⁶⁸ Zakon o porezu na dobit, NN 177/04, čl. 11 st. 3

⁶⁹ *Ibid.*, st. 4

3.1. Porezno priznata rezerviranja

3.1.1. Rezerviranja za mirovine i otpremnine

Vrlo su česti slučajevi rezerviranja za otpremnine, no ne i za mirovine koje prema ZoPD nisu porezno priznat trošak, a i mjesečno poslodavac uplaćuje u mirovinski fond stoga daljnja rezerviranja, u pravilu, nisu ni potrebna.

Otpremnine su definirane kao odvojeno primanje od ostalih primanja zaposlenika zato što je događaj iz kojega proizlazi obveza prestanak radnog odnosa, a ne rad zaposlenika. Zato se zahtijeva podjela otpremnina kao posljedica:

- odluke subjekta o prestanku radnog odnosa,
- odluke zaposlenika da prihvati primanja koja nudi subjekt u zamjenu za prestanak radnog odnosa.⁷⁰

Otpremnine ne uključuju primanja zaposlenika koja proizlaze iz prestanka radnog odnosa na zahtjev zaposlenika bez ponude društva ili koja proizlaze iz redovitog umirovljenja jer se definiraju kao primanja nakon prestanka radnog odnosa.⁷¹

Rezerviranje za otpremnine uslijed prekida radnog odnosa priznaje se kao obveza i rashod na raniji od sljedećih datuma:

- datum na koji subjekt više ne može povući ponudu primanja,
- datum na koji subjekt priznaje troškove restrukturiranja koje je obuhvaćeno područjem primjene MRS-a 37 i uključuje isplatu otpremnina.⁷²

Za otpremnine koje se isplaćuju uslijed otkaza ugovora o radu od strane subjekta, smatra se da subjekt ne može više povući svoju ponudu kada svim pogođenim zaposlenicima priopći plan za prestanak radnog odnosa koji ispunjava sve sljedeće kriterije:

- radnje potrebne za dovršenje plana ukazuju na malu vjerojatnost značajnih promjena plana,
- planom se utvrđuje broj zaposlenika čiji radni odnos prestaje, njihova radna mjesta ili funkcije i lokacije te očekivani datum dovršenja plana,

⁷⁰ Međunarodni računovodstveni standard 19 – *Primanja zaposlenih*, t. 159

⁷¹ *Ibid.*, t. 160

⁷² *Ibid.*, t. 165

- u planu su dovoljno detaljno utvrđene otpremnine koje će zaposlenici primiti.⁷³

Otpremnine je potrebno mjeriti prilikom prvog priznavanja, a u narednim razdobljima pregledavati i priznavati promjene sukladno s vrstom primanja zaposlenika uz uvjet da su otpremnine povećanja primanja nakon prestanka radnog odnosa. Ukoliko se očekuje isplata cjelokupnog iznosa otpremnine u roku 12 mjeseci od kraja izvještajnog razdoblja u kojem je otpremnina prvotno priznata onda se primjenjuju zahtjevi za kratkoročna primanja zaposlenika. U suprotnom, kada se očekuje isplata u vremenskom razdoblju duljem od 12 mjeseci onda se primjenjuju zahtjevi za druga dugoročna primanja zaposlenika.⁷⁴

Sva rezerviranja pa tako i rezerviranja za otpremnine potrebno je diskontirati u slučaju da se ne očekuje podmira obveza u roku od 12 mjeseci ili ako je učinak vremenske vrijednosti novca značajan. Stopa koja se upotrebljava za diskontiranje obveza povezanih s primanjima nakon prestanka zaposlenja utvrđuje se prema tržišnim prinosima visokokvalitetnih korporativnih obveznica na kraju izvještajnog razdoblja. Ukoliko tržište takvim visokokvalitetnim korporativnim obveznicama nije razvijeno, upotrebljava se tržišni prinos državnih obveznica na kraju izvještajnog razdoblja. Valuta i rok dospijeca korporativnih ili državnih obveznica moraju biti usklađeni s valutom i procijenjenim dospijecem obveza povezanih s primanjima nakon prestanka zaposlenja.⁷⁵

U Hrvatskoj otpremnine uređuje Zakon o radu kojim je definirano da radnik kojem poslodavac otkazuje nakon dvije godine neprekidnog rada, osim ako se otkazuje zbog razloga uvjetovanih ponašanjem radnika, ima pravo na otpremninu u iznosu koji se određuje s obzirom na dužinu prethodnog neprekidnog trajanja radnog odnosa s tim poslodavcem.⁷⁶ Iz navedenoga je za zaključiti da radnik ima pravo na otpremninu samo ukoliko poslodavac raskine ugovor o radu, a ne i ako radnik zahtjeva raskid radnog odnosa.

Otkaz temeljem kojega radnik ima pravo na otpremninu može biti poslovno uvjetovan (ako prestane potreba za obavljanjem određenog posla zbog gospodarskih, tehnoloških ili organizacijskih razloga) ili osobno uvjetovan (ako radnik nije u mogućnosti uredno izvršavati

⁷³ *Ibid.*, t. 167

⁷⁴ *Ibid.*, t. 169

⁷⁵ *Ibid.*, t. 83

⁷⁶ Zakon o radu, NN 93/14, čl. 126 st. 1

svoje obveze iz radnog odnosa zbog određenih trajnih osobina ili sposobnosti).⁷⁷ Izvanredan otkaz kada poduzetnik jednostrano otkazuje ugovor o radu pa je propisima obavezan platiti otpremninu ne može biti osnova za rezerviranje, već plan restrukturiranja u kojem se predviđa tehnološki višak koji će nastati po realizaciji toga plana.⁷⁸

Budući da otkaz ugovora o radu nije jedini način prestanka radnog odnosa, nego i odlazak u mirovinu kada radnik navrší 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža⁷⁹, proizlazi da bi onda radnik imao pravo i na otpremninu zbog odlaska u mirovinu. Međutim, pravo radnika na otpremninu zbog odlaska u mirovinu nije propisano zakonom, već kolektivnim ugovorima i drugim internim aktima. Stoga, ukoliko poslodavac nije obveznik primjene kolektivnih ugovora, nije obavezan radniku isplatiti otpremninu zbog odlaska u mirovinu.

Iznos otpremnina ne smije se odrediti u svoti manjoj od jedne trećine prosječne mjesečne plaće koju je radnik ostvario u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, za svaku navršenu godinu rada kod toga poslodavca. S druge strane, ukupan iznos otpremnine ne može biti veći od šest prosječnih mjesečnih plaća koje je radnik ostvario u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, ukoliko nije drugačije određeno kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu.⁸⁰

Otpremnine prilikom odlaska u mirovinu mogu se jednokratno neoporezivo isplatiti do svote od 8.000,00 kuna. Otpremnine zbog poslovno ili osobno uvjetovanih otkaza mogu se isplatiti neoporezivo do 6.500,00 kn za svaku navršenu godinu rada kad tog poslodavca. Otpremnine zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti neoporezive su do svote od 8.000,00 kn za svaku navršenu godinu rada kad tog poslodavca.⁸¹

U svotu prosječne plaće⁸² u svrhu obračuna otpremnine uračunavaju se sva primanja u novcu i naravi koja predstavljaju naknadu za rad. To mogu biti osnovna plaća, dodaci na plaću, minuli rad i stimulativni dio plaće. No, naknade, potpore i darovi kao što su dnevnice, jubilarne

⁷⁷ *Ibid.*, čl. 115 st. 1-2

⁷⁸ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 729

⁷⁹ *Ibid.*, čl. 112 st. 4

⁸⁰ *Ibid.*, čl. 126 st. 2-3

⁸¹ Pravilnik o porezu na dohodak, NN 10/17, čl. 7. st. 2 t. 14-16

⁸² Pritom se prema čl. 92. st. 4. ZOR-a (NN 93/14) plaća i naknada plaće izražavaju u bruto iznosu.

nagrade, regres, potpore za bolovanje i slično, ne uzimaju se u obzir, neovisno o tome jesu li isplaćene u neoporezivim iznosima ili su obračunate kao plaća.⁸³

I otpremnine po otkazu ugovora o radu i otpremnine zbog odlaska u mirovinu su porezno priznat rashod⁸⁴, no priznaju se samo rezerviranja za otpremnine koje će se isplatiti u idućoj poslovnoj godini.⁸⁵

3.1.2. Rezerviranja za obnavljanje prirodnih bogatstava

Obveze koje se priznaju kao rezerviranja su samo one obveze koje su proizašle iz prošlih događaja koji ne ovise o budućem djelovanju subjekta. Primjer takve obveze je obnova prirodnih bogatstava jer dovodi do odljeva resursa s ekonomskim koristima, bez obzira na buduće djelovanje subjekta.⁸⁶

Bilo da je riječ o privatnom vlasništvu ili koncesiji prirodnih bogatstava, odnosno eksploatacijskih polja, zakonom je propisano da je ovlaštenik istražnog prostora nakon završetka radova ili po isteku koncesije dužan provesti sanaciju terena na kojem su izvedeni radovi na način da se provedu sve mjere osiguranja radi sprječavanja nastanka opasnosti za ljude, imovinu, prirodu i okoliš.⁸⁷ Ukoliko se ne provede sanacija nadležno tijelo određuje rok u kojem je naloženo provesti sanaciju, a ukoliko ni po proteku roka ne bude obavljena, to će se učiniti putem treće osobe, na trošak odgovorne osobe za sanaciju.⁸⁸

Budući da postoji zakonska obveza, bez obzira na buduće djelovanje subjekta, sigurno je da će do odljeva resursa doći pa se može priznati rezerviranje koje je u ovom slučaju u funkciji stvaranja pričuve za izdatke koji će nastati u budućnosti.⁸⁹ Osim toga, budući da zemljišta, šume i ostala obnovljiva prirodna bogatstva ne podliježu amortizaciji⁹⁰, rezerviranjem se postiže ravnomjeran raspored očekivanih izdataka vezanih za ostvarivanje prihoda od eksploatacije na

⁸³ Cirkveni Filipović T. (2017.), Računovodstvo rezerviranja za troškove zaposlenika, *Računovodstvo, revizija i financije*, 11/17, str. 34

⁸⁴ Zakon o porezu na dobit, NN 177/04, čl. 11 st. 2

⁸⁵ Pravilnik o porezu na dobit, NN 61/12, čl. 36 st. 5

⁸⁶ MRS 37, t. 19

⁸⁷ Zakon o rudarstvu, NN 56/13, čl. 44 st. 2

⁸⁸ *Ibid.*, čl. 101 st. 2-3

⁸⁹ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 733

⁹⁰ Zakon o porezu na dobit, NN 143/14, čl. 12 st. 4

više razdoblja čime se zadovoljava zahtjev pravodobnog sučeljavanja prihoda i rashoda.⁹¹ S druge strane, primjenom neke druge tehnologije (poput pročišćivača zraka na tvornicama) ili načina poslovanja uslijed zakonskih zahtjeva, pritiska javnosti ili ekonomičnosti, ne smatra se temeljem za provođenje rezerviranja jer subjekt svojim djelovanjem može izbjeći određene izdatke poput novčanih kazni.⁹²

3.1.3. Rezerviranja za troškove u jamstvenom roku

Troškovi popravka i održavanja u jamstvenom roku su troškovi redovnog održavanja koji se priznaju kao rashod u računu dobiti i gubitka u razdoblju u kojem su nastali.⁹³

Ako proizvođač ili prodavatelj jamči za ispravnost stvari u tijeku određenog vremena računajući od njezine predaje kupcu, kupac može, ako stvar nije ispravna, zahtijevati od prodavatelja tako i od proizvođača, da stvar popravi u razumnom roku ili, ako to ne učini, da mu umjesto nje preda ispravnu stvar.

Jamstvo je obvezujuće bez obzira u kojem je obliku dano (pismeno, usmeno, popratno reklamiranje i sl.).⁹⁴ Osim početnog vremenskog tijeka jamstva, može se i produljiti. U slučaju (manjeg) popravka jamstveni rok se produljuje onoliko koliko je kupac bio lišen uporabe stvari. Ako je zbog neispravnosti stvari izvršena zamjena ili bitan popravak, jamstvo ponovno počinje teći od zamjene, odnosno vraćanja popravljene stvari. Ako je bitno popravljen ili zamijenjen dio neispravne stvari, onda od vraćanja popravljane stvari počinje teći novo jamstvo samo za taj dio.⁹⁵

Jamstveni rok je određen ugovorom ili zakonom. Primjer zakonskog jamstva odnosi se na jamstvo izvođača građevinskih radova. Izvođač je dužan otkloniti (manje) nedostatke koji se

⁹¹ Baica Z. (2012.), Računovodstvo dugoročnog rezerviranja za troškove i rizike (primjena HSFI-a), *Računovodstvo i porezi u praksi*, 10/12, str. 35

⁹² MRS 37, t. 19

⁹³ HSFI 16, t. 9

⁹⁴ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, čl. 423 st. 1-3

⁹⁵ *Ibid.*, čl. 425 st. 1-3

pokažu u roku od dvije godine, a u slučaju nedostataka bitnih zahtjeva za građevinu⁹⁶ odgovoran je za nedostatke koji se pokažu u roku od deset godina od predaje i primitka radova.⁹⁷

Rezerviranje se radi za troškove otklanjanja nedostataka koji mogu nastati uslijed kvarova i pogrešaka u razdoblju za koji se daje jamstvo za isporučena dobra ili obavljenу uslugu, a iznos se određuje na temelju ugovora ili procjene iz prijašnjih iskustava. Pod prijašnjim iskustvima podrazumijevaju se, osim iskustva društva (poreznog obveznika), i iskustva drugih u sličnim djelatnostima i sličnim uvjetima. Ako nema iskustvenih spoznaja tada se iznos rezerviranja utvrđuje na temelju pretpostavke koliko će iznositi budući troškovi, ovisno o vrijednosti i rokovima danih jamstava.⁹⁸ Iznos rezerviranja najčešće se procjenjuje od ukupne neto vrijednosti prihoda od prodaje (bez PDV-a) dobara za koje je dano jamstvo.⁹⁹

U slučaju da se iznos mijenja na više ili manje, društvo bi trebalo dodatno elaborirati zašto je tako odlučeno i koji su čimbenici utjecali na novu procjenu.¹⁰⁰ Neki od razloga mogu biti razvoj tehnologije kojom su se otklonili neki od kvarova pa je potreban manji iznos ili, kao što je već navedeno, produljenje garantnog roka pa bi troškovi popravaka i održavanja mogli porasti.

Ukoliko prodavatelj daje jamstvo i sudjeluje u otklanjanju nedostataka i kvarova, ali će troškove u potpunosti nadoknaditi od proizvođača, ne postoji osnova za takvo rezerviranje i ono se ne može priznati. Ako proizvođač samo djelomično pokriva troškove popravaka, onda prodavatelj može priznati rezerviranje. Isto tako, zadržana plaćanja koja se ugovaraju kao garancija nisu rezerviranja.¹⁰¹

Rezerviranja za troškove u jamstvenom roku ukidaju se u poreznom razdoblju u kojem istječu jamstveni rokovi.¹⁰²

⁹⁶ Temeljni zahtjevi za građevinu su: 1. mehanička otpornost i stabilnost, 2. sigurnost u slučaju požara, 3. higijena zdravlje i okoliš, 4. sigurnost i pristupačnost tijekom uporabe, 5. zaštita od buke, 6. gospodarenje energijom i očuvanje topline, 7. održiva uporaba prirodnih izvora. (*Zakon o gradnji, NN 153/13, čl. 8*)

⁹⁷ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, čl. 605. st. 2 i čl. 633 st. 1

⁹⁸ Pravilnik o porezu na dobit, NN 95/05, čl. 36 st. 2-3

⁹⁹ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 734

¹⁰⁰ Baica Z., *op. cit.*, str. 29

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 535-536

¹⁰² Pravilnik o porezu na dobit, NN 95/05, čl. 36 st. 2

3.1.4. Rezerviranja za porezne obveze i započete sudske sporove

Rezerviranje za porezne obveze nije porezno priznato te se iznimno rijetko iskazuje što će biti vidljivo u narednim poglavljima empirijskog istraživanja prilikom analize podataka. S druge strane, rezerviranja po započetim sudskim sporovima su česta i porezno priznata ukoliko ispunjavaju zahtjeve Pravilnika o porezu na dobit.

Rezerviranje za sudske sporove provodi se samo ukoliko se očekuje negativan ishod presude. Porezno priznatim smatraju se rezerviranja za pokrenute sudske sporove koje su druge osobe započele protiv društva do petnaestog dana prije dana podnošenja porezne prijave, u visini utuženog iznosa uvećanog za pripadajuće troškove spora, osim kamata na utuženi iznos. Osim toga, u rashode poreznog razdoblja priznaju se i rezerviranja po započetim, zakonski utvrđenim arbitražnim postupcima i postupcima mirenja.

Ako spor traje više godina, rezerviranje se provodi sve do pravomoćne presude, pravorijeka arbitražnog izabranog suda ili nagodbe u postupku mirenja.¹⁰³ Utuženi iznosi i troškovi suđenja predstavljaju izvedenu obvezu društva.¹⁰⁴ Ukoliko se za vrijeme višegodišnjeg trajanja spora, utužene svote povećaju, to se na kraju izvještajnog razdoblja smatra novom osnovom za rezerviranje i iznos postojećeg rezerviranja mora se korigirati i povećati.

Rezerviranje se može oprihodovati tek nastankom stvarnih gubitaka (isplata po rješenju suda) ili ako je presuđeno u korist tuženog društva pa obveza prestaje.¹⁰⁵

3.1.5. Rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore

Računovodstveni standardi definiraju godišnji odmor kao kratkoročno primanje zaposlenika za koje se očekuje da će biti u cijelosti namireno u roku od 12 mjeseci od kraja godišnjeg izvještajnog razdoblja.¹⁰⁶

¹⁰³ *Ibid.*, čl. 36 st. 4

¹⁰⁴ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 732

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ MRS 19 – *Primanja zaposlenih*, t. 9

Naknada za neiskorišteni godišnji odmor predstavlja akumulirajuće plaćeno odsustvo, odnosno pravo na plaćeno odsustvo s rada koje se ne mora iskoristiti u cijelosti u razdoblju kada je ostvareno i može se prenijeti u buduća razdoblja. Obveza nastaje kada zaposlenik obavlja rad kojim povećava svoje pravo na buduća plaćena odsustva.¹⁰⁷ Pojednostavljeno, to je naknada za stečeno, a neiskorišteno pravo na godišnji odmor.¹⁰⁸

Društvo mora utvrditi očekivani trošak akumulirajućih plaćenih odsustava kao dodatni iznos za koji se očekuje da će platiti zbog akumuliranja neiskorištenog prava na kraju izvještajnog razdoblja.¹⁰⁹ Ovakva obaveza proizlazi iz toga da zaposlenik svojim radom doprinosi rezultatu društva, a da za vrijeme godišnjeg odmora ili drugog vida izostanka ne doprinosi rezultatu društva. Troškove nastale zbog korištenja godišnjeg odmora potrebno je pravodobno sučeliti prihodima čijem je ostvarivanju doprinio radnik.¹¹⁰ Jedan od načina ostvarivanja pravodobnog sučeljavanja prihoda i rashoda su rezerviranja.

Rezerviranje po osnovi neiskorištenog godišnjeg odmora priznaje se kao obveza i rashod u razdoblju u kojem je pravo ostvareno. Pri mjerenju obveze potrebno je paziti na mogućnost da zaposlenici napuste društvo prije nego iskoriste svoja akumulirana plaćena odsustva.¹¹¹

Naknada za neiskorišteni godišnji odmor utvrđuje se u visini naknade koja bi se radniku isplatila da je koristio godišnji odmor.¹¹² Za vrijeme korištenja godišnjeg odmora radnik ima pravo na naknadu plaće u visini određenoj kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu, a najmanje u visini njegove prosječne mjesečne plaće u posljednja tri mjeseca (uračunavajući sva primanja u novcu i naravi koja predstavljaju naknadu za rad).¹¹³

Prilikom provođenja rezerviranja za neiskorišteni godišnji odmor ključno je utvrditi broj dana neiskorištenog godišnjeg odmora.¹¹⁴ Radnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju od minimalno 4 tjedna za svaku kalendarsku godinu nakon 6 mjeseci neprekidnog radnog odnosa kod istog poslodavca.¹¹⁵ Zakonski minimum nalaže da je minimalan godišnji odmor 20 dana za

¹⁰⁷ *Ibid.*, t. 15

¹⁰⁸ Cirkveni Filipović T., *op. cit.*, str. 31

¹⁰⁹ MRS 19, t. 16

¹¹⁰ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 731

¹¹¹ MRS 19, t. 15-16

¹¹² Cirkveni Filipović T., *op. cit.*, str. 31

¹¹³ Zakon o radu, NN 93/14, čl. 81

¹¹⁴ Cirkveni Filipović T., *op. cit.*, str. 31

¹¹⁵ Zakon o radu, NN 93/14, čl. 77 st. 2-3

radnika koji radi 5 dana tjedno, a radnik koji radi 6 dana tjedno ima pravo na 24 dana godišnjeg odmora.¹¹⁶ Potrebno je obratiti pozornost i na to da ukoliko radniku prestaje radni odnos onda ima pravo na razmjernan dio godišnjeg odmora.¹¹⁷

Ukoliko korištenje cijelog ili dijela godišnjeg odmora nije bilo moguće, radnik ima pravo preostali neiskorišteni godišnji odmor iskoristiti u sljedećoj kalendarskoj godini, a najkasnije do 30. lipnja. S druge strane, ukoliko je bilo omogućeno korištenje godišnjeg odmora, ali ga radnik nije iskoristio, onda nije dozvoljeno prenijeti dane neiskorištenog godišnjeg odmora u sljedeću kalendarsku godinu.¹¹⁸

Prema ZoPD rezerviranja za neiskorištene godišnje odmore porezno su priznat rashod, a obvezno se ukidaju u sljedećem poreznom razdoblju.¹¹⁹

3.2. Porezno nepriznata rezerviranja

3.2.1. Rezerviranja za restrukturiranje

Restrukturiranje podrazumijeva znatnu promjenu opsega i često prirodu poslovanja društva,¹²⁰ a povezani troškovi mogu se smatrati ulaganjem. Sami gospodarski smisao troškova restrukturiranja je u ravnomjernijem rasporedu troškova u budućim razdobljima te isto tako ravnomjernijem ostvarivanju dobitaka u tim razdobljima. Troškovi restrukturiranja nastaju kao posljedica prošlih događaja i poslovnih aktivnosti kojima ne bi trebalo teretiti buduća razdoblja jer ne pridonose ostvarivanju buduće ekonomske koristi.¹²¹

Događaji koji čine restrukturiranje su:

- prodaja ili napuštanje poslovnog programa,
- zatvaranje poslovnih mjesta u državi ili regiji, ili premještanje poslovnih aktivnosti iz jedne države ili regije u drugu,

¹¹⁶ Cirkveni Filipović T., *op. cit.*, str. 32

¹¹⁷ Razmjernan dio godišnjeg odmora utvrđuje se u trajanju od 1/12 godišnjeg odmora iz čl. 77 (kojim svaki radnik ima pravo na 4 tjedna godišnjeg odmora za svaku kalendarsku godinu) za svaki mjesec trajanja radnog odnosa. (Zakon o radu, NN 93/14, čl. 78 st. 1)

¹¹⁸ *Ibid.*, čl. 84 st. 1-3

¹¹⁹ Zakon o porezu na dobit, NN 80/10, čl. 11 st. 5 i 7

¹²⁰ Guzić Š., *op. cit.*, str. 32

¹²¹ Guzić Š. i drugi, *op. cit.*, str. 737

- promjene strukture rukovodstva, na primjer, uklanjanje sloja rukovodstva,
- temeljni preustroj koji ima značajni utjecaj na vrstu i svrhu poslovanja subjekta.¹²²

Rezerviranje za restrukturiranje provodi se uslijed nastale izvedene obveze koja proizlazi iz politika društva, dosadašnjih praksi, danih izjava ili preuzimanja odgovornosti te stvorenih očekivanja kod javnosti i zaposlenika.¹²³

Rezerviranje za restrukturiranje priznaje se samo ako društvo:

- ima detaljni formalni plan restrukturiranja koji sadrži najmanje:
 - i. odnosno poslovanje ili dio tog poslovanja,
 - ii. glavne lokacije na koje se odnosi,
 - iii. lokaciju, funkciju i približan broj zaposlenika kojima će se isplatiti naknada uslijed prekida radnog odnosa,
 - iv. izdatke koji će nastati,
 - v. kada će plan biti proveden.
- stvori opravdana očekivanja osoba na koje se plan odnosi da će izvršiti restrukturiranje, i to započinjanjem provedbe toga plana ili izlaganjem glavnih značajki onima na koje se odnosi.¹²⁴

Dokaz početka provedbe plana može biti npr. rušenje pogona, prodaja imovine, detaljna javna objava glavnih značajki plana restrukturiranja, pregovori s predstavnicima zaposlenih o otpremninama, pregovori s kupcima kojima će se potencijalno prodati poslovanje, sklapanje ugovora o prodaji i sl.¹²⁵

U iznos rezerviranja za restrukturiranje uključuje se samo izravne izdatke koji su nužno nastali restrukturiranjem i nisu povezani s redovnim aktivnostima društva. Troškovi kao što su dodatna izobrazba ili premještanje osoblja, marketing, ulaganje u nove sustave i mreže distribucije ili dobit od očekivanog otuđenja imovine koje je predviđeno restrukturiranjem, ne smiju se uključiti u iznos rezerviranja. Takvi se troškovi odnose na buduće poslovanje i ne mogu se smatrati dijelom obveze za restrukturiranje na datum bilance, već se priznaju neovisno od

¹²² MRS 37, t. 70

¹²³ Guzić Š., *op. cit.*, str. 32

¹²⁴ MRS 37, t. 72

¹²⁵ *Ibid.*, t. 73-79

restrukturiranja. Iznimka su određivi gubici iz budućeg poslovanja koji će nastati do datuma restrukturiranja, a posljedica su štetnih ugovora.¹²⁶

Rezerviranje za restrukturiranje nije spomenuto u čl. 11 ZoPD-a pa nije porezno priznat trošak, odnosno uvećava poreznu osnovicu temeljem Pravilnika o porezu na dobit.¹²⁷

3.2.2. Rezerviranja za štetne ugovore

Ukoliko subjekt ima štetni ugovor, sadašnja se obveza koja proizlazi iz tog ugovora priznaje i mjeri kao rezerviranje. Štetni ugovor je onaj ugovor u okviru kojega neizbježni troškovi ispunjenja obveza prelaze gospodarske koristi koje se od njega očekuju. Neizbježni trošak ispunjenja ugovora je najmanje neto trošak raskida ugovornog odnosa, što je trošak ispunjenja ugovora ili naknada, odnosno kazna koju je potrebno platiti uslijed neispunjenja ugovora, ovisno o tome koji je iznos niži. Prije provedbe rezerviranja potrebno je revidirati imovinu koja je predmet ugovora te se prvo priznaje gubitak od umanjenja vrijednosti imovine sukladno MRS-u 36 – *Umanjenje imovine*.¹²⁸ Rezerviranje za štetne ugovore nije porezno priznat trošak.

3.2.3. Rezerviranja za jubilarne nagrade

Jubilarne nagrade kao i druga primanja na temelju višegodišnjeg radnog staža smatraju se ostalim dugoročnim primanjima zaposlenika ako se ne očekuje njihova namira u cijelosti u roku od 12 mjeseci od kraja izvještajnog razdoblja u kojem zaposlenici obavljaju odgovarajući rad.¹²⁹ To bi značilo da poslodavac, odnosno društvo mora priznati trošak u onom trenutku kada zaposlenici pružaju usluge na temelju kojih se ostvaruju njihova prava na buduće isplate nagrada.¹³⁰ Potreba za provođenjem rezerviranja proizlazi iz toga što se jubilarne nagrade najčešće isplaćuju u vremenskim razmacima od 5 godina. Zbog proteka vremena do isplate, rezerviranja za jubilarne nagrade priznaju se na diskontiranoj osnovi.¹³¹

¹²⁶ *Ibid.*, t. 80-83

¹²⁷ Pravilnik o porezu na dobit, NN, NN 95/05, čl. 36 st. 1

¹²⁸ MRS 37, t. 66-69

¹²⁹ MRS 19, t. 153

¹³⁰ Miletić A. (2011.), Računovodstvena postupanja s neiskorištenim godišnjim odmorima i otpremninama, *Računovodstvo, revizija i financije*, 9/11, str. 38

¹³¹ Cirkveni Filipović T., *op. cit.*, str. 36

Pravo na isplatu jubilarne nagrade nije utvrđeno Zakonom o radu, nego se to pravo može urediti kolektivnim ugovorom, internim pravilnikom o radu, ugovorom o radu ili ne mora uopće biti propisano već može biti slobodna volja poslodavca da isplati nagradu zaposleniku.¹³²

Iznos jubilarne nagrade može se neoporezivo isplatiti zaposleniku za navršenih:

- 10 godina radnog staža do 1.500,00 kn,
- 15 godina radnog staža do 2.000,00 kn,
- 20 godina radnog staža do 2.500,00 kn,
- 25 godina radnog staža do 3.000,00 kn,
- 30 godina radnog staža do 3.500,00 kn,
- 35 godina radnog staža do 4.000,00 kn,
- 40 godina radnog staža i svakih narednih 5 godina radnog staža do 5.000,00 kn.¹³³

Prema čl. 11. ZoPD nije propisano da se rezerviranja za jubilarne nagrade smatraju porezno priznatim rashodom što znači da uvećavaju osnovica poreza na dobit.¹³⁴

¹³² *Ibid.*

¹³³ Pravilnik o porezu na dohodak, NN 10/17, čl. 7, st. 6-12

¹³⁴ Pravilnik o porezu na dobit, NN , NN 95/05, čl. 36 st. 1

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DUGOROČNIH REZERVIRANJA LISTANIH PODUZEĆA U RH

Istraživanje će se provesti na uzorku od 61 poduzeća od početnih 107 čijim se vrijednosnicama trguje na Zagrebačkoj burzi, isključivanjem iz uzorka poduzeća koja nisu dionička društva (2 poduzeća), koja su financijske institucije jer se podaci ne bi mogli usporediti (14 poduzeća), subjekata koji su u likvidaciji (1 poduzeće) te, najvažnije, u uzorak ne ulaze poduzeća koja nemaju iskazanu stavku dugoročnih rezerviranja u pasivi bilance (28 poduzeća). Osim navedenoga, pri izračunu pokazatelja potrebnih za provođenje istraživanja, parametri jednog poduzeća iznimno su odskakali od ostatka uzorka pa je označeno kao *outlier* i isključeno je iz istraživanja. Podaci potrebni za provođenje istraživanja preuzeti su iz financijskih izvještaja za 2018. godinu uz napomenu da su za grupe korišteni konsolidirani financijski izvještaji.

Odlukom da se u uzorak uzmu poduzeća koja kotiraju na burzi omogućen je odabir poduzeća različitih karakteristika (veličina, vlasništvo, djelatnost) s izraženom pozicijom rezerviranja u bilanci te dovoljna veličina uzorka da bi rezultati istraživanja bili značajni i reprezentativni. Bitno je također napomenuti da je karakter rezerviranja takav da ga primjenjuju prvenstveno poduzeća s kompleksnim poslovanjem, odnosno velika poduzeća, a takav uzorak je najreprezentativniji i najdostupniji upravo na burzi.

U nastavku je u Tablici 1 prikazan postupak utvrđivanja uzorka za provođenje istraživanja.

Tablica 1: Postupak utvrđivanja uzorka za istraživanje s računovodstvenog aspekta

OPIS	BROJ SUBJEKATA
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi	107
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi, a nisu dionička društva	2
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi	105
Broj financijskih institucija čijim se dionicama trguje na zagrebačkoj burzi	14
Broj subjekata u postupku likvidacije	1
Broj subjekata koja nemaju poziciju dugoročnih rezerviranja	28
Outlier	1
KONAČAN UZORAK	61

Izvor: Rad autorice (2021)

4.1. Definiranje varijabli

Budući da je glavna premisa rada da postoji povezanost financijskog rezultata i karakteristika poduzeća s visinom iznosa dugoročnih rezerviranja iskazanih u pasivi bilance, mogu se definirati sljedeće varijable, i to: pokazatelji profitabilnosti kao mjera financijskog rezultata, karakteristike poduzeća (veličina, vlasništvo i industrija) te rezerviranja iskazana kao udio rezerviranja u ukupnim obvezama društva (pokazatelj PLR, *eng. provisions to liabilities ratio*). U nastavku se daje tablični pregled svih pokazatelja s definicijama.

Tablica 2: Definicija pokazatelja

POKAZATELJI	DEFINICIJA
Povrat na imovinu – <i>eng. return on assets</i> (ROA)	operativna dobit / prosječno korištena imovina
Povrat na glavicu – <i>eng. return on equity</i> (ROE)	dobit tekuće godine / prosječno korišteni vlastiti kapital
Neto profitna marža – <i>eng. return on sales</i> (ROS)	dobit tekuće godine / ukupni prihodi
Udio prihoda od prodaje u ukupnim prihodima	$(\text{prihod od prodaje} / \text{ukupni prihod}) \times 100$
Gotovinski povrat na imovinu – <i>eng. cash return on assets</i> (CROA)	operativni novčani tok / prosječno korištena imovina
Gotovinski povrat na glavicu – <i>eng. cash return on equity</i> (CROE)	operativni novčani tok / prosječno korišteni vlastiti kapital
Gotovinska profitna marža – <i>eng. cash return on sales</i> (CROS)	operativni novčani tok / ukupni prihodi
Kvaliteta dobiti – <i>eng. equity quality</i> (EQ)	operativni novčani tok / (operativna dobit + amortizacija + deprecijacija)
Udio dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama – <i>eng. provisions to liabilities ratio</i> (PLR)	$(\text{ukupna rezerviranja} / \text{ukupne obveze}) \times 100$

Izvor: Rad autorice

Svi pokazatelji izračunati su na temelju podataka iz financijskih izvještaja, točnije iz bilance, računa dobiti i gubitka te izvještaja o novčanim tokovima. Bitno je napomenuti da se u nekim slučajevima prilikom izračuna pokazatelja bilo potrebno voditi računovodstvenom logikom više nego matematičkim pravilima. To se odnosi na to da negativan brojnik i negativan nazivnik ne mogu računovodstveno dati pozitivan pokazatelj kako matematička logika nalaže.

Karakteristike poduzeća potrebno je dalje raščlaniti na odgovarajuće modalitete, i to prema veličini, vlasništvu i industriji unutar koje posluju subjekti.

Poduzetnici se prema Zakonu o računovodstvu po veličini dijele na mikro, male, srednje i velike ovisno o pokazateljima utvrđenim na zadnji dan poslovne godine koja prethodi poslovnoj godini za koju se sastavljaju financijski izvještaji. Pokazatelji na temelju kojih se razvrstavaju poduzetnici su iznos ukupne aktive, iznos prihoda i prosječan broj radnika tijekom poslovne godine.¹³⁵ Podjela poduzetnika prema kriterijima prikazana je u Tablici 3.

Tablica 3: Podjela poduzetnika prema kriterijima veličine

	Iznos aktive	Iznos prihoda	Broj radnika
Mikro	≤ 2.600.000,00 kn	5.200.000,00 kn	≤ 10
Mali	≤ 30.000.000,00 kn	60.000.000,00 kn	≤ 50
Srednji	≤ 150.000.000,00 kn	30.000.000,00 kn	≤ 250
Veliki	> 150.000.000,00 kn	> 30.000.000,00 kn	> 250

Izvor: Rad autorice prema kriterijima iz čl. 5 Zakona o računovodstvu (NN 78/15)

Mikro, mali i srednji poduzetnici ne smiju preći dva od tri navedena kriterija, dok su veliki poduzetnici oni koji prelaze barem dva od tri navedena kriterija.

Kako je već u prethodnim poglavljima objašnjeno, samo su veliki poduzetnici obvezni primjenjivati Međunarodne računovodstvene standarde, odnosno Međunarodne standarde financijskog izvještavanja, no uvrštavajući svoje dionice na tržište kapitala, pri sastavljanju godišnjih financijskih izvještaja sva se poduzeća tretiraju kao velika te su obvezna primjenjivati MRS, odnosno MSFI.

Vlasništvo poduzeća bit će definirano prema načinu podjele koje primjenjuje Financijska agencija (FINA) u Godišnjem financijskom izvještaju poduzetnika, i to kao:

- državno vlasništvo
- privatno vlasništvo
- zadružno vlasništvo
- mješovito vlasništvo s preko 50% privatnog kapitala
- mješovito vlasništvo s preko 50% državnog kapitala.

¹³⁵ Zakon o računovodstvu, NN 78/15, čl. 5

Da bi se izvršila podjela subjekata prema vlasništvu bilo je potrebno „rudarenje podataka“. Naime, na stranicama Zagrebačke burze (<https://zse.hr/>) dostupni su podaci o top 10 dioničara prema udjelu vlasništva. Ti udjeli su se za svaki pojedini subjekt zbrajali i prema njima se provela kategorizacija vlasništva uz napomenu da nije promatrano samo direktno vlasništvo već i indirektno. To znači da, ukoliko je vlasnik promatranog subjekta neko drugo društvo, a to drugo društvo je u vlasništvu Republike Hrvatske, vlasništvo prvog poduzeća nije definirano kao privatno nego kao mješovito ili državno, ovisno o ostalim udjelima.

Podjela industrije preuzeta je iz Feleagă et al. (2010.), *National accounting culture and the recognition of provisions: an application of the prudence principle*, Crises et nouvelles problématiques de la Valeur te Reljanović K. (2011.), *Ispitivanje međuovisnosti dugoročnih rezerviranja i financijske uspješnosti te karakteristika poduzeća*. Takva podjela preuzeta je radi mogućnosti usporedbe rezultata.

Za razvrstavanje subjekata prema industriji ponovno je bilo potrebno „rudarenje podataka“. Način na koji je to izvršeno je temeljem Nacionalne klasifikacije djelatnosti iz 2007. godine (u nastavku NKD 2007.) jer područje NKD-a (oznake slovom od A do U) odgovara podjeli industrije u radovima Feleagă i Reljanović. Podaci o djelatnosti dostupni su na: portalu FinInfo (<https://www.fininfo.hr/>), službenoj stranici Zagrebačke burze (<https://zse.hr/>) te na stranicama Sudskog registra (<https://sudreg.pravosudje.hr/registar/f?p=150:1:3919217056482>).

4.2. Rezultati istraživanja

4.2.1. Analiza strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta

Pri podjeli rezerviranja u skupine preuzet će se podjela iz izvještaja o financijskom položaju (bilance) prema kojem su rezerviranja podijeljena u sljedećih 6 skupina:

- rezerviranja za mirovine, otpremnine i slične obveze,
- rezerviranja za porezne obveze,
- rezerviranja za započete sudske sporove,
- rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava,
- rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima te
- druga rezerviranja.

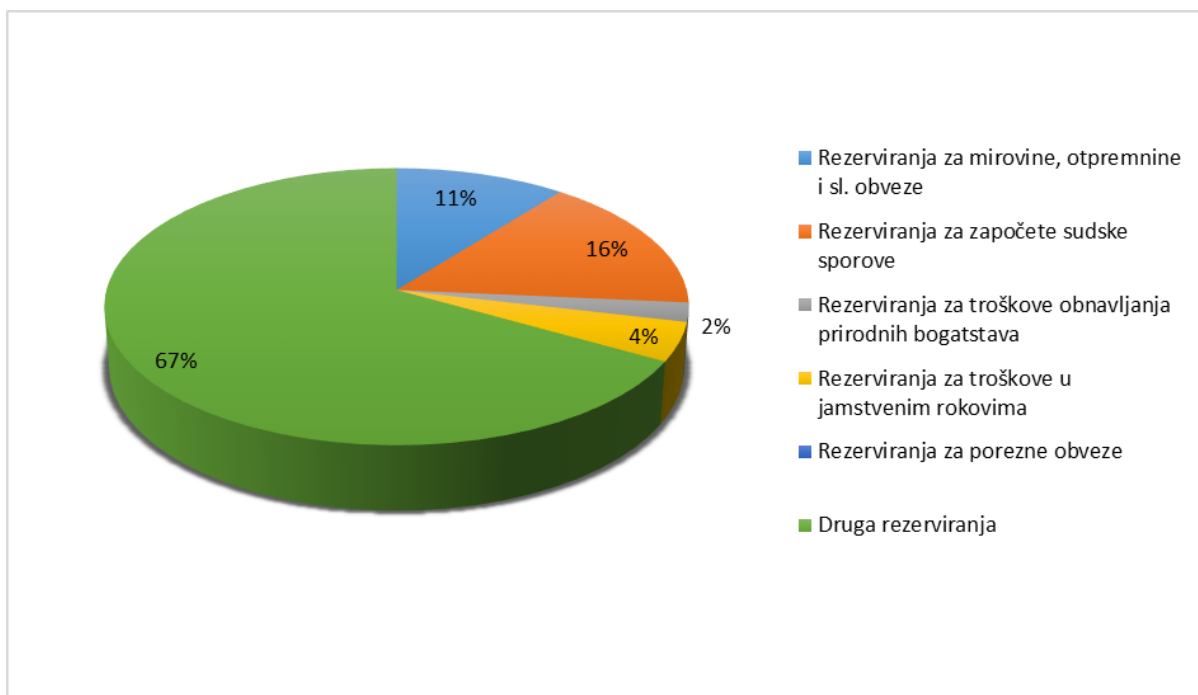
U nastavku se daje analiza dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prvo na ukupnoj razini, potom prema veličini, onda vlasništvu te industriji.

Analiza na ukupnoj razini

Pregled strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta na ukupnoj razini dan je u Grafikonu 1 iz kojeg je vidljivo da u ukupnim rezerviranjima prevladavaju tzv. druga rezerviranja s udjelom od 67%, potom slijede rezerviranja za započete sudske sporove s udjelom od 16%, onda rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze s udjelom od 11% te rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s udjelom od 4% i rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava sa svega 2%. Ni jedno poduzeće nije iskazalo rezerviranja za porezne obveze.

Bitno je napomenuti da su tzv. druga rezerviranja porezno nepriznata rezerviranja stoga ovakva distribucija rezerviranja gdje prevladavaju tzv. druga rezerviranja, odnosno porezno nepriznata rezerviranja nije očekivani rezultat jer su u prijašnjim istraživanjima prevladavala porezno priznata rezerviranja s čak 82,73%.¹³⁶ Naime, 2010. i 2011. godine kada je istraživanje provedeno, podjela dugoročnih rezerviranja prema Financijskoj agenciji, odnosno prema podjeli kakva je korištena u godišnjim financijskim izvještajima glasila je: rezerviranja za otpremnine, rezerviranja za porezne obveze i ostala rezerviranja pa se tek daljnjih godina razvila današnja podjela jer su unutar tzv. ostalih rezerviranja bila najzastupljenija rezerviranja za otpremnine, započete sudske sporove, troškove obnavljanja prirodnih bogatstava te rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima pa je današnja podjela bila logičan slijed aktivnosti iz prakse. Zbog toga je očekivano da će ipak veći udio rezerviranja imati upravo porezno priznata rezerviranja. Ono što se pokazalo ovim istraživanjem je da tzv. druga rezerviranja imaju najveći vrijednosni udio, dok su najčešće iskazana rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze koja su gotovo sva poduzeća imala iskazana, ali u mnogo manjim iznosima.

¹³⁶ Reljanović K., *Ispitivanje međuovisnosti dugoročnih rezerviranja i financijske uspješnosti te karakteristika poduzeća*, diplomski rad, 2011., str. 59

Grafikon 1: Struktura dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema veličini poduzetnika

Pregled strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema kriteriju veličine prikazan je na Grafikonu 2. Iako se prema Zakonu o računovodstvu poduzeća dijele na mikro, mala, srednja i velika, na grafikonu neće biti iskazani mikro poduzetnici jer ni jedno poduzeće iz uzorka nije tako klasificirano.

Iako su tzv. druga rezerviranja najzastupljenija, što je potvrđeno kod malih poduzetnika s udjelom od 50,39% i velikih s udjelom od 69,64%, kod srednjih poduzetnika zastupljena su sa samo 2,58% i čine najmanji udio iskazanih rezerviranja kod srednjih poduzetnika.

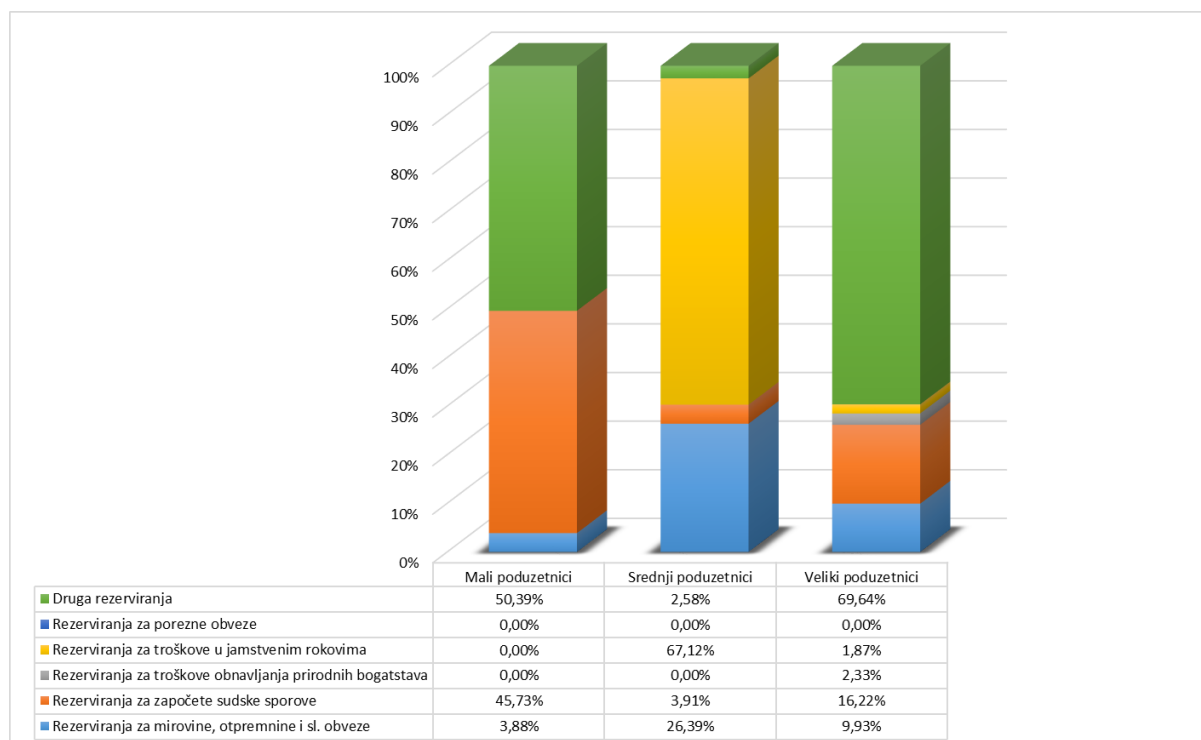
Najveći udio rezerviranja kod srednjih poduzetnika čine rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s čak 67,12% dok kod malih poduzetnika nisu opće iskazana, a kod velikih poduzetnika čine samo 1,87% i predstavljaju najmanji udio iskazanih rezerviranja kod velikih poduzetnika. Obzirom na prirodu rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima, odnosno činjenicu da će ih imati iskazane prvenstveno proizvodne i trgovinske djelatnosti, upravo to bi mogao biti razlog ovakvog odstupanja distribucije rezerviranja kod srednje velikih poduzetnika.

Drugim riječima, moguće je da srednje veliki poduzetnici iz uzetog uzorka većinski djeluju u proizvodnim ili trgovinskim djelatnostima.

Rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava iskazana su samo kod velikih poduzetnika s udjelom od 2,33% što je očekivani rezultat budući da ovakvo rezerviranje podrazumijeva kompleksnost poslovanja što je tipično za velike poduzetnike.

Potom, rezerviranja za započete sudske sporove imaju najviši udio od 45,73% kod malih poduzetnika, onda 16,22% kod velikih poduzetnika i svega 3,91% kod srednjih poduzetnika. I kod malih i kod velikih poduzetnika potvrđeni su rezultati iz Grafikona 1 prema kojem su druga najzastupljenija rezerviranja ona za započete sudske sporove.

Naposljetku, rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze imaju najviši udio kod srednjih poduzetnika s udjelom od 26,39%, onda 9,93% od velikih poduzetnika i samo 3,88% kod malih poduzetnika.

Grafikon 2: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema veličini

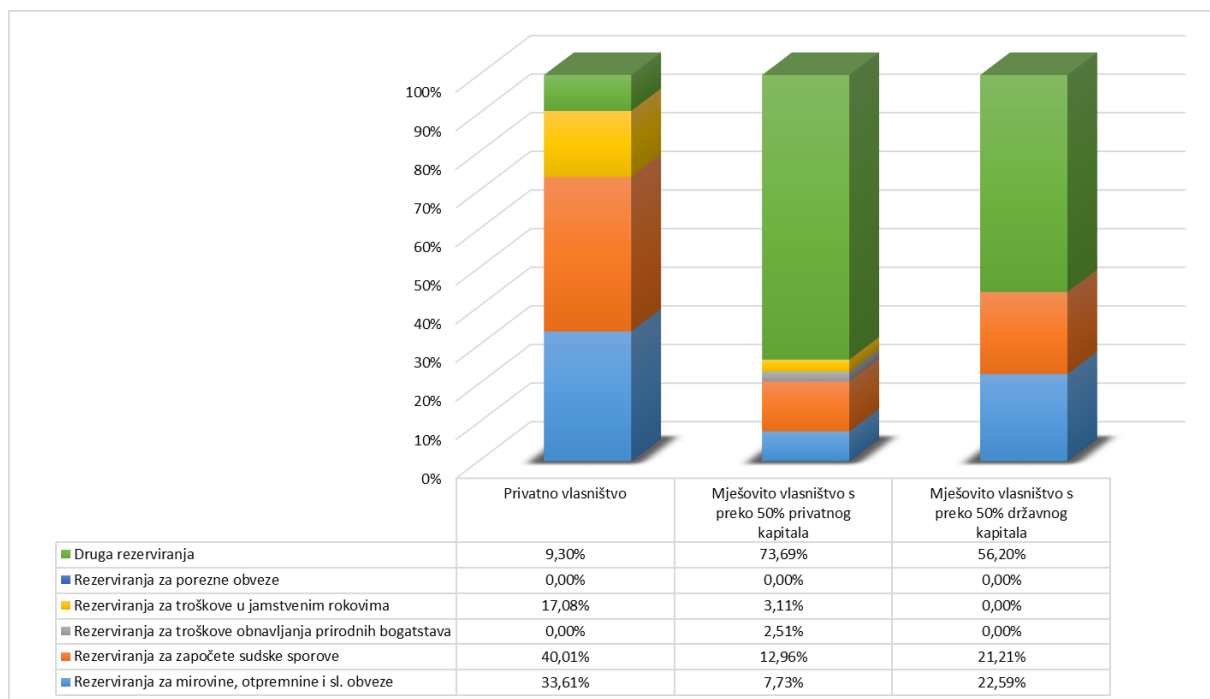
Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema vlasništvu

Pregled strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema vlasništvu poduzeća prikazan je na Grafikonu 3. Iako se prema Financijskoj agenciji vlasništvo poduzeća dijeli na državno, privatno, zadružno i mješovito, na grafikonu neće biti iskazana podjela prema državnom i zadružnom vlasništvu jer vlasništvo ni jednog poduzeće iz uzorka nije tako klasificirano.

Iz grafikona 3 vidljivo je da je struktura rezerviranja vrlo slična za poduzeća s mješovitim vlasništvom gdje prevladavaju tzv. druga rezerviranja s udjelom od 73,69% i 56,20% dok to kod poduzeća s privatnim vlasništvom iznosi svega 9,30%. Najveći udio rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima imaju iskazana poduzeća s privatnim vlasništvom sa 17,08%, a to kod poduzeća pretežito privatnog vlasništva iznosi 3,11%, dok ih poduzeća pretežito državnog vlasništva nemaju iskazana. Rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava imaju iskazana samo poduzeća mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala i iznose 2,51%. Nadalje, rezerviranja za započete sudske sporove imaju iskazane sve tri skupine, a najveći udio imaju poduzeća privatnog vlasništva sa 40,01% što je ujedno i najveći udio rezerviranja uopće za tu skupinu, potom slijede poduzeća mješovitog vlasništva pretežito državnog vlasništva s udjelom od 21,21% te najmanji udio od 12,96% imaju iskazana poduzeća mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala. Naposljetku, rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze jednako su distribuirana kao i rezerviranja za započete sudske sporove s najvišim udjelom od 33,61% za poduzeća privatnog vlasništva, onda 22,59% za poduzeća mješovitog vlasništva s preko 50% državnog kapitala i 7,73% za poduzeća mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala.

Odstupanje od uzorka je očito kod poduzeća privatnog vlasništva koja imaju većinski iskazana porezno priznata rezerviranja. Razlog tomu bi mogao biti drugačiji odnos menadžmenta prema zaradi u poduzećima privatnog vlasništva u odnosu na poduzeća s djelomičnim državnim vlasništvom. Budući da menadžeri većinom primaju bonuse, moguće je da privatna poduzeća više cijene očuvani novčani tok i manju poreznu obvezu što je idealno postići obračunskom kategorijom, u ovom slučaju porezno priznatim rezerviranjima. Također, obzirom na to da se porez plaća državi, logično je da državi kao vlasniku neće biti u interesu smanjivati porezne obveze.

Grafikon 3: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema vlasništvu

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema industriji

Pregled strukture dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema industriji u kojoj djeluju subjekti prikazan je na Grafikonu 4.

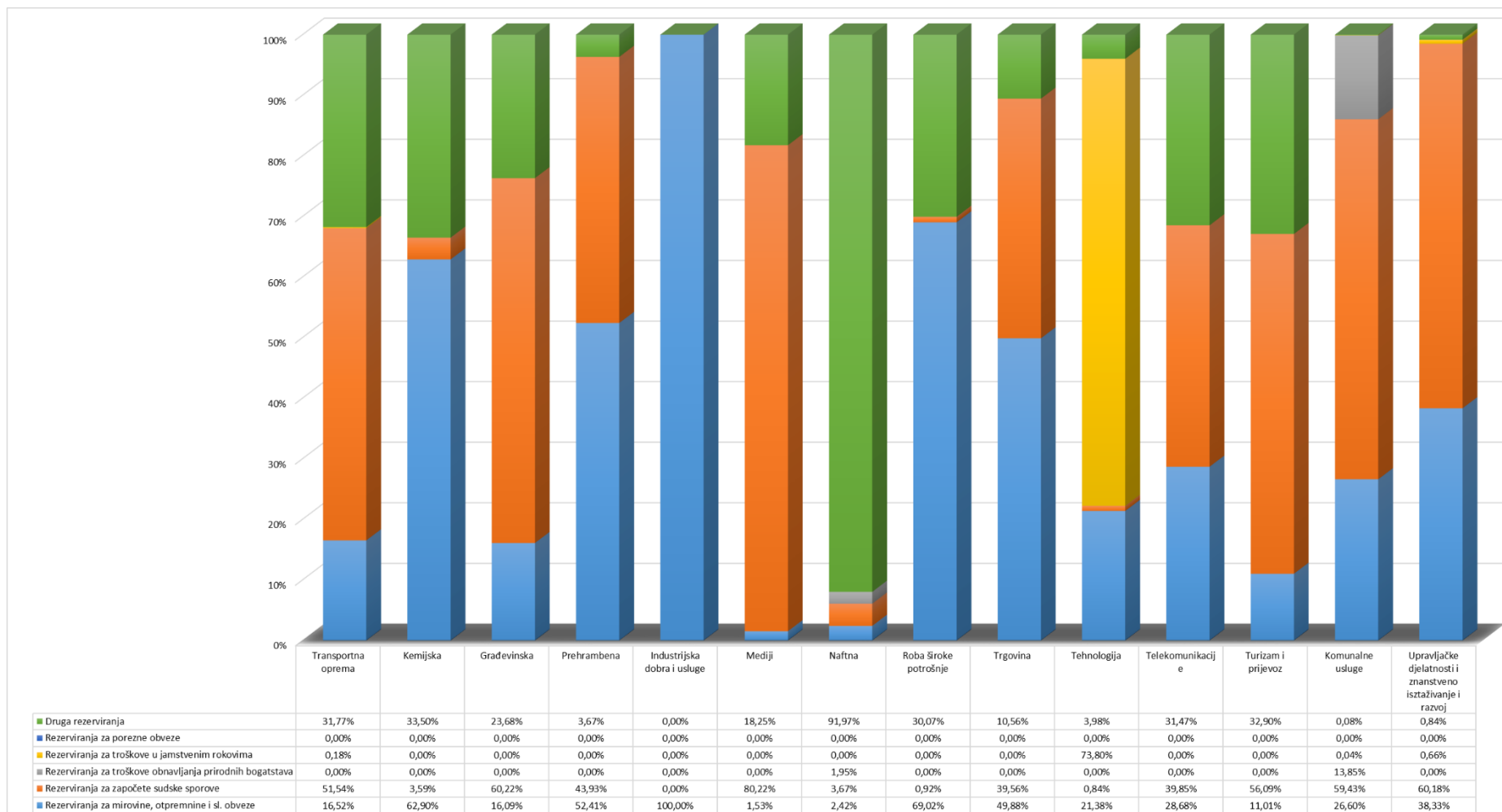
Na prvi pogled je vidljivo da prevladavaju tzv. druga rezerviranja, rezerviranja za započete sudske sporove i rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Najslićniju distribuciju rezerviranja imaju industrija transportne opreme i turizam i prijevoz s udjelom tzv. drugih rezerviranja od 31,77%, odnosno 32,90%, potom rezerviranja za započete sudske troškove s udjelima od 51,54% i 56,09% te na kraju slijede rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze s udjelima od 16,52% i 11,01%, uz zanemarivu iznimku da industrija transportne opreme ima iskazana rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s udjelom od svega 0,18%. Njima bi se mogle još pridružiti i građevinska i telekomunikacijska industrija s jako sličnim distribucijama. Ovakvu distribuciju prema industrijama potvrđuju i druga istraživanja

gdje se u istom klasteru nalaze sljedeće industrije: građevinska, telekomunikacijska, transportna oprema te turizam i prijevoz.¹³⁷

Također je zanimljivo da, iako na ukupnoj razini prevladavaju tzv. druga rezerviranja, kada se promatra distribucija rezerviranja prema industriji, većina poduzeća ima primarno iskazana rezerviranja za započete sudske sporove te odmah nakon toga slijede rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze koja su porezno nepriznata rezerviranja. Očito je da na distribuciju na ukupnoj razini utječe naftna industrija u kojoj 91,97% rezerviranja čine tzv. druga rezerviranja.

Treba zamijetiti i da su u skupini industrijskih dobara i usluga izražena samo rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Od uzorka odskaču i mediji gdje prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove s udjelom od 80,22% što je očekivano za takvu djelatnost obzirom na osjetljivost informacija koje je objavljuju. Isto tako očekivano je za industriju tehnologije, koja se primarno bavi proizvodnjom, da će prevladavati rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s udjelom od 73,80%. Djelatnost nafte i komunalnih usluga jedine imaju iskazana rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava što se može objasniti time da se njihovo poslovanje temelji na iskorištavanju prirodnih bogatstava i koncesijama u kojima su većinom uglavljene odredbe prema kojima je teren po isteku ugovora potrebno sanirati i vratiti u prvobitno stanje.

¹³⁷ Suer A. Z., *op. cit.*, str. 399

Grafikon 4: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema industriji

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

4.2.2. Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća – PLR

Pokazatelji profitabilnosti u istraživanju uzeti su kao mjera financijskog rezultata. U nastavku se daju njihove kratke definicije radi boljeg razumijevanja rezultata u nastavku.

Pokazatelj povrata na imovinu (*eng. return on assets – ROA*) mjeri sposobnost i efikasnost menadžmenta u učinkovitom korištenju imovine poduzeća za ostvarivanje dobiti.

Pokazatelj povrata na korišteni vlastiti kapital (*eng. return on equity – ROE*) pokazuje koliko je vlastitog kapitala potrebno uložiti za ostvarivanje neto dobiti, odnosno onog iznosa dobiti kojim vlasnici poduzeća mogu slobodno raspolagati.

Pokazatelj profitne marže (*eng. return on sales – ROS*) mjeri odnose između dobiti i vrijednosti obavljenog posla iskazanog prihodom.

Pokazatelj udjela prihoda od prodaje u ukupnim prihodima (odnos prihoda) mjeri koliki udio prihoda proizlazi iz poslovnih aktivnosti.

Pokazatelj gotovinskog povrata na imovinu (*eng. cash return on assets – CROA*) ukazuje na sposobnost imovine u generiranju novčanog toka redovnim poslovanjem.

Pokazatelj gotovinskog povrata na korišteni vlastiti kapital (*eng. cash return on equity – CROE*) mjeri odnose između dobiti i ulaganja koje je bilo potrebno da bi se ta dobit ostvarila.

Pokazatelj gotovinske profitne marže (*eng. cash return on sales – CROS*) mjeri odnose između dobiti i vrijednosti obavljenog posla iskazanog prihodom.

Pokazatelj kvalitete dobiti (*eng. earnings quality – EQ*) ukazuje na sposobnost poduzeća da kontinuirano osigurava novac svojim redovnim poslovanjem, odnosno iz poslovnih aktivnosti. Kontrolna mjera ovog pokazatelja je 1, a što je vrijednost pokazatelja manja od jedan to više ukazuje na postojanje obračunskih veličina (jedna od kojih su i dugoročna rezerviranja) i nižu kvalitetu dobiti.¹³⁸

Pokazatelj PLR (*eng. provisions to liabilities ratio - PLR*) predstavlja udio rezerviranja u ukupnim obvezama društva i uzet je kao mjera dugoročnih rezerviranja u ovom istraživanju.

U nastavku se daje analiza navedenih pokazatelja na temelju izračunatih odgovarajućih srednjih vrijednosti, apsolutnih i relativnih mjera disperzije, mjera asimetrije i zaobljenosti. Vrijednosti obilježja pokazatelja prikazana su u Tablici 4.

¹³⁸ Aljinović Barać Ž., *Analiza financijskih izvještaja – II. dio*, nastavni materijali uz predavanja, str. 4-8

Tablica 4: Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Statistika		ROA	ROE	ROS	Odnos prihoda	CROA	CROE	CROS	EQ	PLR
N	Ukupno	61	61	61	61	61	61	61	61	61
	Nedostaje	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aritmetička sredina		-,0016	-,9631	-,1559	88,9589	,0392	-,1549	-,0043	,3744	4,9525
Medijan		,0400	,0400	,0300	94,6600	,0500	,0900	,0700	,6700	2,4300
Mod		,05	,08	,04	91,91	,09	,11 ^a	,03 ^a	,67	,04 ^a
Standardna devijacija		,17380	4,13269	,97773	15,94569	,07453	1,97432	,52227	2,47873	7,68928
Varijanca		,030	17,079	,956	254,265	,006	3,898	,273	6,144	59,125
Asimetrija		-5,714	-4,806	-5,324	-2,712	-1,642	-3,581	-4,604	-5,377	3,261
Standardna greška asimetrije		,306	,306	,306	,306	,306	,306	,306	,306	,306
Zaobljenost		38,714	23,261	28,235	7,118	4,364	23,565	23,867	38,694	12,562
Standardna greška zaobljenosti		,604	,604	,604	,604	,604	,604	,604	,604	,604
Raspon varijacije		1,37	23,94	6,32	73,11	,41	17,96	3,67	21,91	44,16
Najmanja vrijednost		-1,20	-23,52	-5,93	25,68	-,26	-11,93	-3,07	-16,69	,04
Najveća vrijednost		,17	,42	,39	98,79	,15	6,03	,60	5,22	44,20
Kvartili	25	-,0200	-,0600	-,0350	90,2900	,0051	-,0100	,0051	-,1600	,7650
	50	,0400	,0400	,0300	94,6600	,0500	,0900	,0700	,6700	2,4300
	75	,0600	,0900	,0700	97,1500	,0900	,1600	,1650	,9000	5,7850

a. Niz je multimodalan. Najmanja vrijednost je prikazana.

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Prosječna vrijednost pokazatelja ROA iznosi svega -0,0016, dok je najčešća vrijednost 0,05. Ovako niske pa čak i negativne vrijednosti ukazuju na to da menadžment nije efikasan u korištenju imovine poduzeća za ostvarivanje dobiti. Medijan iznosi 0,04 što znači da 50% poduzeća ima vrijednost pokazatelj povrata na imovinu 0,04 ili manje, a preostalih 50% poduzeća ima vrijednost pokazatelja veću od 0,04. Raspon varijacije iznosi 1,37 što znači da se vrijednost pokazatelja ROA kreće u intervalu od 1,37, a računa se kao razlika između njegove najveće (0,17) i najmanje (-1,20) vrijednosti.

Prosječna vrijednost pokazatelja ROE iznosi -0,9631 dok je najčešća vrijednost 0,08, a medijan iznosi 0,04. Ovako mali i negativni rezultati upućuju na to da društva ne koriste vlastiti kapital u svrhe ostvarivanja dobiti ili da je vlastiti kapital društva malih vrijednosti. Raspon varijacije iznosi 23,94 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -23,52 do najveće vrijednosti od 0,42.

Prosječna vrijednost pokazatelja ROS iznosi -0,1559 dok je najčešća vrijednost 0,04, a medijan iznosi 0,03. Niske i negativne vrijednosti ovog pokazatelja ukazuju na mali obujam prodaje, odnosno može se pretpostaviti da prihodi poduzeća ne proizlaze primarno iz poslovnih aktivnosti povezanim s djelatnosti, već iz financijskih aktivnosti. To vrijedi ukoliko poduzeća ostvaruju dobit na kraju godine, a ukoliko su u gubitku može se zaključiti da ne ostvaraju dovoljno visoke prihode ni iz poslovnih ni iz financijskih aktivnosti. Raspon varijacije iznosi 6,32 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -5,93 do najveće vrijednosti od 0,39.

Prosječna vrijednost pokazatelja udjela prihoda od prodaje u ukupnim prihodima iznosi 88,9589% dok je najčešća vrijednost 91,91%, a medijan iznosi 94,66%. I za ovaj pokazatelj, kao i za prethodne bolje je da je što viši. Razlog tomu je da je za poduzeće bolje, odnosno poslovanje je stabilnije kada ostvaruje prihode od prodaje, odnosno od vlastitih poslovnih aktivnosti povezanih s primarnom djelatnosti. Raspon varijacije iznosi 73,11p.p. što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od 25,68% do najveće vrijednosti od 98,79%.

Prosječna vrijednost pokazatelja CROA iznosi 0,0392 dok je najčešća vrijednost 0,09, a medijan iznosi 0,05. Uz pokazatelj kvalitete dobiti, ovo je jedini pokazatelj s pozitivnom prosječnom vrijednosti. Društva u prosjeku ne ostvaruju jedinice dobiti po jedinici imovine, već generiraju gubitke na što ukazuje negativna prosječna vrijednost pokazatelja ROA, ali zato ostvaruju priljeve novca od imovine. To bi moglo ukazivati na postojanje obračunskih kategorija jer se generiraju gubitci, a novčani tok je pozitivan. Raspon varijacije iznosi 0,41 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -0,26 do najveće vrijednosti od 0,15.

Prosječna vrijednost pokazatelja CROE iznosi -0,1549 dok je najčešća vrijednost 0,11 uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 0,09. Temeljem negativnih srednjih vrijednosti za zaključiti je da društva upotrebom vlastitog kapitala generiraju novčane odljeve što bi moglo ukazivati na loše i neprofitabilne investicije. Raspon varijacije iznosi 17,96 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -11,93 do najveće vrijednosti od 6,03.

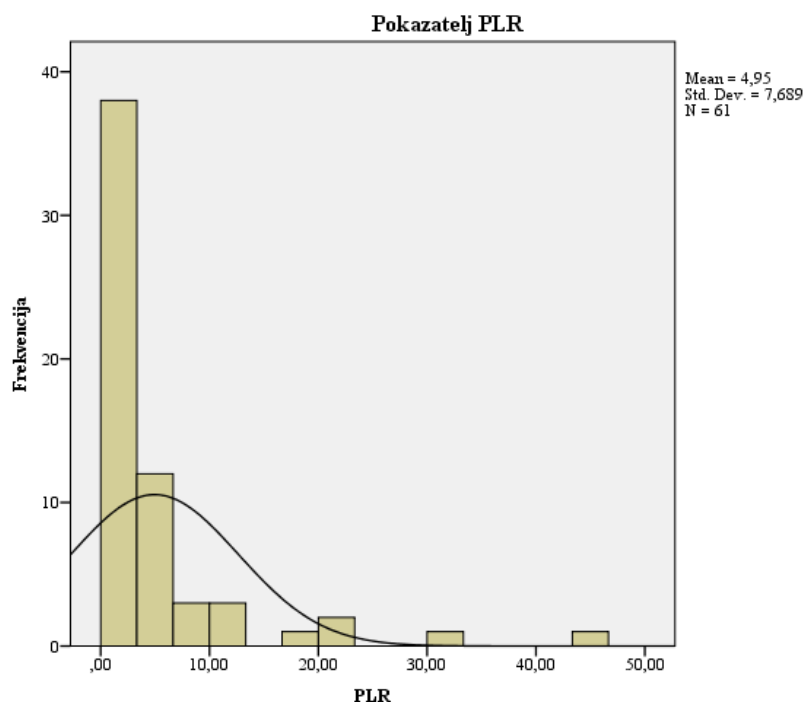
Prosječna vrijednost pokazatelja CROS iznosi -0,0043 dok je najčešća vrijednost 0,03 uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 0,07. Negativan pokazatelj ukazuje na to da društvo ne ostvaruje novčani priljev od prodaje što upućuje na moguće probleme s naplatom od kupaca. Raspon varijacije iznosi 3,67 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -3,07 do najveće vrijednosti od 0,60.

Za ostale pokazatelje nema kontrolne vrijednosti, ali za pokazatelj kvalitete dobiti (EQ) kontrolna vrijednost je 1. Male vrijednosti pokazatelja kvalitete dobiti upućuju na postojanje obračunskih kategorija. Prosječna vrijednost ovog pokazatelja je 0,3744 iako najčešća vrijednost nije toliko mala i iznosi 0,67. Ono što je moglo utjecati na prosječnu vrijednost je to što je raspon varijacije jako velik i iznosi 21,91, odnosno vrijednost pokazatelja kreće se od jako niske vrijednosti od -16,69 do velike vrijednosti od čak 5,22.

Ukratko, iznimno niske pa i negativne vrijednosti pokazatelja profitabilnosti ukazuju na to da društva nisu profitabilna, odnosno snaga zarade im je niska i upućuje na to da poduzeća nisu financijski uspješna, štoviše da ih većina generira gubitke.

Budući da je pokazatelj PLR uzet kao mjera dugoročnih rezerviranja te će predstavljati zavisnu varijablu u regresijskom modelu, odnosno promatra se utjecaj ostalih pokazatelja na njega te je indikacija razine konzervativizma računovodstvenog sustava zemlje i stupnja neizvjesnosti ukupnog iznosa obveza, bit će detaljno opisan i grafički prikazan.

Prosječna vrijednost pokazatelja PLR iznosi 4,9525% dok je najčešća vrijednost 0,04% uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu. Medijan iznosi 2,43% što znači da 50% poduzeća ima udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama 2,43% ili manje, a preostalih 50% udio veći od 2,43%. Vrijednost od 59,125%² predstavlja varijancu, odnosno prosječno kvadratno odstupanje od aritmetičke sredine, a standarda devijacija pokazuje da prosječno odstupanje od prosjeka iznosi 7,68928 p.p.. Raspon varijacije iznosi 44,16 p.p. što znači da se vrijednost pokazatelja PLR kreće u intervalu od 44,16 p.p., a računa se kao razlika između njegove najveće (44,20%) i najmanje (0,04%) vrijednosti. Donji kvartil je 0,765% što je vrijednost pokazatelja PLR koji poduzeća dijeli u omjeru 25:75, a gornji kvartil, koji ih dijeli u omjeru 75:25, iznosi 5,785%. Asimetrija distribucije iznosi 3,261 što upućuje na desnostranu asimetriju, a zaobljenost je 12,562 pa se može zaključiti da distribucija ima šiljatiji vrh od normalno zaobljene distribucije. Sve navedene karakteristike distribucije pokazatelja PLR vidljive su na Grafikonu 5.

Grafikon 5: Histogram distribucije pokazatelja PLR

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

U 2010., odnosno 2011. godini prosječna vrijednost pokazatelja PLR u Hrvatskoj iznosila je 9,852% te je nakon Njemačke imala najviši iznos ovog pokazatelja u Europi pa nije bilo dvojbe da Hrvatska pripada zemljama s konzervativnom računovodstvenom kulturom.¹³⁹ Za „konzervativne“ zemlje je dokazano da nacionalna računovodstvena pravila, zakoni i propisi, značajno utječu na stupanj konzervativizma te da se u tim zemljama pripisuje znatno viši stupanj neizvjesnosti ukupnom iznosu obveza na način da se izražavaju viši iznosi obračunskih kategorija.

Prosječna vrijednost pokazatelja PLR za zemlje koje imaju računovodstveni sustav u potpunosti usklađen s MRS-evima iznosila je 4,58% s kretanjem pokazatelja između 1,75% i 5,07%. Za zemlje konzervativne računovodstvene kulture prosječna vrijednost PLR iznosi 7,33% s kretanjem pokazatelja između 4,06% i 10,82%, a za zemlje liberalne računovodstvene kulture prosječna vrijednost iznosi 4,63% s kretanjem pokazatelja između 1,80% i 6,09%. Za prvu i posljednju skupinu prosjek se ne razlikuje te je pretpostavka da liberalna kultura ne utječe na odstupanje od MRS-eva.¹⁴⁰

¹³⁹ Aljinović Barać Ž., Reljanović K., *op. cit.*, str. 99

¹⁴⁰ Feleagă et al., *op. cit.*, str. 10-12

Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala članicom Europske unije čime se obvezala uskladiti nacionalna računovodstvena pravila s Europskim direktivama te da će godišnji financijski izvještaji biti usklađeni s MRS-evima i MSFI-jevima za poduzeća uključena u tržište kapitala. Samo pet godina nakon pristupanja EU, jer se istraživanje provodi na financijskim izvještajima za 2018. godinu, prosječna vrijednost pokazatelja PLR pala je na 4,9525% te se pitanje razine računovodstvenog konzervativizma u RH može staviti pod upitnik. Promatrajući prosječnu vrijednost na ukupnoj razini „konzervativnih“ zemalja, Hrvatska joj ne bi mogla više pripadati, ali uzme li se u obzir da se vrijednost pokazatelja kreće između 4,06% i 10,82%, još uvijek se može govoriti o značajnom utjecaju nacionalnih računovodstvenih pravila u RH uz napomenu da se pokazatelj nalazi uz donju granicu.

4.2.3. Test utjecaja karakteristika poduzeća na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Po pojmom karakteristike poduzeća misli se na veličinu, vlasništvo i industriju, dok su pokazatelji profitabilnosti: povrat na imovinu (ROA), povrat na korišteni vlastiti kapital (ROE), neto profitna marža (ROS), udio prihoda od prodaje u ukupnim prihodima (odnos prihoda), gotovinski povrat na imovinu (CROA), gotovinski povrat na korišteni vlastiti kapital (CROE), gotovinska profitna marža (CROS) te kvaliteta dobiti (EQ).

Prije testiranja potrebno je postaviti hipotezu:

H_1 ... Karakteristike poduzeća značajno utječu na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Za ovakvu vrstu testiranja potrebno je provesti test utjecaja jednog promjenjivog faktora na numeričku vrijednost slučajne varijable. Analiza varijance s jednim promjenjivim faktorom provodi se uz pretpostavku da je ispunjen uvjet homogenosti varijance promatranih uzoraka, tj. mora biti zadovoljen uvjet:

$$H_0 \dots \sigma_1^2 = \sigma_2^2 = \dots = \sigma_k^2$$

Analiza varijance prema veličini poduzetnika

Uz razinu signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 5 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljavaju svi pokazatelji osim ROS i CROS pa će se test analize varijance prema veličini poduzetnika provesti za sve pokazatelje osim za navedena dva koja ne zadovoljavaju uvjet jer im je empirijska signifikantnost $\alpha^* \approx 0,00\%$, odnosno manja od 5%.

Tablica 5: Test homogenosti varijanci za veličinu

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	,806	2	58	,452
ROE	2,523	2	58	,089
ROS	12,898	2	58	,000
Odnos prihoda	2,814	2	58	,068
CROA	1,386	2	58	,258
CROE	1,463	2	58	,240
CROS	11,281	2	58	,000
EQ	,435	2	58	,649
PLR	,441	2	58	,645

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema veličini poduzetnika provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H₁ ... Veličina poduzetnika značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Kako je prikazano u Tablici 6, a uz graničnu signifikantnost testa $\alpha = 5\%$ prihvaća se nulta hipoteza da veličina poduzetnika ne utječe značajno na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti te pokazatelja PLR jer je $\alpha^* > 5\%$.

To što nema povezanosti između veličine poduzetnika s prosječnom vrijednosti pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR može se objasniti time da se radi o univarijantnoj analizi kojom se provodi test utjecaja jednog promjenjivog faktora na numeričku vrijednost slučajne varijable. Moguće da bi rezultati bili bitno drugačiji ukoliko bi se provele složenije

ekonometrijske analize što se za primjenu ostavlja kao preporuka budućim istraživačima u ovom području.

Tablica 6: Rezultati analize varijance prema veličini

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
ROA	Između uzoraka	0,17	2	,008	,269	,765
	Unutar uzoraka	1,796	58	,031		
	Ukupno	1,812	60			
ROE	Između uzoraka	22,670	2	11,335	,656	,523
	Unutar uzoraka	1002,077	58	17,277		
	Ukupno	1024,747	60			
Odnos prihoda	Između uzoraka	498,347	2	249,173	,979	,382
	Unutar uzoraka	14757,546	58	254,440		
	Ukupno	15255,892	60			
CROA	Između uzoraka	,008	2	,004	,709	,497
	Unutar uzoraka	,325	58	,006		
	Ukupno	,333	60			
CROE	Između uzoraka	,519	2	,260	,065	,938
	Unutar uzoraka	233,357	58	4,023		
	Ukupno	233,876	60			
EQ	Između uzoraka	3,063	2	1,531	,243	,785
	Unutar uzoraka	365,582	58	6,303		
	Ukupno	368,645	60			
PLR	Između uzoraka	13,424	2	6,712	,110	,896
	Unutar uzoraka	3534,078	58	60,932		
	Ukupno	3547,502	60			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza varijance prema vlasništvu poduzeća

Uz razinu granične signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 7 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljavaju svi pokazatelji osim ROE. Test analize varijance prema veličini poduzetnika provest će se za sve pokazatelje osim ROE čija je empirijska signifikantnost $\alpha^* < 5\%$.

Tablica 7: Test homogenosti varijanci za vlasništvo

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	,676	2	58	,512
ROE	4,031	2	58	,023
ROS	,388	2	58	,680
Odnos prihoda	,059	2	58	,942
CROA	,115	2	58	,892
CROE	,615	2	58	,544
CROS	,517	2	58	,599
EQ	2,645	2	58	,080
PLR	,259	2	58	,773

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema vlasništvu poduzeća provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H₁ ... Vlasništvo poduzeća značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Kako je prikazano u Tablici 8, prihvaća se hipoteza da vlasništvo poduzeća značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja gotovinskog povrata na imovinu (CROA) jer je empirijska signifikantnost testa $\alpha^* < 5\%$, dok ne utječe na ostale pokazatelje.

Prema strukturi vlasništva, gotovo podjednako su zastupljena društva u potpuno privatnom vlasništvu kao i ona mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala, dok ih je najmanje u pretežito državnom vlasništvu. Razlog utjecaja može biti taj da je sudjelovanje države u vlasništvu odlučujući faktor efikasnosti upravljanja imovinom. Pretpostavka je da će poduzeća u privatnom vlasništvu biti sklonija menadžerske plaće temeljiti na bonusima prema učinku pa je i za očekivati da će menadžment biti motiviraniji učinkovito koristiti imovinu u svrhu ostvarivanja priljeva novca.

Tablica 8: Rezultati analize varijance prema vlasništvu

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
ROA	Između uzoraka	,006	2	,003	,098	,907
	Unutar uzoraka	1,806	58	,031		
	Ukupno	1,812	60			
ROS	Između uzoraka	,590	2	,295	,301	,741
	Unutar uzoraka	56,767	58	,979		
	Ukupno	57,357	60			
Odnos prihoda	Između uzoraka	101,987	2	50,994	,195	,823
	Unutar uzoraka	15153,905	58	261,274		
	Ukupno	15255,892	60			
CROA	Između uzoraka	,033	2	,017	3,227	,047
	Unutar uzoraka	,300	58	,005		
	Ukupno	,333	60			
CROE	Između uzoraka	,733	2	,366	,091	,913
	Unutar uzoraka	233,144	58	4,020		
	Ukupno	233,876	60			
CROS	Između uzoraka	,755	2	,378	1,403	,254
	Unutar uzoraka	15,610	58	,269		
	Ukupno	16,366	60			
EQ	Između uzoraka	1,710	2	,855	,135	,874
	Unutar uzoraka	366,935	58	6,326		
	Ukupno	368,645	60			
PLR	Između uzoraka	18,682	2	9,341	,154	,858
	Unutar uzoraka	3528,820	58	60,842		
	Ukupno	3547,502	60			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza varijance prema industriji

Uz razinu granične signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 9 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljava samo pokazatelj CROS pa će se test analize varijance prema industriji provesti samo za taj pokazatelj čija je empirijska signifikantnost $\alpha^* > 5\%$.

Tablica 9: Test homogenosti varijanci za industriju

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	22,437	9	47	,000
ROE	34,626	9	47	,000
ROS	2,283	9	47	,032
Odnos prihoda	2,920	9	47	,008
CROA	3,074	9	47	,006
CROE	3,111	9	47	,005
CROS	1,645	9	47	,130
EQ	3,647	9	47	,002
PLR	4,111	9	47	,001

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema industriji u kojoj djeluje poduzeće provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H₁ ... Industrija u kojoj djeluje poduzeće značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Kako je prikazano u Tablici 10, prihvaća se nulta hipoteza da industrija u kojoj djeluje poduzeće ne utječe značajno na pokazatelj gotovinske profitne marže (CROS) jer je empirijska signifikantnost testa $\alpha^* > 5\%$.

Prvo je potrebno uzeti u obzir da je promatran utjecaj industrije na samo jedan pokazatelj profitabilnosti. Nadalje, pokazatelj CROS odražava priljev novca od prodaje te se ne može se govoriti o tome da su neke industrije uspješnije ili manje uspješne u naplati jer to ovisi o društvima pojedinačno i internim politikama poslovanja, a ne o značajci industrije.

Tablica 10: Rezultati analize varijance prema industriji

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
CROS	Između uzoraka	1,602	13	,123	,392	,966
	Unutar uzoraka	14,764	47	,314		
	Ukupno	16,366	60			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

4.2.4. Oblikovanje regresijskog modela

Radi ispitivanja povezanosti dugoročnih rezerviranja s financijskim rezultatom i karakteristikama poduzeća promatranih s računovodstvenog aspekta, odnosno na ukupnoj razini, izrađen je model višestruke regresije primjenom BACKWARD metode. U regresijskom modelu zavisna varijabla je pokazatelj PLR što znači da se proučava utjecaj financijskog rezultata i karakteristika poduzeća na ukupna dugoročna rezerviranja. U regresijsku analizu nisu uključeni pokazatelji neto profitne marže (ROS) i gotovinske profitne marže (CROS) jer su uzrokovali problem multikolinearnosti.

Osnovni podaci o ocijenjenom regresijskom modelu prikazani su u Tablici 11. Vrijednost koeficijenta korelacije je 0,863 što upućuje na jaku pozitivnu korelaciju varijabli modela. Koeficijent multiple determinacije iznosi 0,745 što znači da je ocijenjenim regresijskim modelom protumačeno 74,5% sume kvadrata ukupnih odstupanja zavisne varijable od njene aritmetičke sredine. Korigirani koeficijent determinacije iznosi 0,727, a standardna greška ocijenjene regresije je 4,01844. Iz tablice je moguće očitati i Durbin-Watsonov koeficijent koji ukazuje na to postoji li problem autokorelacije reziduala. Temeljem broja opažanja, odnosno veličine uzorka koja u ovom slučaju iznosi 61 poduzeće te broja regresorskih varijabli kojih je ukupno četiri, iz tablice kritičnih vrijednosti Durbin-Watsonovog pokazatelja iščitavaju se tablične vrijednosti za d_L i d_U . Tablična vrijednost d_L iznosi 1,444, a tablična vrijednost d_U iznosi 1,727. Koeficijent DW iznosi 1,918 i vrijedi $d_U < DW < (4 - d_U)$ temeljem čega se može donijeti zaključak da u ocijenjenom regresijskom modelu ne postoji problem korelacije reziduala.

Tablica 11: Osnovni podaci o ocijenjenim regresijskom modelu s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom te test autokorelacije reziduala

Pregled modela ^b				
Koeficijent korelacije	Koeficijent determinacije	Korigirani koeficijent determinacije	Standardna pogreška	Durbin – Watson test
,863 ^a	,745	,727	4,01844	1,918
a. Nezavisne varijable: (konstanta), Mediji, Naftna, Tehnologija, Građevinska				
b. Zavisna varijabla: PLR				

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Kako bi se testirala statistička značajnost cjelokupnog modela potrebno je postaviti sljedeće hipoteze:

$$H_0 \dots \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$$

$$H_1 \dots \exists \beta_j \neq 0 \quad j = 1, 2, \dots, k$$

Rezultati testa prikazani su u Tablici 12. Budući da je empirijska signifikantnost $\alpha^* \approx 0\%$ što je manje od granične signifikantnosti $\alpha = 5\%$, može se donijeti zaključak da je ocijenjeni regresijski model statistički značajan.

Tablica 12: Tablica ANOVA ocijenjenog regresijskog modela s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom

ANOVA ^a					
	Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
Između uzoraka	2643,221	4	660,805	40,922	,000 ^b
Unutar uzoraka	904,281	56	16,148		
Ukupno	3547,502	60			
a. Zavisna varijabla: PLR					
b. Nezavisne varijable: (konstanta), Mediji, Naftna, Tehnologija, Građevinska					

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

U Tablici 13 prikazane su nezavisne varijable koje su ušle u model skupa s vrijednostima pripadajućih parametara. Konačan regresijski model se, uz razinu signifikantnosti od 5%, sastoji od četiri nezavisne varijable te se može napisati u sljedećem obliku:

$$\hat{y}_i = 2,871 + 7,729 D_1 + 9,849 D_2 + 41,329 D_3 + 17,543 D_4$$

Parametri se mogu objasniti na sljedeći način:

- $\beta_0 = 2,871$ – Kada bi sve nezavisne varijable poprimile vrijednost nula, onda bi prosječna vrijednost pokazatelja udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama iznosila 2,871%,
- $D_1 = 7,729$ – Poduzeća koja djeluju u građevinskoj industriji u prosjeku imaju za 7,729 p.p. viši udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p.,

- $D_2 = 9,849$ Poduzeća koja djeluju u medijskoj industriji u prosjeku imaju za 9,849 p.p. viši udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p.,
- $D_3 = 41,329$ Poduzeća koja djeluju u naftnoj industriji u prosjeku imaju za 41,329 p.p. viši udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p.,
- $D_4 = 17,543$ Poduzeća koja djeluju u tehnološkoj industriji u prosjeku imaju za 17,543 p.p. viši udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p..

Sve nezavisne varijable djeluju pozitivno na prosječnu vrijednost pokazatelja PLR što može biti objašnjeno njihovom prirodom poslovanja. Sve industrije koje čine nezavisne varijable spaja činjenica da su vezane za višegodišnje procese i projekte, a kako je već objašnjeno, iskazivanje pozicije dugoročnih rezerviranja trebalo bi imati za cilj povećanje pravovremenosti priznavanja troškova jer kako definicija rezerviranja glasi, to su sadašnje obveze neodređenog vremena ili iznosa, proizašle iz prošlih događaja za koje se očekuje da će nastati odljev resursa. Znači, bez obzira što će do odljeva novca doći u budućnosti, ako obveza postoji sada jer proizlazi iz sadašnjih ili prošlih aktivnosti, potrebno je priznati trošak. Tako se npr. za naftnu industriju očekuju visoki iznosi rezerviranja za obnavljanje prirodnih bogatstava zbog poslovanja koje se pretežito temelji na koncesijama u koje su uglavljene odredbe prema kojima se zahtjeva sanacija terena i vraćanje u prvobitno stanje po isteku ugovora. Potom, za medijsku industriju su, a najčešće zbog objavljivanih informacija, karakteristične tužbe koje su dugogodišnji procesi pa imaju obvezu priznavanja rezerviranja za očekivane negativne ishode. Za poduzeća koja se većinski bave proizvodnjom kao što je to tehnološka industrija, očekuje se da će imati izražene visoke udjele dugoročnih rezerviranja, a posebice za troškove u jamstvenim rokovima jer je neminovno da će se dio proizvoda s greškom vratiti u jamstvenom roku, ali nije moguće predvidjeti kada će to biti. U građevinskoj industriji se zbog višegodišnjih projekata neki troškovi ubrzo mogu predvidjeti bez obzira što se ne mogu uvijek vremenski ili novčano odrediti pa je potrebno pribjeći procjenama i rezerviranjima.

S druge strane, ni jedan pokazatelj profitabilnosti ne utječe na visinu pokazatelja PLR što je neočekivano jer se pošlo od pretpostavke koja je u prethodnim istraživanjima dokazana, a to je da pokazatelji profitabilnosti i pokazatelj PLR imaju pozitivnu vezu te da postoji mogućnost upravljanja zaradama upotrebom dugoročnih rezerviranja od čega je najčešća metoda bila

earnings smoothing, odnosno profitabilna i likvidna društva imala su tendenciju iskazivati više iznose rezerviranja. Ovim istraživanjem nije dokazana povezanost između pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR te se ne može reći da su dugoročna rezerviranja upotrijebljena kao alat upravljanja zaradama.

Kako bi se utvrdilo jesu li parametri regresijskog modela statistički značajni, potrebno je postaviti sljedeće hipoteze:

$$H_0 \dots \beta_j = 0$$

$$H_1 \dots \beta_j \neq 0$$

Temeljem Tablice 13 može se zaključiti da su svi parametri regresijskog modela statistički značajni jer vrijedi da je $\alpha^* < 5\%$.

Prema podacima prikazanim u istoj tablici može se donijeti zaključak o nepostojanju problema multikolinearnosti jer su sve vrijednosti tolerance (TOL) veće od 20% (0,2) te su svi faktori inflacije varijance (VIF) manji od 5.

Tablica 13: Ocijenjeni regresijski model s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom

Koeficijenti ^a										
Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	t	Sig.	Intervalna procjena za B (95%)		Statistika kolinearnosti	
		B	Standardna greška	Beta			Donja granica	Gornja granica	TOL	VIF
1	Konstanta	2,871	,552		5,201	,000	1,765	3,976		
	Građevinska	7,729	2,385	,219	3,241	,002	2,952	12,507	,995	1,005
	Mediji	9,849	4,056	,164	2,428	,018	1,724	17,975	,998	1,002
	Naftna	41,329	4,056	,688	10,189	,000	33,204	49,455	,998	1,002
	Tehnologija	17,543	2,385	,497	7,356	,000	12,765	22,320	,995	1,005
a. Zavisna varijabla: PLR										

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DUGOROČNIH REZERVIRANJA S POREZNOG ASPEKTA

5.1. Definiranje uzorka, metodologije istraživanja i varijabli

Uzorak za istraživanje dugoročnih rezerviranja s poreznog aspekta ponovno čine poduzeća čijim se dionicama trguje na Zagrebačkoj burzi kao što je to bio slučaj pri definiranju uzorka za provođenje istraživanja s računovodstvenog aspekta. Zapravo, način utvrđivanja uzorka je isti s tim da se ide korak dalje u analizi pa se od 61 poduzeća koje je prethodno činilo uzorak, sada izuzimaju subjekti koji nemaju iskazana porezno priznata rezerviranja (2). U uzorak sada ulazi 59 poduzeća koja imaju iskazana porezno priznata rezerviranja.

U nastavku je u Tablici 14 prikazan postupak utvrđivanja uzorka za provođenje istraživanja s poreznog aspekta.

Tablica 14: Postupak utvrđivanja uzorka za istraživanje s poreznog aspekta

OPIS	BROJ SUBJEKATA
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi	107
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi, a nisu dionička društva	2
Broj subjekata čijim se vrijednosnim papirima trguje na zagrebačkoj burzi	105
Broj financijskih institucija čijim se dionicama trguje na zagrebačkoj burzi	14
Broj subjekata u postupku likvidacije	1
Broj subjekata koja nemaju poziciju dugoročnih rezerviranja	28
Outlier	1
Broj subjekata koja nemaju iskazana porezno priznata dugoročna rezerviranja	2
KONAČAN UZORAK	59

Izvor: Rad autorice

Nadalje, metode istraživanja ostaju u potpunosti iste kao i u prethodnom dijelu poglavlja jer se provodi isto istraživanje, ali s drugog aspekta.

Varijable također ostaju iste uključujući pokazatelje profitabilnosti te modalitete veličine, vlasništva i industrije poduzeća. Jedina je iznimka što se sada dugoročna rezerviranja ne

promatraju na ukupnoj razini nego se promatraju samo porezno priznata rezerviranja zbog čega se uvodi nova varijabla – pokazatelj porezni PLR koji predstavlja udio porezno priznatih rezerviranja u ukupnim obvezama te će biti zavisna varijabla u kasnijem regresijskom modelu. U nastavku se u Tablici 15 daje izračun nove varijable – pokazatelj porezni PLR.

Tablica 15: Definicija pokazatelja porezni PLR

POKAZATELJ	DEFINICIJA
Udio porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama – porezni PLR	$\left(\frac{\text{ukupno porezno priznata rezerviranja}}{\text{ukupne obveze}} \right) \times 100$

Izvor: Rad autorice (2021)

5.2. Rezultati istraživanja

5.2.1. Analiza strukture dugoročnih rezerviranja s poreznog aspekta

Dugoročna rezerviranja s poreznog aspekta mogu se podijeliti u dvije skupine:

- porezno priznata dugoročna rezerviranja i
- porezno nepriznata dugoročna rezerviranja.

Porezno priznata dugoročna rezerviranja su rezerviranja za otpremnine, za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava, za troškove u jamstvenim rokovima, za troškove po započetim sudskim sporovima¹⁴¹ te za neiskorištene godišnje odmore¹⁴². U nastavku se daje analiza strukture porezno priznatih dugoročnih rezerviranja na ukupnoj razini.

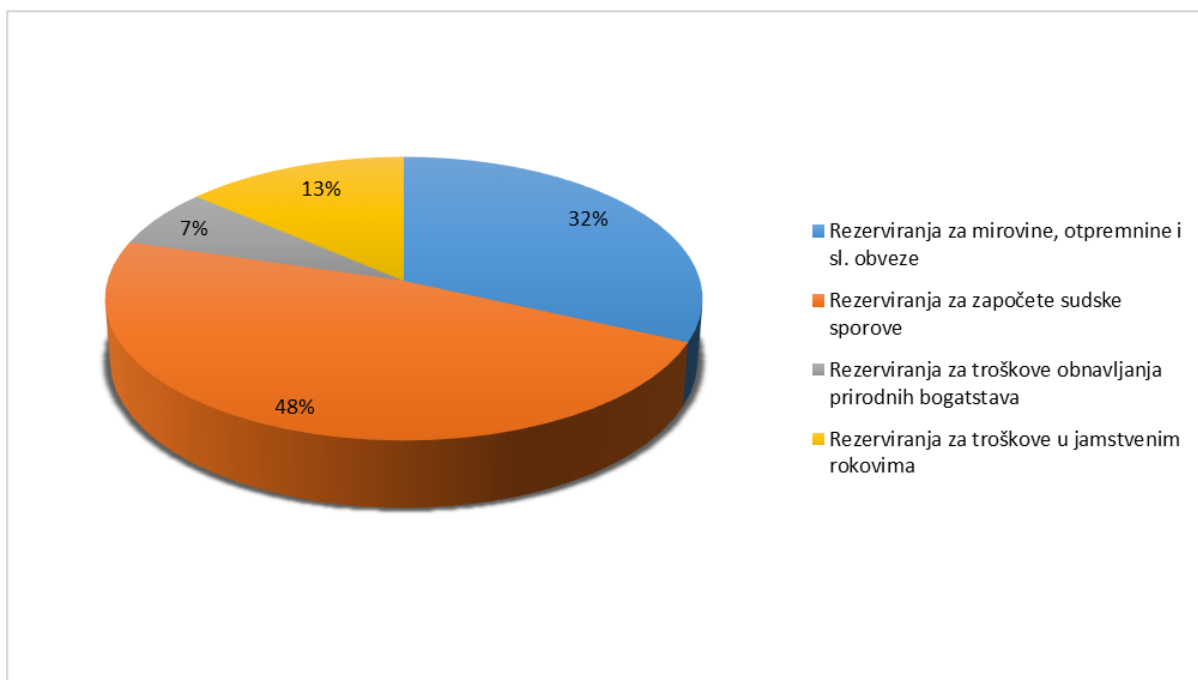
Analiza na ukupnoj razini

Na Grafikonu 6 prikazana je struktura ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja. U strukturi porezno priznatih rezerviranja prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove s udjelom od 48%. Nakon toga po udjelima slijede rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl.

¹⁴¹ Zakon o porezu na dobit, NN 177/04, čl. 11. st. 2.

¹⁴² Zakon o porezu na dobit, NN 80/10, čl. 11. st. 5.

obveze s 32% pa rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s 13% te rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava s najmanjim udjelom od 7%.

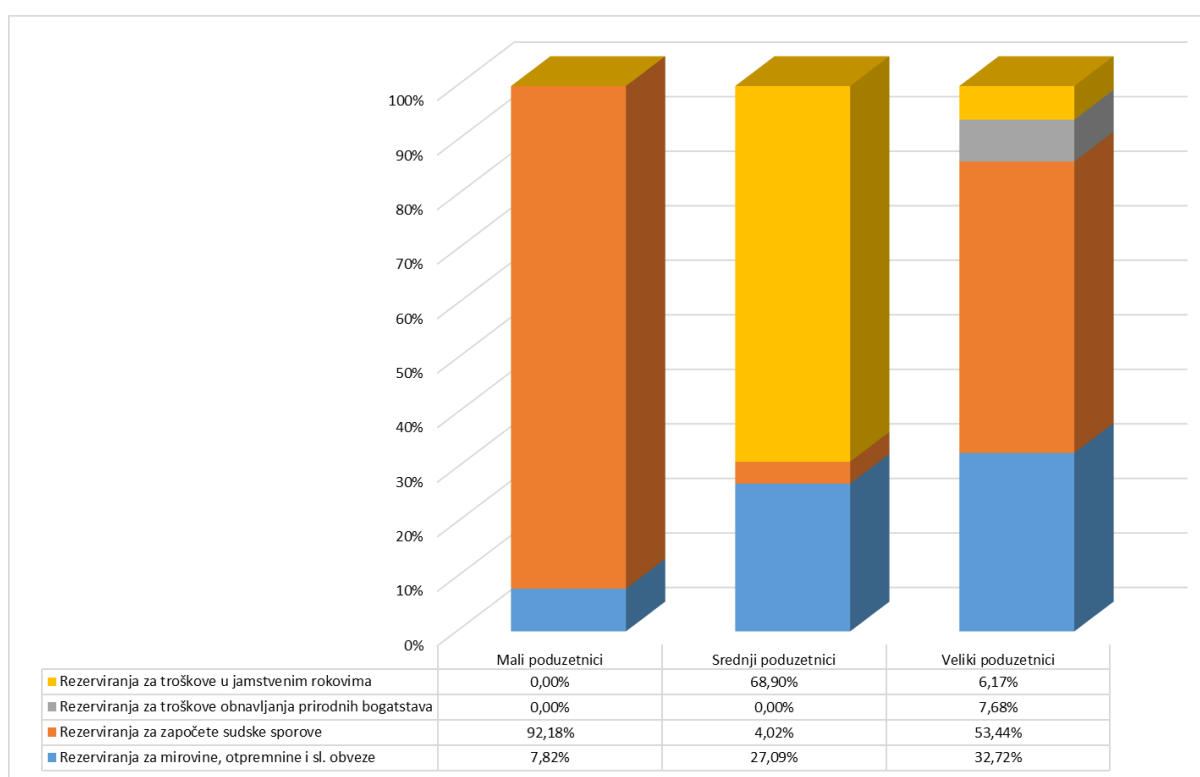
Grafikon 6: Analiza porezno priznatih dugoročnih rezerviranja

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema veličini poduzetnika

Na Grafikonu 7 dan je pregled strukture ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema veličini. Mali poduzetnici imaju iskazana gotovo isključivo rezerviranja za započete sudske sporove s udjelom od 92,18%, dok ostatak čine rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Kod srednjih poduzetnika prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima sa 68,90%, a s udjelom od 27,09% gotovo trećinu čine rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze te najmanji dio od 4,02% odnosi se na rezerviranja za započete sudske sporove. Veliki poduzetnici su jedini koji imaju iskazane sve vrste porezno priznatih rezerviranja. Više od polovice (53,44%) rezerviranja odnosi se na sudske troškove. Nakon njih slijede rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze s 32,72%, onda rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava sa 7,68% te preostalih 6,17% čine rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima.

Za očekivati je bilo da će veliki poduzetnici imati iskazane sve vrste porezno priznatih rezerviranja te da će jedini imati iskazana rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava jer je za očekivati da će imati kompleksnije poslovanje i u skladu s time iskazane razne vrste rezerviranja. Činjenica da i kod malih i velikih poduzetnika prevladavaju rezerviranja za sudske sporove je u skladu s rezultatima prikazanim na Grafikonu 6 prema kojem u ukupnim porezno priznatim rezerviranjima prevladavaju upravo takva rezerviranja. Zanimljivo je da kod srednjih poduzetnika prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima na temelju čega bi se moglo pretpostaviti, zbog prirode takvih rezerviranja, da se bave trgovinskom ili proizvodnom djelatnosti.

Grafikon 7: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema veličini

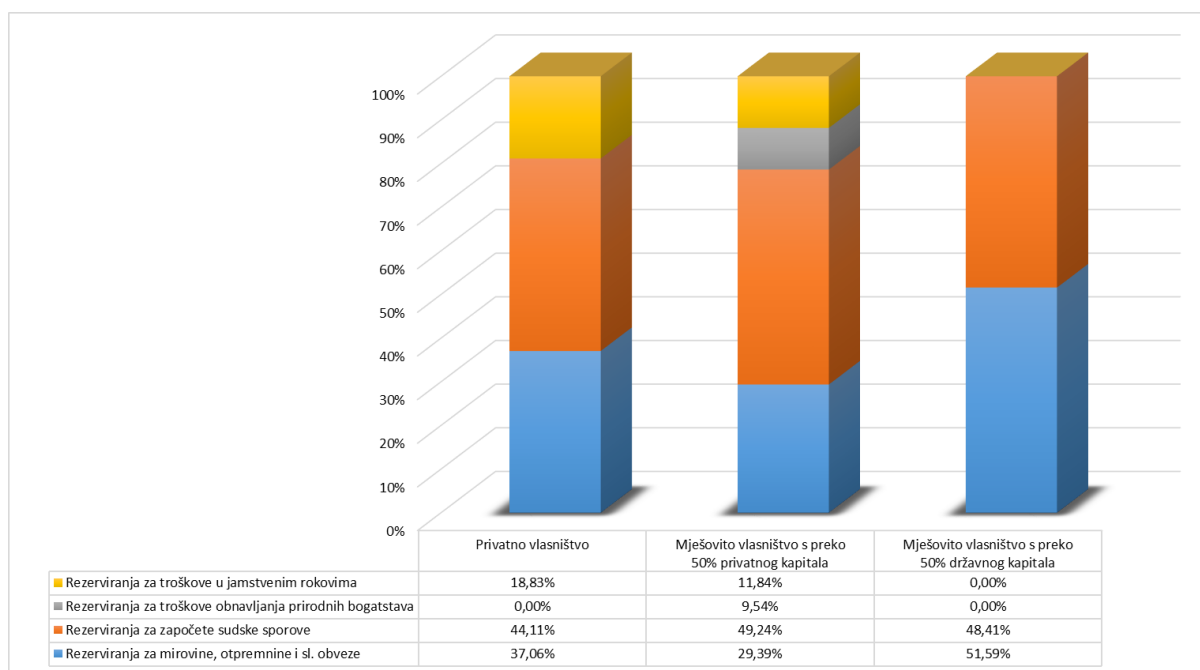
Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema vlasništvu poduzeća

Na Grafikonu 8 prikazana je struktura ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema vlasništvu. Iz grafikona je vidljivo da privatna poduzeća i mješovita s preko 50%

privatnog kapitala imaju sličnu strukturu u kojoj prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove s udjelima od 44,11% i 49,24%, nakon čega slijede rezerviranja za mirovine i otpremnine sa 37,06% i 29,39% te rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima sa 18,83% i 11,84%. Jedina je razlika što poduzeća mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala imaju iskazana rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava. S druge strane odudaraju poduzeća pretežito državnog vlasništva u kojima prevladavaju rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze s 51,59%, a ostatak čine rezerviranja za započete sudske sporove.

Ovakva distribucija rezerviranja u kojoj prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove je u skladu s analizom prikazanom na Grafikonu 6. Također je logično da će poduzeća privatnog vlasništva i mješovita s pretežito privatnim vlasništvom imati sličnu strukturu u odnosu na poduzeća s većinski državnim vlasništvom. Obzirom na to da su poduzeća s većinski državnim vlasništvom često imaju više zaposlenika od privatnih poduzeća te su sklonija imati oformljene sindikate i radne odnose definirane kolektivnim ugovorima koji su povoljniji za radnike od zakona, očekivano je bilo da će prevladavati rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze.

Grafikon 8: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema vlasništvu

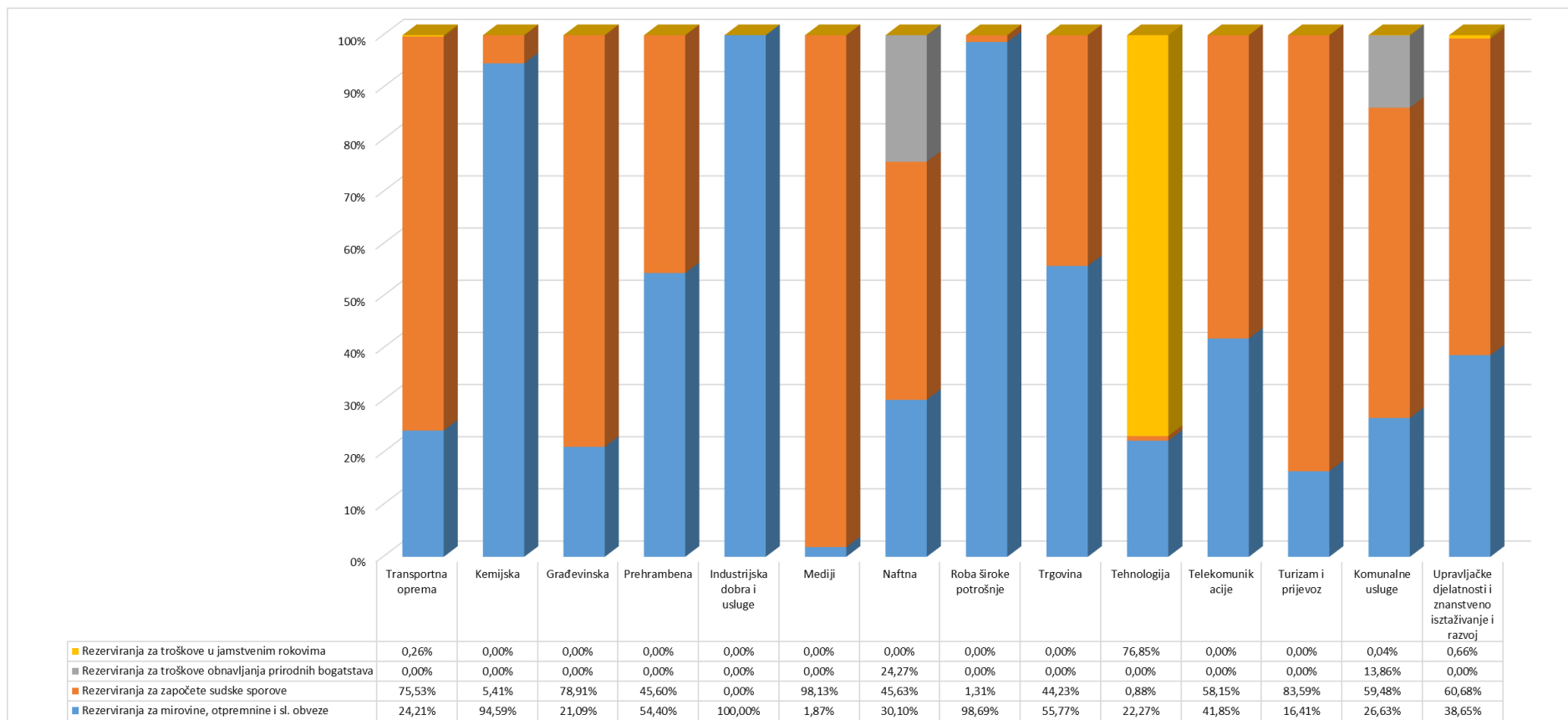
Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza prema industriji poduzeća

Struktura ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema industriji prikazana je na Grafikonu 9. Iz grafikona je vidljivo da najslićniju strukturu rezerviranja imaju građevinska industrija, industrija transportne opreme i turizma i prijevoza. U ovome klasteru prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove čiji udio se kreće od 75,53% za građevinsku industriju pa do 83,59% za industriju turizma i prijevoza. Analogno tome imaju izražena rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze s kretanjem udjela od 16,41% u industriji turizma i prijevoza do 24,21% u građevinskoj industriji. Ovakvu sličnost potvrđuje i nalaz iz dijela istraživanja koji se odnosi na računovodstveni aspekt gdje se u istom klasteru nalaze ove iste industrije (građevinska, transportna oprema te turizam i prijevoz).

Od uzorka najviše odskače industrija tehnologije u kojoj prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima s udjelom od 76,85%. Djelatnost industrijskih dobra i usluga ima izražena samo rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Slično tome, u industriji robe široke potrošnje gotovo isključivo su iskazana rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze (98,69%), a preostali dio čine rezerviranja za započete sudske sporove (1,31%).

Naftna industrija i industrija komunalnih usluga jedine su koje imaju iskazana rezerviranja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava što je opet, kao i kada je promatrano s računovodstvenog aspekta, objašnjivo prirodom djelatnosti kao i to da u industriji tehnologije, koja je proizvodna industrija prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima. U skladu s analizom prikazanom na Grafikon 6, kod svih poduzeća prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove, a odmah nakon njih slijede rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze.

Grafikon 9: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema industriji

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

5.2.2. Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja udjela ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća – porezni PLR

Kao što je već objašnjeno, varijable ostaju iste uključujući pokazatelje profitabilnosti te modalitete veličine, vlasništva i industrije poduzeća. Razlika je u tome što se sada dugoročna rezerviranja ne promatraju na ukupnoj razini nego s poreznog aspekta zbog čega se uvodi nova varijabla – pokazatelj porezni PLR koji predstavlja udio porezno priznatih rezerviranja u ukupnim obvezama društva. Uzorak je u ovome dijelu istraživanja manji jer se u uzorak nisu uključila dva poduzeća koja nemaju iskazana porezno priznata rezerviranja. U nastavku će se prikazati na koji je način utjecalo smanjenje uzorka na srednje vrijednosti, apsolutne i relativne mjere disperzije te mjere asimetrije i zaobljenosti pokazatelja profitabilnosti te će se prikazati analiza pokazatelja porezni PLR. Vrijednosti obilježja pokazatelja prikazana su u Tablici 16.

Tablica 16: Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Statistika		ROA	ROE	ROS	Odnos prihoda	CROA	CROE	CROS	EQ	PLR
N	Ukupno	59	59	59	59	59	59	59	59	59
	Nedostaje	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aritmetička sredina		-,0042	-,9990	-,1658	88,8122	,0369	-,1652	-,0121	,3608	3,5608
Medijan		,0400	,0400	,0300	94,7700	,0500	,0900	,0700	,6700	1,7100
Mod		,05	,08	,04	25,68 ^a	,09	,11 ^a	,03 ^a	,67 ^a	,04 ^a
Standardna devijacija		,17616	4,19858	,99273	16,19568	,07441	2,00722	,52843	2,51989	5,49196
Varijanca		,031	17,628	,986	262,300	,006	4,029	,279	6,350	30,162
Asimetrija		-5,641	-4,721	-5,238	-2,653	-1,656	-3,513	-4,565	-5,284	3,266
Standardna greška asimetrije		,311	,311	,311	,311	,311	,311	,311	,311	,311
Zaobljenost		37,663	23,406	27,274	6,756	4,393	22,724	23,308	37,389	12,241
Standardna greška zaobljenosti		,613	,613	,613	,613	,613	,613	,613	,613	,613
Raspon varijacije		1,37	23,94	6,32	73,11	,41	17,96	3,67	21,91	30,97
Najmanja vrijednost		-1,20	-23,52	-5,93	25,68	-,26	-11,93	-3,07	-16,69	,04
Najveća vrijednost		,17	,42	,39	98,79	,15	6,03	,60	5,22	31,01
Kvartili	25	-,0200	-,0700	-,0400	89,3300	,0002	-,0100	,0002	-,1700	,6300
	50	,0400	,0400	,0300	94,7700	,0500	,0900	,0700	,6700	1,7100
	75	,0600	,0800	,0700	97,3200	,0900	,1500	,1600	,9000	3,9300

a. Niz je multimodalni. Najmanja vrijednost je prikazana.

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Prosječna vrijednost pokazatelja ROA iznosi -0,0042, dok je najčešća vrijednost 0,05. Medijan iznosi 0,04 što znači da 50% poduzeća ima vrijednost pokazatelj povrata na imovinu 0,04 ili manje, a preostalih 50% poduzeća ima vrijednost pokazatelja veću od 0,04. Raspon varijacije iznosi 1,37 što znači da se vrijednost pokazatelja ROA kreće u intervalu od 1,37, a računa se kao razlika između njegove najveće (0,17) i najmanje (-1,20) vrijednosti.

Prosječna vrijednost pokazatelja ROE iznosi -0,9990 dok je najčešća vrijednost 0,08, a medijan iznosi 0,04. Raspon varijacije iznosi 23,94 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -23,52 do najveće vrijednosti od 0,42.

Prosječna vrijednost pokazatelja ROS iznosi -0,1658 dok je najčešća vrijednost 0,04, a medijan iznosi 0,03. Raspon varijacije iznosi 6,32 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -5,93 do najveće vrijednosti od 0,39.

Prosječna vrijednost pokazatelja udjela prihoda od prodaje u ukupnim prihodima iznosi 88,8122% dok je najčešća vrijednost 25,68% uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 94,77%. Raspon varijacije iznosi 73,11 p.p. što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od 25,68% do najveće vrijednosti od 98,79%.

Prosječna vrijednost pokazatelja CROA iznosi 0,0369 dok je najčešća vrijednost 0,09, a medijan iznosi 0,05. Raspon varijacije iznosi 0,41 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -0,26 do najveće vrijednosti od 0,15.

Prosječna vrijednost pokazatelja CROE iznosi -0,1652 dok je najčešća vrijednost 0,11 uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 0,09. Raspon varijacije iznosi 17,96 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -11,93 do najveće vrijednosti od 6,03.

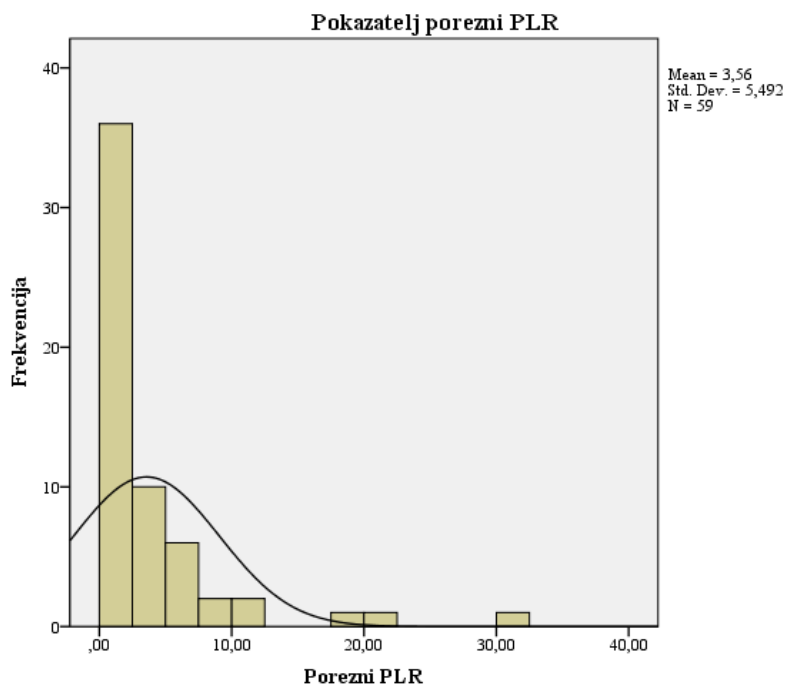
Prosječna vrijednost pokazatelja CROS iznosi -0,0121 dok je najčešća vrijednost 0,03 uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 0,07. Raspon varijacije iznosi 3,67 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -3,07 do najveće vrijednosti od 0,60.

Prosječna vrijednost pokazatelja EQ je 0,3608 dok je najčešća vrijednost 0,67 uz napomenu da se radi o multimodalnom nizu, a medijan iznosi 0,67. Raspon varijacije iznosi 21,91 što znači da se vrijednost pokazatelja kreće između najmanje vrijednosti od -16,69 do najveće vrijednosti od 5,22. Niske vrijednosti pokazatelja, kojem je kontrolna vrijednost 1, još uvijek ukazuju na veliki udio obračunskih kategorija.

Prosječne vrijednosti svih pokazatelja su još i niže nego kada su promatrani na nešto većem uzorku što je i logično. Za sve pokazatelje vrijede isti zaključci koji su doneseni u poglavlju 4.

Budući da je pokazatelj porezni PLR u ovom dijelu istraživanja uzet kao mjera porezno priznatih dugoročnih rezerviranja te će predstavljati zavisnu varijablu u regresijskom modelu, odnosno promatra se utjecaj ostalih pokazatelja na njega, bit će detaljno opisan i grafički prikazan.

Prosječna vrijednost pokazatelja PLR iznosi 3,5608% dok je najčešća vrijednost 0,04% uz napomenu da je niz multimodalan. Medijan iznosi 1,71% što znači da 50% poduzeća ima udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama 1,71% ili manje, a preostalih 50% udio veći od 1,71%. Vrijednost od 30,162%² predstavlja varijancu, odnosno prosječno kvadratno odstupanje od aritmetičke sredine, a standarda devijacija pokazuje da prosječno odstupanje od prosjeka iznosi 5,49196 p.p.. Raspon varijacije iznosi 30,97 p.p. što znači da se vrijednost pokazatelja PLR kreće u intervalu od 30,97 p.p., a računa se kao razlika između njegove najveće (31,01%) i najmanje (0,04%) vrijednosti. Donji kvartil je 0,63% što je vrijednost pokazatelja PLR koji poduzeća dijeli u omjeru 25:75, a gornji kvartil, koji ih dijeli u omjeru 75:25, iznosi 3,93%. Asimetrija distribucije iznosi 3,266 što upućuje na desnostranu asimetriju, a zaobljenost je 12,241 pa se može zaključiti da distribucija ima šiljatiji vrh od normalno zaobljene distribucije. Sve navedene karakteristike distribucije pokazatelja PLR vidljive su na Grafikonu 10.

Grafikon 10: Histogram distribucije pokazatelja porezni PLR

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Pokazatelj PLR, koji je bio ključan u prethodnom dijelu istraživanja te je promatran s računovodstvenog aspekta, predstavlja udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama. Nasuprot njemu, pokazatelj porezni PLR koji se promatra u ovome dijelu istraživanja s poreznog aspekta, predstavlja udio samo onih dugoročnih rezerviranja koja su porezno priznata u ukupnim obvezama. Slijedom navedenoga, logično je zaključiti da prosječna vrijednost pokazatelja porezni PLR može biti ili jednaka ili manja od prosječne vrijednosti pokazatelja PLR. Postavlja se pitanje je li razlika u njihovim prosječnim vrijednostima statistički značajna. Da bi se to provjerilo upotrijebit će se test hipoteze o razlici prosječnih vrijednosti dvaju zavisnih osnovnih skupova.

Da bi se ovaj test ispravno proveo, potrebno ga je napraviti na početnom uzorku od 61 poduzeća kada su u uzorak bila uključena sva poduzeća koja imaju iskazanu poziciju dugoročnih rezerviranja.

Prije provođenja testa potrebno je postaviti sljedeće hipoteze:

$$H_0 \dots \bar{X}_1 - \bar{X}_2 = 0$$

$$H_1 \dots \bar{X}_1 - \bar{X}_2 \neq 0$$

Rezultati testa prikazani su u Tablici 17 iz koje se može zaključiti da se prihvaća alternativna hipoteza da postoji statistički značajna razlika u vrijednosti pokazatelja PLR i porezni PLR jer je empirijska signifikantnost $\alpha^* = 3,8\%$ i manja je od granične signifikantnosti $\alpha = 5\%$.

Tablica 17: Rezultati testiranja aritmetičkih sredina pokazatelja PLR i porezni PLR

	Razlika aritmetičkih sredina	Standardna devijacija	Standardna greška razlike aritmetičkih sredina	Interval prihvatanja (95%)		t	Stupnjevi slobode	Sig.
				Donja granica	Gornja granica			
PLR – Porezni PLR	1,50836	5,54363	,70979	,08857	2,92815	2,125	60	,038

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

5.2.3. Test utjecaja karakteristika poduzeća na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

U ovom poglavlju testirat će se utjecaj karakteristika poduzeća na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR koji se sada promatraju na smanjenom uzorku od 59 poduzeća koja imaju iskazana porezno priznata rezerviranja. Prije testiranja potrebno je postaviti hipotezu:

H_1 ... Karakteristike poduzeća značajno utječu na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Način provođenja testiranja isti je kao i u poglavlju gdje se promatrao utjecaj karakteristika poduzeća na pokazatelje, ali s računovodstvenog aspekta pa će se primijeniti isti test analize varijance pomoću ANOVA tablice. Ponovno će se prije svakog testiranja analize varijance provjeriti je li ispunjen uvjet homogenosti varijance promatranih uzoraka za koji vrijedi:

$$H_0 \dots \sigma_1^2 = \sigma_2^2 = \dots = \sigma_k^2$$

i upotrebljava se Levene-ov test homogenosti varijanci.

Analiza varijance prema veličini poduzetnika

Uz razinu signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 18 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljavaju svi pokazatelji osim ROS i CROS pa će se test analize varijance prema

veličini poduzetnika provesti za sve pokazatelje osim za navedena dva koja ne zadovoljavaju uvjet jer im je empirijska signifikantnost $\alpha^* \approx 0,00\%$, odnosno manja je od granične signifikantnosti $\alpha = 5\%$.

Tablica 18: Test homogenosti varijanci za veličinu

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	,737	2	56	,483
ROE	2,427	2	56	,098
ROS	12,361	2	56	,000
Odnos prihoda	2,702	2	56	,076
CROA	1,322	2	56	,275
CROE	1,409	2	56	,253
CROS	10,860	2	56	,000
EQ	,398	2	56	,674
Porezni PLR	3,635	2	56	,033

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema veličini poduzetnika provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H_1 ... Veličina poduzetnika značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Kako je prikazano u Tablici 19, a uz graničnu signifikantnost testa $\alpha = 5\%$ prihvaća se nulta hipoteza da veličina poduzetnika ne utječe značajno na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR je je $\alpha^* > 5\%$.

Uzimajući u obzir rezultate istovjetnog testa provedenog s računovodstvenog aspekta, a koji je prikazan u Tablici 6 vidljivo je da ne postoji razlika u rezultatima testa između računovodstvenog i poreznog aspekta te se zaključuje da veličina ne utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti te pokazatelje PLR i porezni PLR. Rezultati se ponovno mogu objasniti time što je provedena univarijantna statistička analiza, a ne multivarijantna koja bi mogla dati drugačije rezultate ukoliko bi se provele složenije ekonometrijske analize.

Tablica 19: Rezultati analize varijance prema veličini

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
ROA	Između uzoraka	,016	2	,008	,244	,784
	Unutar uzoraka	1,784	56	,032		
	Ukupno	1,800	58			
ROE	Između uzoraka	22,544	2	11,272	,631	,536
	Unutar uzoraka	999,887	56	17,855		
	Ukupno	1022,431	58			
Odnos prihoda	Između uzoraka	493,429	2	246,715	,939	,397
	Unutar uzoraka	14719,982	56	262,857		
	Ukupno	15213,411	58			
CROA	Između uzoraka	,008	2	,004	,693	,504
	Unutar uzoraka	,313	56	,006		
	Ukupno	,321	58			
CROE	Između uzoraka	,508	2	,254	,061	,941
	Unutar uzoraka	233,171	56	4,164		
	Ukupno	233,679	58			
EQ	Između uzoraka	2,957	2	1,478	,227	,798
	Unutar uzoraka	365,334	56	6,524		
	Ukupno	368,291	58			
Porezni PLR	Između uzoraka	63,742	2	31,871	1,059	,354
	Unutar uzoraka	1685,630	56	30,101		
	Ukupno	1749,372	58			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza varijance prema vlasništvu poduzeća

Uvjet o homogenosti varijanci primijenjen je i u slučaju testiranja analize varijance s aspekta vlasništva poduzeća. Uz razinu granične signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 20 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljavaju svi pokazatelji osim ROE. Test analize varijance prema veličini poduzetnika provest će se za sve pokazatelje osim ROE čija je empirijska signifikantnost $\alpha^* < 5\%$.

Tablica 20: Test homogenosti varijanci za vlasništvo

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	,679	2	56	,511
ROE	4,057	2	56	,023
ROS	,413	2	56	,663
Odnos prihoda	,040	2	56	,961
CROA	,137	2	56	,872
CROE	,624	2	56	,540
CROS	,571	2	56	,568
EQ	2,688	2	56	,077
Porezni PLR	,021	2	56	,979

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema vlasništvu poduzeća provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H₁ ... Vlasništvo poduzeća značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Kako je prikazano u Tablici 21, prihvaća se hipoteza da vlasništvo poduzeća utječe značajno na prosječnu vrijednost pokazatelja CROA uz razinu signifikantnosti testa od 10%, dok na prosječnu vrijednost ostalih pokazatelja profitabilnosti i poreznog PLR ne utječe jer je empirijska signifikantnost testa $\alpha^* > 10\%$.

Rezultati su u skladu s istovjetnim testom provedenim s računovodstvenog aspekta, a koji rezultati su prikazani u Tablici 8. Zaključak je da kod svih poduzeća koja imaju iskazana dugoročna rezerviranja vlasništvo utječe na gotovinski povrat na imovinu (CROA).

Obzirom na rezultate, očito je da je bitan način na koji menadžment upravlja imovinom poduzeća. Budući da u većini poduzeća iz uzorka prevladava privatno vlasništvo, bilo da su ona u potpunosti u privatnom vlasništvu ili mješovitog vlasništva s preko 50% privatnog kapitala, može se pretpostaviti da menadžment privatnog sektora uspješno upravlja imovinom u svrhu ostvarivanja priljeva novca. U prilog ovome idu podaci iz Tablice 16 u kojoj je vidljivo da su od pokazatelja profitabilnosti samo srednje vrijednosti pokazatelja CROA i EQ pozitivne.

Tablica 21: Rezultati analize varijance prema vlasništvu

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
ROA	Između uzoraka	,007	2	,004	,110	,896
	Unutar uzoraka	1,793	56	,032		
	Ukupno	1,800	58			
ROS	Između uzoraka	,606	2	,303	,300	,742
	Unutar uzoraka	56,554	56	1,010		
	Ukupno	57,160	58			
Odnos prihoda	Između uzoraka	95,624	2	47,812	,177	,838
	Unutar uzoraka	15117,787	56	269,960		
	Ukupno	15213,411	58			
CROA	Između uzoraka	,033	2	,016	3,171	,050
	Unutar uzoraka	,288	56	,005		
	Ukupno	,321	58			
CROE	Između uzoraka	,771	2	,385	,093	,912
	Unutar uzoraka	232,909	56	4,159		
	Ukupno	233,679	58			
CROS	Između uzoraka	,735	2	,368	1,332	,272
	Unutar uzoraka	15,460	56	,276		
	Ukupno	16,196	58			
EQ	Između uzoraka	1,753	2	,876	,134	,875
	Unutar uzoraka	366,538	56	6,545		
	Ukupno	368,291	58			
Porezni PLR	Između uzoraka	,504	2	,252	,008	,992
	Unutar uzoraka	1748,869	56	31,230		
	Ukupno	1749,372	58			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Analiza varijance prema industriji

Uz razinu granične signifikantnosti testa od 5%, a iz Tablice 22 vidljivo je da uvjet o homogenosti varijanci zadovoljava samo pokazatelj CROS. Test analize varijance prema industriji provest će se samo za pokazatelj CROS čija je empirijska signifikantnost $\alpha^* > 5\%$.

Tablica 22: Test homogenosti varijanci za industriju

Levene-ov test homogenosti varijanci				
	Levene-ova statistika	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Sig.
ROA	21,767	9	45	,000
ROE	34,195	9	45	,000
ROS	2,237	9	45	,037
Odnos prihoda	2,863	9	45	,009
CROA	3,049	9	45	,006
CROE	3,348	9	45	,003
CROS	1,585	9	45	,149
EQ	3,460	9	45	,003
Porezni PLR	5,585	9	45	,000

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Test analize varijance prema industriji u kojoj djeluje poduzeće provest će se na temelju sljedeće pomoćne hipoteze:

H₁ ... Industrija u kojoj djeluje poduzeće značajno utječe na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Kako je prikazano u Tablici 23, prihvaća se nulta hipoteza da industrija u kojoj djeluje poduzeće ne utječe značajno na pokazatelj gotovinske profitne marže (CROS) jer je empirijska signifikantnost testa $\alpha^* > 5\%$. Pri provođenju istog testa, ali s računovodstvenog aspekta, a kako je vidljivo u Tablici 10 također nije utvrđen utjecaj industrije na pokazatelj CROS bez obzira što je test proveden na većem uzorku poduzeća pa zaključak ostaje isti da priljev novca po jedinici iskazanog prihoda od prodaje, odnosno da uspješnost naplate ovisi o internim politikama poslovanja svakog društva, a ne da se radi o značajci industrije.

Tablica 23: Rezultati analize varijance prema industriji

ANOVA						
		Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
CROS	Između uzoraka	1,552	13	,119	,367	,974
	Unutar uzoraka	14,644	45	,325		
	Ukupno	16,196	58			

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

5.2.4. Oblikovanje regresijskog modela

Radi ispitivanja povezanosti dugoročnih rezerviranja s financijskim rezultatom i karakteristikama poduzeća promatranih s poreznog aspekta, odnosno uzevši u uzorak samo ona poduzeća koja imaju iskazana porezno priznata rezerviranja, izrađen je model višestruke regresije primjenom BACKWARD metode. U regresijskom modelu zavisna varijabla je pokazatelj porezni PLR što znači da se proučava utjecaj financijskog rezultata i karakteristika poduzeća na porezno priznata dugoročna rezerviranja. U regresijsku analizu nisu uključeni pokazatelji neto profitne marže (ROS) i gotovinske profitne marže (CROS) jer su uzrokovali problem multikolinearnosti.

Osnovni podaci o ocijenjenom regresijskom modelu prikazani su u Tablici 24. Vrijednost koeficijenta korelacije je 0,739 što upućuje na jaku pozitivnu korelaciju varijabli modela. Koeficijent multiple determinacije iznosi 0,546 što znači da je ocijenjeni regresijskim modelom protumačeno 54,60% sume kvadrata ukupnih odstupanja zavisne varijable od njene aritmetičke sredine. Korigirani koeficijent determinacije iznosi 0,522, a standardna greška ocijenjene regresije je 3,79840. Iz tablice je moguće očitati i Durbin-Watsonov koeficijent koji ukazuje na to postoji li problem autokorelacije reziduala. Temeljem broja opažanja, odnosno veličine uzorka koja u ovom slučaju iznosi 59 poduzeća te broja regresorskih varijabli kojih je ukupno tri, iz tablice kritičnih vrijednosti Durbin-Watsonovog pokazatelja iščitavaju se tablične vrijednosti za d_L i d_U . Tablična vrijednost d_L iznosi 1,480, a tablična vrijednost d_U iznosi 1,689. Koeficijent DW iznosi 1,898 i vrijedi $d_U < DW < (4 - d_U)$ temeljem čega se može donijeti zaključak da u ocijenjenom regresijskom modelu ne postoji problem korelacije reziduala.

Tablica 24: Osnovni podaci o ocijenjenom regresijskom modelu s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom te test autokorelacije reziduala

Pregled modela ^b				
Koeficijent korelacije	Koeficijent determinacije	Korigirani koeficijent determinacije	Standardna pogreška	Durbin – Watson test
,793 ^a	,546	,522	3,79840	1,898
a. Nezavisne varijable: (konstanta), Mediji, Tehnologija, Građevinska				
b. Zavisna varijabla: Porezni PLR				

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

Kako bi se testirala statistička značajnost cjelokupnog modela potrebno je postaviti sljedeće hipoteze:

$$H_0 \dots \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$$

$$H_1 \dots \exists \beta_j \neq 0 \quad j = 1, 2, \dots, k$$

Rezultati testa prikazani su u Tablici 25. Budući da je empirijska signifikantnost $\alpha^* \approx 0\%$ što je manje od granične signifikantnosti $\alpha = 5\%$, može se donijeti zaključak da je ocijenjeni regresijski model statistički značajan.

Tablica 25: Tablica ANOVA ocijenjenog regresijskog modela s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom

ANOVA ^a					
	Zbroj kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Sredina kvadrata odstupanja	F	Sig.
Između uzoraka	955,842	3	318,614	22,083	,000 ^b
Unutar uzoraka	793,530	55	14,428		
Ukupno	1749,372	58			
a. Zavisna varijabla: Porezni PLR					
b. Nezavisne varijable: (konstanta), Mediji, Tehnologija, Građevinska					

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

U Tablici 26 prikazane su nezavisne varijable koje su ušle u model skupa s vrijednostima pripadajućih parametara. Konačan regresijski model se, uz razinu signifikantnosti od 5%, sastoji od četiri nezavisne varijable te se može napisati u sljedećem obliku:

$$\hat{y}_i = 2,188 + 7,732 D_1 + 8,212 D_2 + 16,536 D_3$$

Parametri se mogu objasniti na sljedeći način:

- $\beta_0 = 2,188$ – Kada bi sve nezavisne varijable poprimile vrijednost nula, onda bi prosječna vrijednost pokazatelja udjela ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama iznosila 2,188%,
- $D_1 = 7,732$ Poduzeća koja djeluju u građevinskoj industriji u prosjeku imaju za 7,732 p.p. viši udio ukupno porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p.,

- $D_2 = 8,212$ Poduzeća koja djeluju u medijskoj industriji u prosjeku imaju za 8,212 p.p. viši udio ukupno porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p.,
- $D_3 = 16,536$ Poduzeća koja djeluju u tehnološkoj industriji u prosjeku imaju za 16,536 p.p. viši udio ukupno porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama od ostalih poduzeća koja djeluju u drugim industrijama uz c.p..

Kao i u regresijskom modelu prikazanom u Tablici 11 gdje su dugoročna rezerviranja promatrana na ukupnoj razini, odnosno s računovodstvenog aspekta, i u ovom modelu značajno utječu građevinska, medijska i tehnološka industrija. To ima smisla uzmu li se u obzir podaci iz Grafikona 4 i 9 iz kojih je vidljivo da u tim industrijama prevladavaju porezno priznata rezerviranja. U građevinskoj i medijskoj industriji prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove, a u tehnološkoj industriji prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima. Zaključak da ove industrije utječu na vrijednost pokazatelja porezni PLR jer su pod utjecajem višegodišnjih projekata i procesa što zahtjeva upotrebu rezerviranja kao alata pravovremenog priznavanja troškova i sučeljavanja prihodima, vrijedi i u ovome slučaju kao i u poglavlju 4.2.4. kada je dokazan utjecaj ovih industrija na pokazatelj PLR.

Rezultati multivarijantne analize koji ukazuju na to da pokazatelji profitabilnosti ne utječu na vrijednost pokazatelja porezni PLR nisu očekivani jer se pošlo od pretpostavke da poduzeća koriste obračunsku kategoriju porezno priznatih rezerviranja u svrhu upravljanja zaradama. Na temelju prikazanih rezultata, ne može se govoriti o upotrebi kategorije porezno priznatih rezerviranja u svrhu upravljanja zaradama.

Kako bi se utvrdilo jesu li parametri regresijskog modela statistički značajni, potrebno je postaviti sljedeće hipoteze:

$$H_0 \dots \beta_j = 0$$

$$H_1 \dots \beta_j \neq 0$$

Temeljem Tablice 26 može se zaključiti da su svi parametri regresijskog modela statistički značajni jer vrijedi da je $\alpha^* < 5\%$.

Prema podacima prikazanim u istoj tablici može se donijeti zaključak o nepostojanju problema multikolinearnosti jer su sve vrijednosti tolerance (TOL) veće od 20% (0,2) te su svi faktori inflacije varijance (VIF) manji od 5.

Tablica 26: Ocijenjeni regresijski model s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom

Koeficijenti ^a										
Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	t	Sig.	Intervalna procjena za B (95%)		Statistika kolinearnosti	
		B	Standardna greška	Beta			Donja granica	Gornja granica	TOL	VIF
1	Konstanta	2,188	,527		4,153	,000	1,132	3,243		
	Građevinska	7,732	2,255	,312	3,428	,001	3,212	12,252	,996	1,004
	Mediji	8,212	3,835	,195	2,142	,037	,527	15,897	,998	1,002
	Tehnologija	16,536	2,255	,667	7,332	,000	12,016	21,056	,996	1,004
a. Zavisna varijabla: Porezni PLR										

Izvor: Rezultat istraživanja autorice prema podacima iz vlastite baze podataka (2021.)

6. ZAKLJUČAK

Temeljem prethodnih istraživanja u ovome radu pošlo se od pretpostavke da postoji povezanost između financijskog rezultata, karakteristika poduzeća i udjela dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća. Nakon provedenog istraživanja postavljene početne hipoteze, doneseni su određeni zaključci.

Utvrđeno je da u strukturi dugoročnih rezerviranja prevladavaju tzv. druga rezerviranja, odnosno porezno nepriznata rezerviranja. Odstupanja od ovoga uočena su kod srednje velikih poduzetnika kod kojih prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenom roku te kod poduzeća u privatnom vlasništvu kod kojih prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove te za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Također, ni u jednoj industriji ne prevladavaju porezno nepriznata rezerviranja, osim u naftnoj u kojoj su gotovo isključivo iskazana samo takva rezerviranja. U svim industrijama većinom prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove te za mirovine, otpremnine i sl. obveze, osim u industriji tehnologije u kojoj prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima. Zanimljivo je i da nijedno poduzeće nema iskazanu poziciju dugoročnih rezerviranja za porezne obveze.

Prosječne vrijednosti pokazatelja profitabilnosti su negativne, a odstupaju samo pokazatelj gotovinskog povrata na imovinu te pokazatelj kvalitete dobiti koji, iako pozitivni, imaju izrazito niske vrijednosti. Takav rezultat upućuje na to da promatrana poduzeća iz uzorka u globalu nisu profitabilna, odnosno nisu financijski uspješna te ih većina generira gubitke.

Prosječan udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća iznosi 4,9525%. U Europi prosječan udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama iznosi nešto manje od 5% za zemlje koje imaju računovodstveni sustav u potpunosti usklađen s MRS-evima te za zemlje liberalne računovodstvene kulture, dok za zemlje konzervativne računovodstvene kulture iznosi oko 7%. Prijašnjim istraživanjima utvrđena je povezanost konzervativne računovodstvene kulture s višim udjelima dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama te je isto bilo potvrđeno za Hrvatsku koja je imala prosječan udio od gotovo 10% i jedan od najviših u Europi. Danas, nakon ulaska Hrvatske u EU, čime se obvezala primjenjivati Međunarodne računovodstvene standarde, pitanje utjecaja nacionalnih računovodstvenih pravila i zakona može se staviti pod upitnik. Naravno, da bi se zaključci mogli donijeti sa sigurnošću, bilo bi potrebno pratiti kretanje pokazatelja udjela dugoročnih rezerviranja u

ukupnim obvezama (pokazatelj PLR - *eng. provisions to liabilities ratio*) kroz više od jedne godine.

Analizom varijance utvrđeno je da veličina i industrija ne utječu značajno na prosječnu vrijednost pokazatelja profitabilnosti ni pokazatelja udjela dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća. Istim testovima utvrđeno je da vlasništvo poduzetnika djeluje značajno jedino na pokazatelj gotovinskog povrata na imovinu.

Regresijskom analizom utvrđeno je da građevinska, medijska, naftna i tehnološka industrija pozitivno utječu na prosječnu vrijednost udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama, odnosno u tim četirima industrijama prosječna vrijednost pokazatelja PLR je viša nego za ostala poduzeća u drugim industrijama. Povezanost pokazatelja PLR s veličinom, vlasništvom ili pokazateljima profitabilnosti nije utvrđena.

U posljednjem dijelu rada provedeno je istraživanje s poreznog aspekta, odnosno u uzorak su se uzela samo ona poduzeća koja imaju iskazana porezno priznata rezerviranja. Istraživanje s poreznog aspekta djelomično je otežano činjenicom da se dugoročna rezerviranja inače u istraživanjima ne dijele prema poreznim propisima zbog nemogućnosti usporedbe rezultata uslijed različitih poreznih propisa između država.

U strukturi ukupnih porezno priznatih rezerviranja prevladavaju rezerviranja za započete sudske sporove osim kod srednje velikih poduzetnika kod kojih prevladavaju rezerviranja za troškove u jamstvenim rokovima i poduzeća s mješovitom vlasništvom s preko 50% državnog kapitala kod kojih prevladavaju rezerviranja za mirovine, otpremnine i sl. obveze. Promatrano na razini industrije, potvrđeno je da u većini industrija prevladavaju upravo rezerviranja za započete sudske sporove.

Prosječne vrijednosti pokazatelja profitabilnosti uglavnom ne odstupaju značajno između dva aspekta, osim što su zbog manjeg uzorka u poreznom aspektu i prosječne vrijednosti nešto niže.

Prosječan udio porezno priznatih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća koja imaju iskazana isključivo porezno priznata rezerviranja iznosi 3,5608%. Odgovarajućim testovima utvrđena je značajna razlika u prosječnim vrijednostima pokazatelja PLR i porezni PLR uz napomenu da se test proveo na prvotnom uzorku korištenom u dijelu istraživanja s

računovodstvenog aspekta, odnosno na svim poduzećima koja imaju iskazanu poziciju dugoročnih rezerviranja.

Analizom varijance je utvrđeno da veličina poduzetnika i industrija ne utječu značajno na prosječne vrijednosti pokazatelja profitabilnosti te pokazatelja porezni PLR. Istim testovima utvrđeno je da vlasništvo poduzetnika utječe značajno jedino na pokazatelj gotovinskog povrata na imovinu.

Regresijskom analizom utvrđen pozitivan utjecaj građevinske, medijske i tehnološke industrije na vrijednost pokazatelja porezni PLR. To znači da poduzeća koja djeluju unutar građevinske, medijske i tehnološke industrije imaju u prosjeku viši udio porezno priznatih rezerviranja u ukupnim obvezama od poduzeća koja djeluju u ostalim industrijama.

Istraživanjem je utvrđeno da je usprkos početnoj premisi da je financijska uspješnost ta koja utječe na vrijednosti pokazatelja PLR i porezni PLR, ipak industrija u kojoj djeluje poduzeće faktor koji značajno utječe na udio ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća te na udio ukupnih porezno priznatih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća.

Budući da nisu dokazane povezanosti pokazatelja PLR i porezni PLR s pokazateljima profitabilnosti, ne može se prihvatiti početna hipoteza da postoji povezanost između financijskog rezultata i udjela ukupnih dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama poduzeća. Također, ovim istraživanjem nisu potvrđene spoznaje prethodnih istraživanja da profitabilna poduzeća imaju tendenciju iskazivati više iznose rezerviranja pa se ne može govoriti ni o upotrebi pozicije dugoročnih rezerviranja kao alata upravljanja zaradama.

Naposljetku, objašnjenje rezultata bi se moglo pronaći upravo u posljedicama upravljanja zaradama. U skladu s tehnikom *earnings smoothing* rezerviranja se ukidaju u razdobljima kada financijski rezultat pada kako bi se iskazali prihodi i spriječio drastičan pad financijskog rezultata. Budući da su u promatranoj godini vrijednosti pokazatelja profitabilnosti iznimno niske pa i negativne, ostavlja se mogućnost da je baš promatrana godina ona u kojoj se većinski ukidaju rezerviranja, a ne stvaraju nova. Naravno, da bi se sa sigurnošću donijeli takvi zaključci, bilo bi potrebno promotriti kretanja pokazatelja PLR i prihoda na skupini 782 kroz duže razdoblje.

7. SAŽETAK

Rezerviranja za dugoročne rizike i troškove su sadašnje obveze proizašle iz prošlih događaja, a za čije se podmirenje očekuje odljev sredstava koji stvaraju buduću ekonomsku korist. Rezerviranja predstavljaju obračunsku poziciju u financijskim izvještajima jer ne vežu novčani tok na sebe, a budući da odluku o rezerviranju i visini iznosa donosi menadžment poduzeća to ih čini podložnima manipulaciji i zgodnim alatom za upravljanje zaradama (*eng. earnings management*). Iako su manipulacije moguće cilj iskazivanja pozicije dugoročnih rezerviranja u financijskim izvještajima ipak bi trebao biti objektivniji i realniji prikaz poslovanja i financijskog položaja društva te bi trebao povećati pravovremenost priznavanja troškova. Cilj ovoga rada je ispitati povezanost udjela dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama s financijskim rezultatom (pokazateljima profitabilnosti) i karakteristikama poduzeća (veličina, vlasništvo, industrija). Rezultati upućuju na povezanost određenih industrija s višim udjelima dugoročnih rezerviranja u ukupnim obvezama. Pokazatelj gotovinskog povrata na imovinu (CROA) utječe isključivo na iskazivanje viših udjela porezno priznatih rezerviranja, dok pokazatelj povrata na imovinu (ROA) negativno utječe na udio porezno priznatih rezerviranja u ukupnim obvezama.

Ključne riječi: dugoročna rezerviranja, procjena, upravljanje zaradama

8. SUMMARY

A provision is a present obligation that arises from past actions with a probable outflow of cash or other economic resources to settle the provision. Provisions offer discretion with regard to measurement because they don't imply cash outflow, and considering that the estimates of the amount are determined by the judgment of the management of the entity, provisions are prone to manipulations and are a hefty tool in earnings management. Although manipulations are possible, the goal of recognition of provisions should be a more objective and realistic representation of business activities and financial position of entity, as well as it should enhance the timeliness in recognizing the expenditures. The goal of this paper is to examine a connection between the level of provisions in total amount of liabilities, financial result (profitability ratio) and company's characteristics (size, ownership, industry). The results indicate that there's a connections between the industry and higher levels of provisions. Cash return on assets (CROA) affects solely higher levels of tax deductible provisions, meanwhile return on assets (ROA) negatively affects tax deductible provisions.

Key words: provisions, estimates, earnings management

9. LITERATURA

1. Aljinović Barać Ž. (2009.), Analiza financijskih izvještaja – II. dio, nastavni materijali uz predavanja, Ekonomski fakultet, Split
2. Aljinović Barać Ž., Reljanović K. (2012.), Interdependence of Accounting Provision and Company's Financial Performance, The Business Review Cambridge, vol. 19, no. 2
3. Baica Z. (2012.), Računovodstvo dugoročnog rezerviranja za troškove i rizike (primjena HSFI-a), Računovodstvo i porezi u praksi, 10/12
4. Brkanić V. (2017.), Troškovi dugoročnih rezerviranja, Računovodstvo, revizija i financije, 10/2017.
5. Brkanić V., Cirkveni Filipović T. (2018.), RRiF-ov računski plan za poduzetnike, XXII. Izdanje, RRIF, Zagreb
6. Cirkveni Filipović T. (2017.), Računovodstvo rezerviranja za troškove zaposlenika, Računovodstvo, revizija i financije, 11/17
7. Cirkveni Filipović (2018.), Računovodstvene procjene, Računovodstvo, revizija i financije, 1/18.
8. Dražić Lutilsky I. (2016.), Accounting treatment and manipulation with the corporate income tax of the small limited liability companies, Conference: Proceedings of the 5th International Scientific Symposium „Economy of Eastern Croatia - Vision and Growth“
9. Feleagă et al. (2010.), National accounting culture and the recognition of provisions: an application of the prudence principle, Crises et nouvelles problématiques de la Valeur
10. Gadawska J. (2011.), Effect of Provisions on the Valuation of a Company, Equilibrium, vol. 6, no. 2
11. Guzić Š. (2014.), Računovodstvo rezerviranja, Računovodstvo, revizija i financije, 8/2014.
12. Guzić Š. i drugi (2018.), Računovodstvo poduzetnika s primjerima knjiženja, XI. izmijenjena i dopunjena naklada, RRIF plus, Zagreb
13. Horvat Jurjec K., Računovodstveno i porezno motrište rezerviranja, Računovodstvo, revizija i financije, 1/12
14. Lukić R. (2017.), The Impact of Long-Term Provision Cost on Performance of Trade in Serbia, Economic and Environmental Studies, vol. 17, no. 3 (43/2017)
15. Metode znanstvenih istraživanja, Internet, dostupno na http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/METODE_ZNANSTVENIH_ISTRAZIVANJA.pdf

16. Međunarodni računovodstveni standardi, Europsko pravo, dostupno na (<https://eur-lex.europa.eu>)
17. Miletić A. (2011.), Računovodstvena postupanja s neiskorištenim godišnjim odmorima i otpremninama, Računovodstvo, revizija i financije, 9/11
18. Narodne novine (2015.): Odluka o objavljivanju hrvatskih standarda financijskog izvještavanja, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 86
19. Narodne novine (2005.): Pravilnik o porezu na dobit , Narodne novine d.d., Zagreb, broj 95
20. Narodne novine (2017.): Pravilnik o porezu na dohodak, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 10
21. Narodne novine (2013.): Zakon o gradnji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 153
22. Narodne novine d.d. (2005.): Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 35
23. Narodne novine d.d. (2004.): Zakon o porezu na dobit, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 177
24. Narodne novine (2010.): Zakon o porezu na dobit, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 80
25. Narodne novine (2014.): Zakon o porezu na dobit, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 143
26. Narodne novine (2015.): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 78
27. Narodne novine (2014.): Zakon o radu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 93
28. Narodne novine (2013.): Zakon o rudarstvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 56
29. Peek E. (2004.), The Use of Discretionary Provisions in Earnings Management: Evidence from The Netherlands, Journal of international accounting research, vol. 3, no. 2
30. Suer A. Z. (2014.) The Recognition of Provisions: Evidence from BIST100 Non-financial Companies, Procedia Economics and Finance, vol. 9

POPIS TABLICA

Tablica 1: Postupak utvrđivanja uzorka za istraživanje s računovodstvenog aspekta

Tablica 2: Definicija pokazatelja

Tablica 3: Podjela poduzetnika prema kriterijima veličine

Tablica 4: Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja PLR

Tablica 5: Test homogenost varijanci za veličinu

Tablica 6: Rezultati analize varijance prema veličini

Tablica 7: Test homogenosti varijanci za vlasništvo

Tablica 8: Rezultati analize varijance prema vlasništvu

Tablica 9: Test homogenosti varijanci za industriju

Tablica 10: Rezultati analize varijance prema industriji

Tablica 11: Osnovni podaci o ocijenjenom regresijskom modelu s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom te test autokorelacije reziduala

Tablica 12: Tablica ANOVA ocijenjenog regresijskog modela s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom

Tablica 13: Ocijenjeni regresijski model s pokazateljem PLR kao zavisnom varijablom

Tablica 14: Postupak utvrđivanja uzorka za istraživanje s poreznog aspekta

Tablica 15: Definicija pokazatelja porezni PLR

Tablica 16: Analiza pokazatelja profitabilnosti i pokazatelja porezni PLR

Tablica 17: Rezultati testiranja aritmetičkih sredina pokazatelja PLR i porezni PLR

Tablica 18: Test homogenost varijanci za veličinu

Tablica 19: Rezultati analize varijance prema veličini

Tablica 20: Test homogenosti varijanci za vlasništvo

Tablica 21: Rezultati analize varijance prema vlasništvu

Tablica 22: Test homogenosti varijanci za industriju

Tablica 23: Rezultati analize varijance prema industriji

Tablica 24: Osnovni podaci o ocijenjenom regresijskom modelu s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom te test autokorelacije reziduala

Tablica 25: Tablica ANOVA ocijenjenog regresijskog modela s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom

Tablica 26: Ocijenjeni regresijski model s pokazateljem porezni PLR kao zavisnom varijablom

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Struktura dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta

Grafikon 2: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema veličini

Grafikon 3: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema vlasništvu

Grafikon 4: Strukturni grafikon dugoročnih rezerviranja s računovodstvenog aspekta prema industriji

Grafikon 5: Histogram distribucije pokazatelja PLR

Grafikon 6: Analiza porezno priznatih dugoročnih rezerviranja

Grafikon 7: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema veličini

Grafikon 8: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema vlasništvu

Grafikon 9: Strukturni grafikon porezno priznatih dugoročnih rezerviranja prema industriji

Grafikon 10: Histogram distribucije pokazatelja porezni PLR